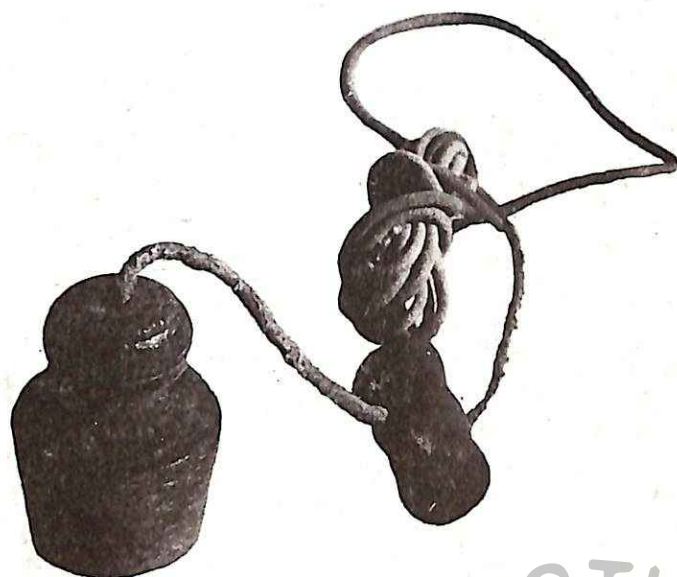
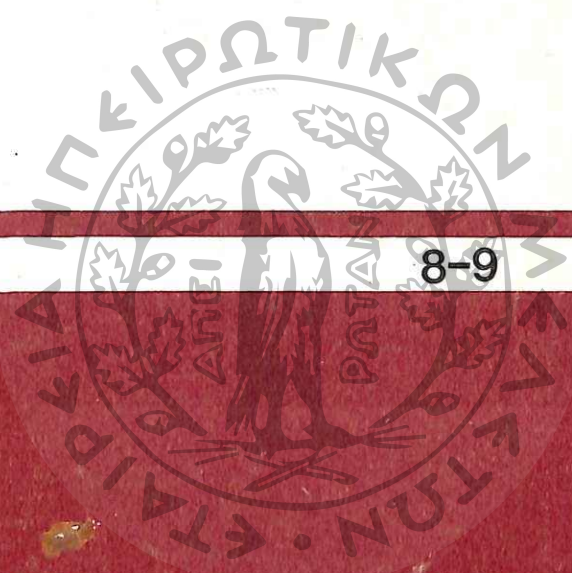

ΑΡΜΟΛΟΙ

ΤΡΙΜΗΝΗ ΕΚΔΟΣΗ ΜΕ ΘΕΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΥΡΕΟΓΙΑΝΝΗ ΚΑΙ ΤΑ ΓΥΡΩ ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΙΑ

8-9

αρμολόι

ΤΡΙΜΗΜΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΜΕ ΘΕΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ
ΚΑΙ ΤΑ ΓΥΡΩ ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΙΑ

Εκδίδεται από συντακτική επιτροπή
μέ τη συμπαράσταση της Προοδευτικής
Ενώσεως Πυρσόγιαννης

Υπεύθυνος Σύνταξης
Βασίλης Παπαγεωργίου
Θεσσαλονίκη

Υπεύθυνος Διακίνησης
Γιώργος Κουρλός
Αθήνα

Επιμέλεια - Σελιδοποίηση
Κλέαρχος Τσαουσιδής
Αθήνα

Γραφεία Περιοδικού
Β. Κωνσταντίνου 42 - Τηλ. 229.321 - Λάρισα

Ετήσια συνδρομή:
Εσωτερικού δρχ. 250
Εξωτερικού δολ. 20

Αλληλογραφία - Εγγραφές
συνδρομητών και έμβασματα:
Θανάσης Παπαγεωργίου
Βασ. Κωνσταντίνου 42
Λάρισα

Φωτοστοιχειοθεσία:
INTERFOT O.E.
Αριστειδίου 10-12
Τηλ. 3237.518 - 3221.428
Αθήνα

Φωτογράφιση - μοντάζ:
Γ. Κόκκορης - Ι. Μπλάνας O.E.
Ανδρομάχης 51 - Χαροκόπου
Τηλ. 9592.039
Καλλιθέα - Αθήνα

Εκτύπωση:
Χ. Παπαδόπουλος
Βουλιαγμένης 312
Τηλ. 9750.561 - 9710.078
Αθήνα

Περιεχόμενα

	σελ.
Άντεξε (της Σύνταξης)	3
Φεστιβάλ	5
Παράδοση, παράδοση με όρους, παράδοση άνευ όρων	6
Προσέγγιση... (ένα παράδειγμα)	7
Πολιτιστικές εκδηλώσεις	9
Μπαξίσια ή μαντιλώματα	11
Ημερολόγιο Αμερικής	21
Μαστόρκα εργασία, νταμάρια, πελέκημα	29
Κουδαρίτικα της δουλειάς	48
Απόσπασμα από τους «Χτίστες» του Γ. Χειμωνά	52
Πυρσογιαννίτικα λιθανάγλυφα	53
Λαϊκή Έλληνική Αρχιτεκτονική (απόσπασμα από το βιβλίο του Π. Ν. Τζελέπη)	54
Τό Πυρσογιαννίτικο καμπαναριό τ' άγιο-Χαραλάμπη Δημητσάνας (Α. Πετρονάτη)	57
Πρόγραμμα ανάπτυξης της επαρχίας Κονίτσης	67
Ειδήσεις	73
Γράμματα - Κριτικές	77

Αρμολόι

Άντεξε...

Τό ΑΡΜΟΛΟΙ συμπλήρωσε τρία χρόνια ζωής, «δοκιμών» αλλά και δοκιμασίας. Χωρίς νά λείψουν οι δυσκολίες, μέ οικονομικά κάτω από τό μέτριο, κινήθηκε περισσότερο «περιφερειακά» και «πειραματικά», περισσότερο σά «φήμη» και σάν «ψίθυρος» στον ευρύτερο ήπειρωτικό χώρο.

Βγήκαν 9 τεύχη μέχρι σήμερα και συγκεντρώθηκε ένα σπάνιο υλικό από φωτογραφίες, χειρόγραφα, χάρτες, συνεντεύξεις και φιλμ (σούπερ 8). Για πολλούς λόγους, τό μεγαλύτερο μέρος του υλικού αυτού παραμένει αδημοσίευτο.

Προσπαθήσαμε νά αναπνεύσουμε την ένταση του χώρου μας και νά διατηρήσουμε ουσιαστική επαφή μέ τό λόγο (αίχμηρό, άθυρόστομο και πανάκριβο σέ ουσία) των μαστόρων της πέτρας. Από την πρώτη στιγμή έγινε φανερό πώς έπρεπε νά θυθιστούμε χωρίς ένδοιασμούς στή δική τους άτμόσφαιρα. Έτσι, ή σχέση μας μέ τό πρωτότυπο υλικό στάθηκε - τουλάχιστο γι' αυτή την περίοδο - έξω από κάθε επιλογή, υπογράμμιση, επεξήγηση, σχολιασμό, ανάλυση. Δέ θίξαμε καθόλου τή δομή του υλικού (έκτός από την προσθήκη ενός προλόγου ή εισαγωγικών σημειωμάτων που δηλώνονται άρκετά έντονα σάν έμβόλιμα στοιχεία).

Τό υλικό άποτελεί δείγμα μιάς δραστηριότητας, ή όποία, πέρα από πρόσωπα ή και σέ σχέση μέ πρόσωπα, δέν έπαψε νά υπάρχει όλα τά χρόνια (πότε σά δράση και πότε σάν κριτική).

Τό περιοδικό **Άντεξε**. Σίγουρα όμως ή επιβίωσή του θά εξαρτηθεί από μία σειρά (και) άλλους παράγοντες.

Η Σύνταξη

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
ΚΟΣΜΗΤΕΙΑ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

ΔΩΡΕΑ Κ. Φρόντζου

ΗΜΕΡΟΜ. 10-5-88

ΑΡΙΘ. 19304

φ ε σ τ ι β α λ

σ υ μ π ο σ ι α

γ ι ο ρ τ ε ς

η ρ ω δ ε ι ο

Δ η μ η τ ρ

Α ν ω γ ε ι α

π ε ι ρ ω τ

κ.λ.π

Ι θ α κ η

α ν θ ε σ τ η ρ ι

γ ι ο ρ τ ε ς λ ο γ ο υ

σ υ ν α ν τ η σ η τ ε χ ν η

μ ο υ σ ι κ ο ς α υ γ ο υ σ τ ο

π ο λ ι τ ι ο ι κ ε ς γ ι ο ρ τ ε ς

...Πάει πολύς καιρός από τότε που μελετούν τό μυστικό τῆς «ἐπιτυχίας» τῶν Ἰσπανῶν ἀποίκων στίς ἰνδιάνικες ἐθνότητες. Ἄν καί ὑποταγμένοι πολλές φορές, οἱ Ἰνδιάνοι αὐτοί ἔφκιαχναν, ἀπό τίς λειτουργίες, ἀπό τίς καταστάσεις ἢ ἀπό τοὺς νόμους πού τοὺς ἐπιβάλλονταν, κάτι ἄλλο ἀπὸ ἐκεῖνο πού νόμιζε ὁ κατακτητής. Τό τροποποιοῦσαν, ὄχι ἀλλάζοντας τή μορφή του, ἀλλά μέ τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο τό χρησιμοποιοῦσαν. Ἄν καί βρίσκονταν μέσα στό σύστημα πού ἐπέβαλαν οἱ Ἰσπανοὶ ἀποικοί, κατάφερναν νά τοῦ ξεφεύγουν χωρίς νά τό ἐγκαταλείπουν. Ἡ δύναμη τῆς διαφορᾶς τους βρισκόταν στίς διαδικασίες «κατανάλωσης»...

Ἀπόσπασμα ἀπὸ συνέντευξη τοῦ Μισέλ ντέ Σερτό στήν ἐφημερίδα MONT, μέ τίτλο: Ἡ λαϊκὴ κουλτούρα γίνεται ἀνάμεσα στοὺς ζωντανούς.

Παράδοση, παράδοση μέ' όρους, παράδοση άνευ όρων...

της Σύνταξης

Μέ' άφορμή τις πολυάριθμες πολιτιστικές έκδηλώσεις που γίνονται στά μεγάλα άστικά κέντρα καί κυρίως στην έπαρχιακή Έλλάδα δέν έχουμε σκοπό νά ύποδειξουμε λύσεις, αλλά νά εικονογραφήσουμε μιά κατάσταση. Η καλοκαιρινή Έλλάδα της τελευταίας δεκαετίας είναι ένα άπέραντο φεστιβάλ.

Πόλεις καί χωριά ανασύρουν από τό παρελθόν ένα γνήσιο τέκνο τους - συνήθως ήρωα ή λόγιο - βαφτίζοντας τις έκδηλώσεις μέ τό όνομά του.

Πρωταγωνιστές της πολιτικής αύτης πλημυρίδας είναι τά «προοδευτικά» κόμματα καί οί νεολαίες τους.

Η πείρα άποδεικνύει ότι ποτέ δέν είχαν επίγνωση των προβλημάτων του τόπου τους, πόσο μάλλον την ικανότητα νά προτείνουν λύσεις. Πάντως ισχυρίζονται ότι προσπαθούν νά άνορθώσουν τό επίπεδο συνείδησης των ανθρώπων της έπαρχίας. Καί επειδή νομίζουν πώς οί άνθρωποι αύτοί τους άνήκουν, πιστεύουν ότι δέν τους χρειάζεται τό μυαλό. Στην ουσία άπειλούν μέ μιά γλώσσα που μόνο αύτοί καταλαβαίνουν καί που θέλουν νά την

έπιβάλουν στερώντας τους ύπόλοιπους από τή δική τους γλώσσα.

Καμιά άιχημρότητα στις σχέσεις, καμιά εύαισθησία στην άτμόσφαιρα: σπάνια θά άναζητήσουν την έκπληξη ή την ποικιλία. Χαρακτηριστικό τους γνώρισμα ή έλλειψη συνεργασίας, ό κομματικός έγωισμός καί ό διάλογος των κουφών. Έχουν σχηματισμένη γνώμη γιά την «ύπανάπτυκτη έπαρχία» καί μεγαλόκαρδα φροντίζουν γιά την πνευματική της τροφή. Όταν χρειάζεται νά μιλήσουν σκληρά γιά τό «έπαρχιακό πνεύμα» καταφεύγουν στην γνώριμη λασπολογία του είδους: **έπαρχία = τηλεόραση, ποδόσφαιρο, καφενείο.**

Τό σκεπτικό αύτό προεξοφλεί την επέμβαση των έκδηλώσεων που ή συνταγή τους είναι άπλή καί δοκιμασμένη.

Τό παζάρι μέ την «καλλιτεχνική αγορά» είναι εύκολο καί τά ύποπροϊόντα άφθονούν λόγω έπιχορηγήσεων, ιδίως τους καλοκαιρινούς μήνες.

Στή θεατρική πιάτσα έλοχεύουν σαλαδόροι άστέρες κι άστερίσκοι που στήνουν στό ποδάρι θεατρικές παραστάσεις (λόγω τουρισμού συμφέρουν οί τραγωδίες) καί καταβροχθίζουν τις παχυλές έπιχορηγήσεις καταχειροκροτούμενοι. Αναγγέλλουν μεγαλόπνοα προγράμματα έπαφής μέ τό «λαό» καί ξεκινούν νά παιδεύσουν καί νά παιδέψουν την έπαρχία. Συνθέτες «άγωνιστικοί» καί τραγουδιστές είδωλα στήνουν παπατζιδικές συναυλίες μέ λαϊκές έπιτυχίες. Διανθίζουν τό πρόγραμμα μέ κανένα ξεχασμένο ρεμπέτη καί όπωσδήποτε μέ παραδοσιακό συγκρότημα (κλαρίνο καί έπαρχία είναι κατά τή γνώμη τους άχώριστα, όπως τό σαμάρι μέ τό γάιδαρο) καί τό άποτέλεσμα τριπλά έπιτυχές: γερή μπάζα, διαφήμιση δωρεάν καί έπαφή μέ τό λαό.

Παρείσακτοι, σκόπιμα ή άθέλητα θά άγνοήσουν την ύποψία καί την άμυντική εύαισθησία των ντόπιων που είναι παλιά όσο καί ό κόσμος. Έπισκέπτες έγωιστές καί σίγουροι γιά την πραγματία τους θά παραμείνουν περαστικοί κι άνώφελοι γιά κάθε ντόπιο που σκέφτεται καί αναπνέει την άτμόσφαιρα καί τή δυναμική του χώρου του.

ΦΕΣΤΙΒΑΛ

Προσέγγιση..... (ένα παράδειγμα)

Αυτό τό πρόγραμμα είναι άπιερωμένο στους ερακισμένους της ζωής, στους άπόκληρους της μοίρας, στους χίλιους δυό άναστεναγμούς του λαού μας, άκόμα καί στους κορούμενους, τους έγωιστές, τους τσιπινούς γενικά σέ όλους τους άνθρώπους νύ νά μή ξεχάσουν ποτέ νά είναι άνθρωποι.

Μέσα στό τραγούδι που ε' άκούσετε ύπάρχει όλη ή τραγωδία, ό πόνος καί ή χαρά, ύπάρχει ή Έλλάδα, όλλοτε τραυματισμένη, κι όλλοτε γιορτινή, ύπάρχουν τά σπίτια μας, ό άσβέστης καί ή άκακία ύπάρχει τό τραγούδι που δυναμώνει στό κελή μας γιά νά πετόξει ό υστεναγμός μας, ύπάρχει έσοψη ή σεισμή που μέ συνείδηση προσφέρουμε σέ σός.

ΦΙΛΙΚΑ
Λάκης Τεόςης

Πρόσκληση

Η Διεύθυνση
Η ΕΑΝΘΙΠΠΗ ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗ καί οί καλλιτέχνες σός προσκαλούν στά έγκαίνια της μπουάτ «ΕΑΝΘΙΠΠΗ» στις 22 Ιουνίου 1979 ώρα 10 μ.μ. νά γιορτάσουμε μαζί την γέννηση ενός ψυχολογικού καί πνευματικού χώρου στή Χαλκιδική.

Μέ φίλια
Μπουάτ ΕΑΝΘΙΠΠΗ
Ν. ΜΟΥΔΑΝΙΑ ΤΗΛ. 21382

Στά χέρια μας έφτασε μιά πρόσκληση, έκπληκτικό δείγμα πολιτιστικής προσέγγισης της έλληνικής έπαρχίας. Γιά την ιστορία αναφέρουμε πώς τό «κόλπο» στήθηκε στά Ν. Μουδανιά της τουριστικότητας Χαλκιδικής, φέτος τό καλοκαίρι.

Μπήκε ό χειμώνας, έφυγαν οί τουρίστες, κρύωσε τό κόλπο κι ένα πρωί έφυγε στην Αθήνα καί ό ύπογράφων την πρόσκληση κ. Λάκης Τεόςης. Δέν πέρασε μήνας καί τόν άκολούθησαν ή φίρμα του «πνευματικού καί ψυχολογικού χώρου» όπως γράφει ή πρόσκληση, μαζί μέ την όρχήστρα.

Τό «κόλπο» λέγεται μπουζουκόκεντρο ή μπουάτ καί πάντα κατά τόν κ. Λάκη Τεόςη ψυχολογικός καί πνευματικός χώρος. Νάναι καλά ό άνθρωπος, όπου κι άν βρίσκεται.

Σημασία έχει ή πρόσκληση. Οί εικόνες είναι υπερβολικά φιλόφρονες, στοχεύουν στην συγκινησιακή διέγερση, τή λαϊκή αισθηματολογία καί θωπεύουν επίμονα τή νοσταλγία της ύπανάπτυξης.

Ο ύπογράφων κ. Λάκης Τεόςης ξέρε καλά τό παραμύθι καί τό πλασάρε έπανδρωμένο μέ τό μίζερο «προοδευτικό» μας λόγο αναπολώντας τό δύστιχο πτώμα της προπολεμικής Έλλάδας (του κήπου, της αύλης καί του άσβέστη).

Λέξεις όπως τσακισμένοι της ζωής, άπόκληροι της μοίρας, άναστεναγμοί, τραυματισμένη καί στό τέλος άπαιήτητα ή λέξη συνείδηση παραπέμπουν στην κατοχική καλαμποκίσια μπομποτά. Μέ λίγα λόγια ό δαιμόνιος κ. Λάκης Τεόςης ξέρε καλά ότι ό κόσμος συνήθως τιμάει (άγοράζει) αύτό που χάνει.

Η Σύνταξη

Καί σεις (έμεϊς) ποιοί είστε καί τί κάνετε;

Προσπαθούμε νά καταλάβουμε αυτές τίς καθημερινές καί μικροσκοπικές διαδικασίες στή ζωή τών ανθρώπων τού τόπου μας καί δέν παριστάνουμε τούς σωτήρες.

Είναι έξω από τή λογική μας κάθε είδους επέμβαση καί τό μόνο πού επιδιώκουμε είναι μιά επικοινωνία μαζί τους, μιά κυκλοφορία έμπειριών καί πειραμάτων.

Οί άνθρωποι αυτοδιαχειρίζονται τή ζωή τους καί προσπαθούν άθόρυβα νά επιβάλουν τή θέλησή τους. Αυτό άκριβώς τό νόημα άναγνωρίζουμε καί προσπαθούμε νά χρησιμοποιήσουμε.

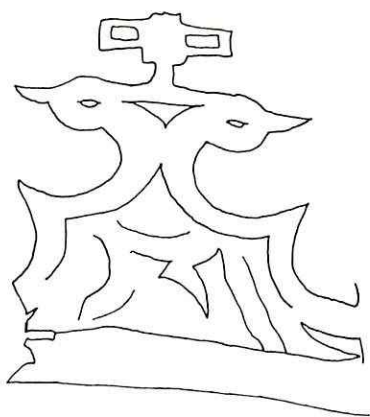
‘Η Σύνταξη

Προγραμμα Εκδηλώσεων**ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ**

13 έως 17 Αυγούστου

Φίλοι, άν τό δεκαπενταύγουστο σας φέρει
ό δρόμος 90 χιλιόμετρα πάνω απ’τά Γιάννενα
στά ριζά τού Γράμμου θα παρούμε νά παρακολουθείτε τίς πολιτιστικές εκδηλώσεις
πού έτοιμάσαν η Προοδευτική Ένωση Πυρσογιαννής καί το περιοδικό ΑΡΜΟΛΟΙ

1. Έκθεση μέ θέμα τά εργαλεία τών μαστόρων τής πέτρας
θα έκτεθούν έργα καί φωτογραφίες
2. Άναπαράσταση από νέους καί παλιούς μαστόρους τού
παιλιού έθιμου μιά φιλία ή ρανδηλωτά. Πρόκειται για
τη συνήθεια τών μαστόρων νά υποδέχονται μέ τραγού-
δια καί εκκλητικούς διαλόγους τα δώρα τού επιτομιο-
κόκυρη καί των συγγενών του
3. Έκθεση φωτογραφίας μέ θέμα τη γυναίκα στά Μαστορο-
χώρια
4. Θεατρική παράσταση μέ το έργο το καλοκαίρι θα θε-
ριβουμε, τού Αλέξη Λαζαρινού από το Ηπειρωτικό
Θεάτρο
5. Τοπικό πανηγύρι

Πέντε μέρες από 14 έως 17
Αυγούστου, τό ΑΡΜΟΛΟΙ· σέ
συνεργασία μέ τήν
ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗΣ, τήν
Κοινότητα καί τό Σύνδεσμο
Πυρσογιαννιτών Ίωαννίνων
παρουσίασαν σέ φίλους,
χωριανούς καί
κοντοχωριανούς, ντόπιους
καί παροικούντες καί σέ
πάσης φύσεως περαστικούς
τίς δεύτερες καλοκαιριάτικες
εκδηλώσεις.

Περισσότερο καί από τό
άποτέλεσμα, περισσότερο
άκόμα κι από τήν απήχηση
στό κοινό, τό ΑΡΜΟΛΟΙ·
θεωρεί σάν πραγματικό
γεγονός τήν πραγματοποίηση
των φετεινών εκδηλώσεων.

Τρείς εκθέσεις μέ
φωτογραφίες καί ντόπιο
ύλικό γιά τίς κατασκευές καί
τά εργαλεία τών μαστόρων
τής πέτρας, μιά γιά τή ζωή
τής γυναίκας στά
Μαστοροχώρια, μιά
«άναπαράσταση» τού έθιμου
«μπαξίσια», πολύμηνες
προετοιμασίες μακριά από
τήν Πυρσόγιαννη, κόστος
δυσβάσταχτο, κούραση καί
άγωνία, όλα αυτά αποτελούν
πονοκέφαλο καί γιά ένα
μεγάλο όργανισμό.

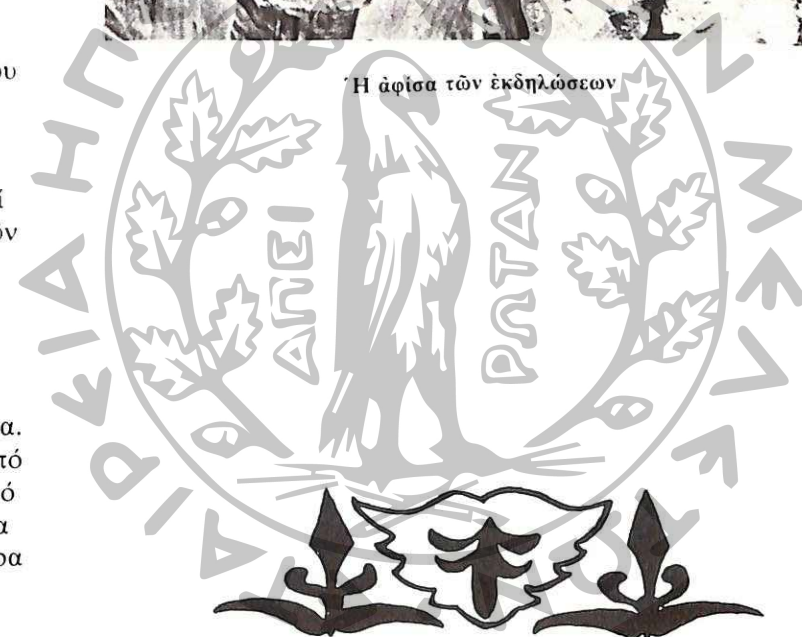
Παρ’ όλα αυτά, υπήρξε
άνταπόκριση, υπήρξε
προσφορά. Σέ όλα τά επίπεδα.
Άπό πρόσωπα φιλικά κι από
πολλούς χωριανούς πού από
επιφύλαξη ή καί σεμνότητα
είχαν κρατήσει μέχρι σήμερα
κάποια απόσταση.

‘Η Σύνταξη

**ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ
ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ**

ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ
13-17 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ
1979

‘Η άφίσα τών εκδηλώσεων

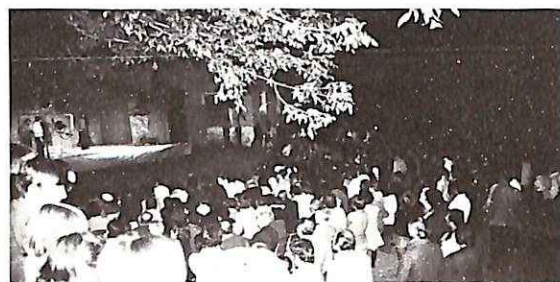

Φωτογραφία από τὰ ἐγκαίνια τῶν ἐκδηλώσεων

Εὐχαριστοῦμε θερμά γιὰ τὴ βοήθειά τους: τὸ Γενικό Γραμματέα τοῦ Ε.Ο.Τ. κ. Λαμπρία πού μέ πρωτοβουλία του ἐπιχορηγήθηκαν οἱ ἐκδηλώσεις μέ τό ποσό τῶν 100.000 δρχ., τήν τηλεόραση τῆς ΕΡΤ καί τῆς YENEΔ, τό τμήμα δημοσίων σχέσεων τῆς Νομαρχίας Ἰωαννίνων, τόν ἡμερήσιο ἀθηναϊκό τύπο καί ἰδιαίτερα τό γιαννιώτικο πού κάλυψε σ ω σ τ ἄ καί μάλιστα σέ ἀσυνήθιστη ἔκταση τίς ἐκδηλώσεις μας.

Εὐχαριστοῦμε τοὺς φίλους πού ἀνέβηκαν μαζί μας στήν Πυρσόγιαννη, τοὺς χωριανούς καί ἰδιαίτερα τοὺς νέους καθώς καί ὅλους ὅσους μέ τήν προσωπική τους πρωτοβουλία μᾶς πρόσφεραν πολύτιμη βοήθεια.

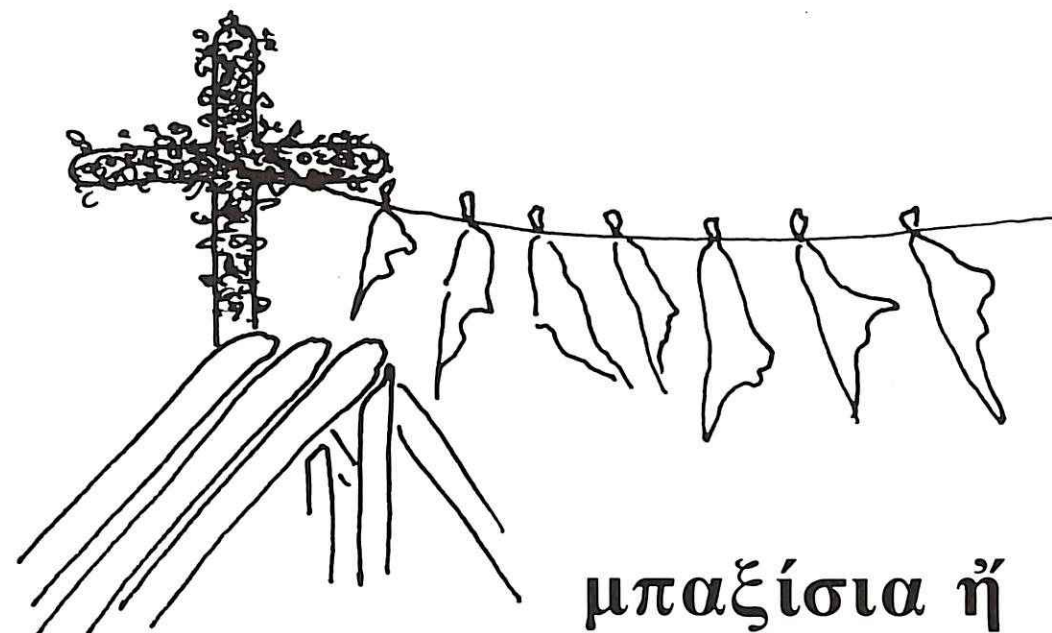
Ἡ Σύνταξη

Φωτογραφία ἀπό τὴ θεατρικὴ παράσταση τοῦ Ἡπειρωτικοῦ Θεάτρου «Τό καλοκαίρι θά θερίσουμε»

Φωτογραφία ἀπό τὴν ἐκθεση «Ἡ γυναίκα στὰ Μαστοροχώρια»

μπαξίσια ἢ μαντιλώματα

Καλωσόρισε τὸ ἀφεντικό μας μέ τό δῶρο του, νά ζήσει νά ζήσουν τὰ παιδιά του.

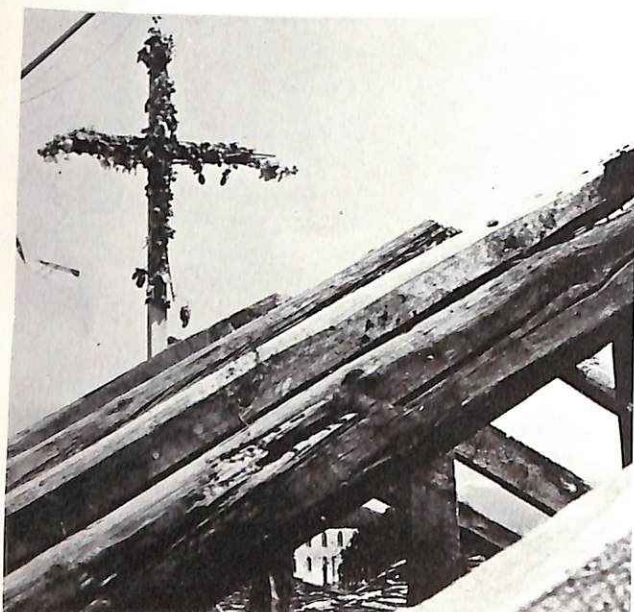
Ὅσα λουλούδια τοῦ Μαγιοῦ καί φύλλα ἔχουν τὰ δέντρα, χόρταρα τῆς γῆς, ἄμμος τῆς θαλάσσης, ψάρια τοῦ γιαλοῦ καί ποταμοὶ μεγάλοι τόσα καλά καί ἀγαθὰ νά τοῦ δώσει ὁ Θεός.

Ἡ εἰσαγωγή μας γιὰ τὰ μπαξίσια ἢ μαντιλώματα οὔτε εἶναι, οὔτε θά μπορούσε νά εἶναι πλήρης. Ἀπλῶς κάνουμε μερικές ὑποδείξεις καί προτείνουμε ὀρισμένα σημεῖα ἐρευνας.

Ἐπῆρχαν γεγονότα στήν καθημερινή ζωὴ τῶν μαστόρων μέ ἀξία τόσο συναισθηματική, ὅσο καί ὕλική. Στὰ μπαξίσια ἢ ἀξία εἶναι κυριολεκτικά συναισθηματική παρ' ὅλο πὺ οἱ διηγῆσεις τῶν μαστόρων σταμάτησαν ἰδιαίτερα στό ἐπεισόδιο τῆς μοίρασιάς. Παρ' ὅλα αὐτά δέν παραλείπουν νά τονίσουν τὴ χαρὰ καί τὴν ὁμορφιά τῆς μέρας αὐτῆς.

Κάθε τελετουργία στήν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας συνοδεύεται ἀπὸ ὕλικά δῶρα καί ἀνταποδόσεις. Τὰ δῶρα αὐτά, ὅσο κι ἂν φαίνονται ἀυθόρμητα καί αὐτοπροαίρετα, στήν πραγματικότητα εἶναι ὑποχρεωτικά. «Αὐτό ἰσχύει κι ὅταν ἀκόμα ἡ ὅλη χειρονομία ἀποτελεῖ προσπάθεια, τυπικότητα καί κοινωνικὸ ψεῦδος ἢ κι ὅταν κατὰ βάθος ὑπάρχει ὑποχρέωση καί ὁικονομικὸ συμφέρον». (ΤΟ ΔΩΡΟ - Μαρσέλ Μώς).

Οι φωτογραφίες είναι από τὰ μπαζίσια πού έγιναν στis 13 Αύγουστου στό σπίτι του Τόλη Τσάνη. Στή σκεπή ανέβηκαν οι μαστόροι: Σπύρος Βαλτάς, Χρήστος Ντόβας, Εύριπίδης Βαλτάς και Θεμιστοκλής Γκάσιος

“Όλοι δέχονται τὰ μπαζίσια καί μάλιστα τὰ αξιώνουν όταν χρειάζεται. Ούτε μπορούν ν’ ἀρνηθούν τὰ δώρα πού τούς προσφέρουν. Υποψιάζεται κανείς πώς σέ άλλες εποχές πρέπει νά υπήρχε ένα είδος «φιλικού» ανταγωνισμού μεταξύ των δωρητών. Πρίν ξεπέσει τό έθιμο γύρω στά 1935 μέ 1940, είναι γεγονός πώς οι συγγενείς, μέ πρώτο τό σπιτονοικοκύρη, προσπαθούν νά ξεπεράσουν ό ένας τόν άλλον σέ γενναιοδωρία.

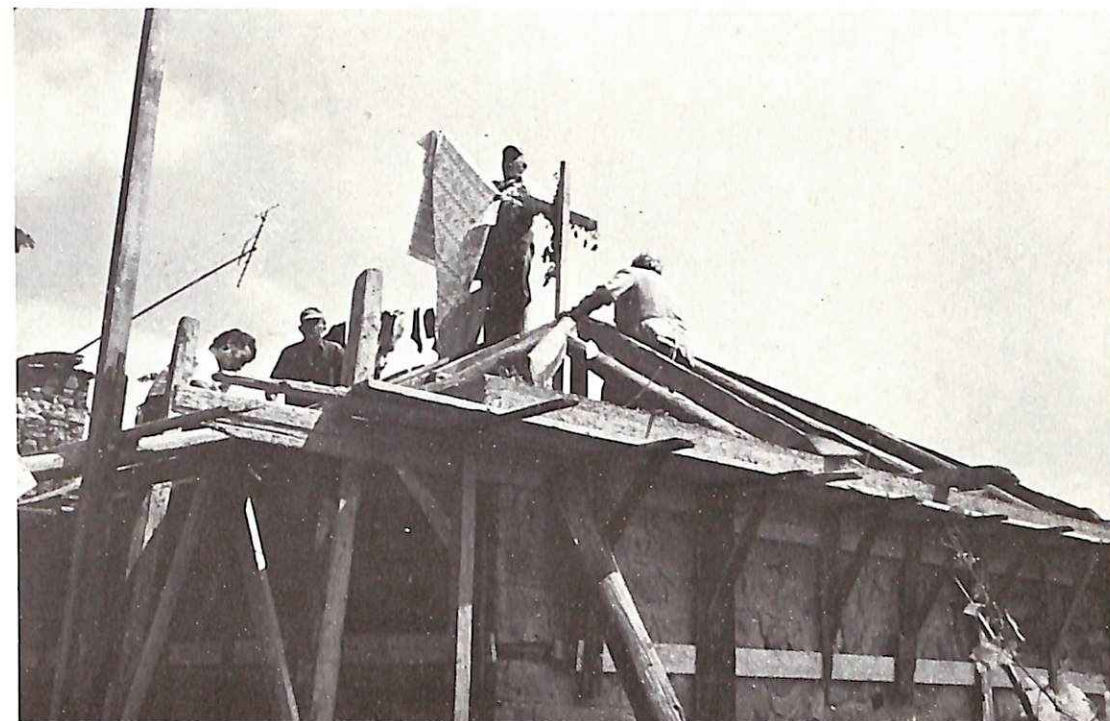
Μπορεί οι μαστόροι νά τραγουδήσουν καί νά χαρούν περισσότερο ένα μπαζίσι ή νά περιποιηθούν πλουσιότερα ένα κορίτσι, σπάνια όμως θά μνησικακήσουν γιά ένα δώρο πού δέν ανταποκρίνεται στis προσδοκίες τους. Κατά γενικό κανόνα τὰ δώρα γίνονται δεκτά καί απαιτούνται. Παραμένουν υποχρεωτικά καί έχουν ιδιαίτερες ήθικες ἀρετές.

Ο καθηγητής Δ. Λουκάτος στή μελέτη του Μαντιλώματα ή ό σταυρός της στέγης (περιοδικό ΗΩΣ), τονίζει περιπτώσεις ξυλουργών στην Εύρώπη πού κρεμούν μαύρα κρέπια γιά νά εκδικηθούν τήν παράλειψη της προσφοράς, εκδηλώνοντας άνοιχτά τή μνησικακία τους.

Αντίθετα, στό συμφωνητικό της Αγίας Παρασκευής Ζαγοράς (1803), μαστόροι από τό Ζουπάνι της Ηπείρου μεταξύ άλλων άρνούνται νά γίνουν τὰ μαντιλώματα: «... μέ αυτήν τήν τιμήν έκαβουλαρήσαμεν νά μή πάρωμε άλλο τίποτε γιά γεμελίκι, ούτε μανδηλώματα, ούτε θεμελιάτικα, μόνον νά μās δίδουν από μιά όκά ρακήν τήν ήμεραν...». Ο Κ. Μακρής διακινδυνεύει μέ σιγουριά τήν έρμηνεία: «Στήν περίπτωση της Αγίας Παρασκευής Ζαγοράς, επειδή άσφαλώς δέν θά τηρούνταν τὰ «είδωλολατρικά» αυτά έθιμα, οι σχετικές άμοιβές άναγράφονται στό συμφωνητικό καί επιβεβαιώνονται από τό έξοδολόγιο της εκκλησίας».

Τά μπαζίσια ουσιαστικά αποτελούν άντικείμενα άνταλλαγής πού όσο άνθρωπότερη είναι ή οικονομία της περιοχής, τόσο πλουσιότερα γίνονται. Πολλοί μαστόροι θυμούνται «καλά καί πλούσια» μπαζίσια σέ άρχοντικά σπίτια καί συνηθέστερα σέ εκκλησίες όπου ή επίδειξη της άμιλλας καί ό ανταγωνισμός είναι έντονότερος μεταξύ των δωρητών.

Η έπισημότητα της τελετής του έθιμου άποδεικνύεται κι από τούς χαρακτηρισμούς των μα-

στόρων (τρανή μέρα -μās άνήκε- τήν καρτερούσαμεν μέ χαρά). Τό τέλειωμα της σκεπής είναι ή άπόλαυση καί ή άνακούφιση πού αισθάνονται γιάτί στά παλιότερα χρόνια ή κατασκευή απαιτούσε μεγάλο χρονικό διάστημα μέ ιδιαίτερη μυθολογία καί ένταση. Χαρακτηριστικό γνώρισμα της τελετής είναι οι έθιμοτυπικές προσφωνήσεις. Η μεγάλη διάρκειά τους παραπέμπει στή βυζαντινή εκκλησιαστική μουσική. Μαστόροι πού δούλεψαν χρόνια στό Τσιάμικο (Θεσπρωτία) μέ τούς Τουρκαρβανίτες, τό «γυρνάν» περισσότερο στόν άμάνε καί τό διανθίζουν μέ σκωπτικές άναφορές.

Ο δωρητής εκθέτει τό δώρο άνεβαίνοντας στή σκαλωσιά. Ο άρχιμάστορας τό ψηλαφίζει πρώτα κι ύστερα τό σηκώνει ψηλά κουνώντας το όπως ό παπās τόν «άέρα» στή λειτουργία. Συνήθως σκύβει τό κεφάλι του πίσω από τό δώρο καί οι κινήσεις του μοιάζουν σάν τό παιχνίδι «κρυφτό». Τό υπόλοιπο σώμα λικνίζεται καί παρακολουθεί τό κεφάλι. Πολλές φορές οι μαστόροι «ξεχνιούνται» στό τραγούδι καί τὰ μπαζίσια είναι μιά άτέλειωτη θεατρική παράσταση. Οι στερεότυπες εύχές χάνονται στis προσωπικές άπολογίες μέ πλούσιους έρωτικούς ύπαινιγμούς. Συχνά παραπέμπουν σέ δημοτικά τραγούδια καί λαϊκά άναγνώσματα της εποχής. Μερικές φορές «έπεμβαίνουν» στή ζωή των ντόπιων μέ σκλη-

ρές άναφορές καί ύπονοούμενα, ιδίως στά «χρόνια των παπούδων μας» μέ κίνδυνο νά «παρεξηγηθούν».

Η φωνή του κορυφαίου μάστορα συνοδεύεται ρυθμικά ή φάλτσα από τό πάνδαιμόνιο πού δημιουργούν οι σκεπαρνιές στis γρεντές της στέγης καί τὰ μεταξύ τους «μισόλογα». Τό μπουκάλι μέ τό ρακί μετακινείται από χέρι σέ χέρι από τὰ χαράματα ως τή δύση του ήλιου. Αυστηρώς οι πληροφορίες στά χρόνια μας στένεψαν, οι νεότεροι μαστόροι έλάχιστα έξησαν τὰ μπαζίσια καί έτσι ή πολύτιμη ένταση της τελετής δέν τεκμηριώνεται.

μπαξίσια ή
μαντιλώματα

διηγείται ο μάστορας
Δήμος Φλίνδρης

Τήραξε τί γίνονταν' άφου τελείωνε τό σπίτι καί πιάναν τή στέγη οί μαστόροι βάζαν στά δυό άκρα της δυό σταυρούς μέ λουλούδια καί περνούσαν ένα ράμα. Τά λουλούδια τάκοβαν οί μαστόροι ή οί κοπέλες του σπιτιού.

“Αρχίζαν τά μπαξίσια καί όλοι οί μαστόροι στη σκεπή καί πρώτος ό νοικοκύρης έφερνε τό δώρο. “Ακολουθούσαν οί υπόλοιποι του σπιτιού καί οί συγγενείς έπειτα άς πούμε, δηλαδή σχεδόν όλο τό χωριό πήγαινε δώρα. “Άλλος πήγαινε μαντίλια, άλλος πήγαινε κάλτσες, άλλος πήγαινε ένα παντελόνι, ένα πουκάμισο, έτσι συνηθισμένα δώρα.

Μόλις πήγαινε ό νοικοκύρης τό δώρο, έβγαινε ό νεώτερος από τούς μαστόρους καί του τραγουδούσε ως εξής:

— Καλωσόρισε ό σπιτονοικοκύρης μέ τό δώρο του, νά ζήσει, νά ζήσουν τά παιδιά του. “Όσα λουλούδια του μαγιού καί φύλλα έχουν τά δέντρα, χόρταρα της γής, άμμος της θαλάσσης, ψάρια του γιαλού καί ποταμοί μεγάλοι, τόσα καλά καί αγαθά νά του δώσει ό Θεός.

“Όσο ό μάστορας τραγουδούσε οί μαστόροι από πάνω κι από κάτω χτυπούσαν τά σκεπάκια στίς γρεντές: τάκα - τάκ, τάκα - τάκ γιά νά του δώσουνε χρόνο, ρυθμό στην όμιλία.

“Ετσι υποδέχονταν όλους τούς συγγενείς καί τούς τραγουδούσαν όλους.

“Εμείς τραγουδούσαμε νύχτα - μέρα κι είμαστε συνηθισμένοι. Αίσθανόμασταν όμως στά μπαξίσια μεγάλη χαρά γιατί φτάναμαν στη στέγη. “Υστερα κι ό νοικοκύρης χείρονταν γιατί τέλειωνε τό σπίτι καί τό καμάρι του στολισμένο μέ μαντίλια καί δώρα σάν νύφη καμαρωμένο.

Τώρα στη μοιρασιά δέν τά πάεινάμαν καλά. “Όλο κι άκουγες από τούς μαστόρους παράπονα. Τί νά κάνεις ρέ παιδί, δύσκολα χρόνια καί ένα μαντίλι άκόμα τούχαν ανάγκη. Είμασταν ακριβώς στό Λουτρό της Θεσσαλίας καί κάναμε μία εκκλησιά, πριν τό '25, άφου ήμουνα άκόμα μικρό παιδί. Τό χωριό τώρα μεγάλο καί ή εκκλησιά τό ίδιο. Καί ό κόσμος εκεί πρόσφερε πολλά καί καλά πράγματα της άξιας, λόγω πού ήταν ή εκκλησία.

Λοιπόν τώρα τί γίνεται! Τώρα όλοι ήθελαν νά πέσουν τά καλύτερα δώρα σ' αυτούς. Πόσοι είμασταν; Νομίζω 15 νομάτοι. “Ε, κάναμε 15 μεράδια. Σέ μερικά δέματα όμως οί επιτήδριοι βάζανε πιό καλά πράγματα καί συμφώνησαν: — Θά βγεις έσύ τάδε δέξω καί εγώ θά βάζω τό χέρι άπάνω στό κάθε είδος. Θά σου πω έσένα, «τουτο ποιανού είναι;» Του Δήμου Φλίντρη π.χ. Θά πιάσω τό άλλο τό καλύτερο.

— “Αμ τουτο ποιανού είναι; Αυτή ή λέξη είχε τή σημασία της γιατί φανέρωνε καλό δώρο. — “Α, τυχερό δώρο, σάμπως ήξερα κι εγώ ότι θά μου τύχαινε! άπαντούσε ό πονηρός.

Είχαν τό σύνθημα «“Αμ τουτο ποιανού είναι;» καί τό παρασύνθημα «“Αμ καί τουτο πάλι;». Πάντως μέ τουτα καί μέ τ' άλλα τά μπαξίσια ήταν μεγάλη μέρα καί γιά τούς μαστόρους καί τό νοικοκύρη. Δέν είχαν ιδιαίτερη συμφωνία γιά τή στέγη μέσα στην τοιχοποιία είχαν καί τή στέγη. Καί οί μαστόροι έχοντας υπόψη τους τά μαντίλια τήν έφκίαναν σέ βάρος της εργασίας τους. “Η χαρά τους σου λέω ήταν τά μαντίλια: ένα μαντίλι νά πάρουν τό χείρονταν αυτό τό πράγμα. “Όπου κι αν δουλέψαμε παντού κάναμε μπαξίσια καί παίρναμε καλά δώρα.

διηγείται ο μάστορας
Σπύρος Μαζιώτης

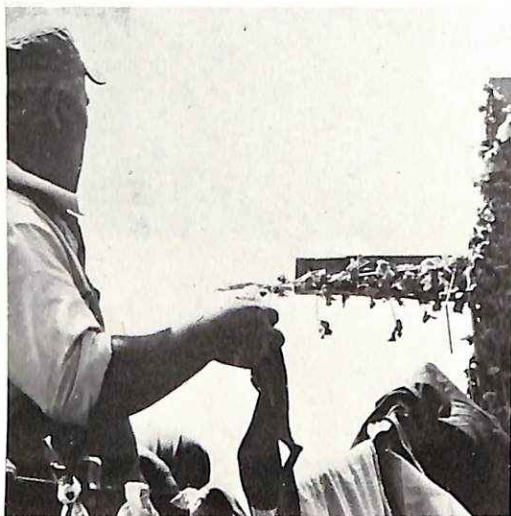
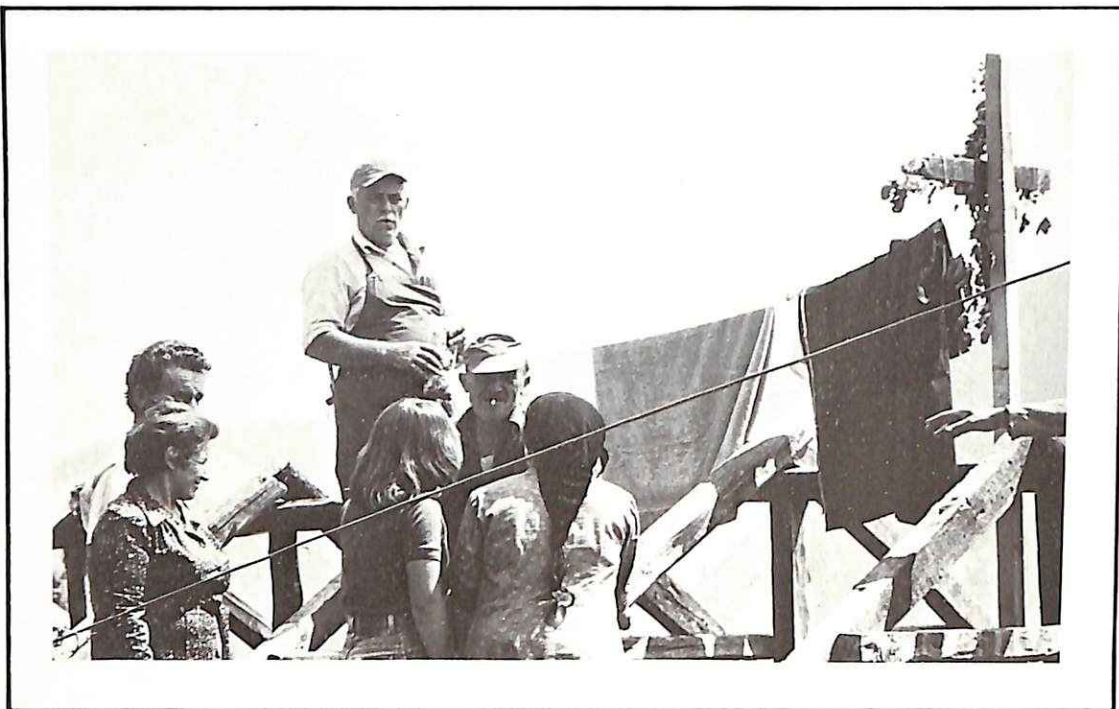
Τά μπαξίσια δέ γίνονται σέ επιδιορθώσεις γίνονται όταν φκιάναν σπίτι από τά θεμέλια. Μόλις βάζαν τή στέγη φκιάχναν τά δυό ζευτά καί τούς σταυρούς. Τώρα ανάλογα τήν εποχή κόβαν λουλούδια, τριαντάφυλλα αναλόγως καί στόλιζαν τό σταυρό.

Ρίχναμαν τά μαντίλια (έννοεί κάναμε τά μπαξίσια) γιατί ό νοικοκύρης ό μεγάλος μέ τή γυναίκα τ', τά παιδιά τ', τσ' νύφες έφερναν δώρα: συνήθως μαντίλια, φσιάνια, πετσέτες, τσιράκια, ανάλογα μέ τή δύναμη του καθενός. “Ο Πρωτομάστορας φώναζε γιά τό αφεντικό: βέβαια ό πρώτος γιά τόν πρώτο. Αυτός έριχνε τό καλύτερο μπαξίσιο, κανένα πουκάμισο, κανένα φουστάνι καί επί τή συνέχεια φέρναν όλη ή οικογένεια καί οί συγγενείς.

“Αμα έβλεπε κανένα καλύτερο δώρο τό τρα-

γουδούσαμεν καί καλύτερα. Μωρ' τραγουδούσαμεν καλά τότε! Τί νά σου κάνω τώρα πού γέρασας. “Αμ δέ μπορώ τώρα! “Εγώ πού πέρασα στη πλάτη μ' φορτωμένος γομάρι όλόκληρο. Κι άμα ήταν κανένας, γιά σάν τόν Μητσιούλ, πούχε φωνή καλή, όλο κελαϊδούσε: κι άμα τούδινες καί κουτσόπινε κάνα ρακί, ούτε σταματούσε πουθενά.

Καμιά τσιούπο (κορίτσι) τήν τραγουδούσαμεν καλύτερα. “Νά ζήσει ή τσιούπο, καλό τυχερό, νά πάρ' καλό γαμπρό, νάχει καλή τύχη. Γιά ευχές, «όσα λουλούδια έχει ό κάμπος», άμα ήταν στόν κάμπο, «τόσα καλά καί αγαθά νά δώσει ό Θεός». “Αμα ήταν στά όρεινά, έλεγαν «όσες βρυσούλες τρέχουν στά βουνά». Οί πρωτομάστοροι τότε όσοι ήταν έξυπνοι έπαιρναν τά καλύτερα τά ύφάσματα καί άφη-

ναν για τούς άλλους τά χειρότερα. "Ελεγαν, τούτο θά τό πάρω ἐγώ, ἔχω τσιούπο για παντριά, τούτο για τόν τάδε ἀγά καί τό σουφρού-πωνε" ἔδιναν καί στά παιδιά ἀπό ἓνα μυξομάντιλο.

Εἶχαν πιαστεῖ μιά φορά ὁ Ἀντρέα Μπαλτᾶς μέ τόν ἀδερφό τ' στή μοιρασιά νά τόν σκοτώσ'. "Αρπαξε ἓνα γκρά μιά φορά στό Τσιάμ-

κο (Θεσπρωτία). Μόλις τόν πρόλαβαν. Θυμῆμαι ὅταν ἤμουν παιδί, ἐμεῖς τά παιδιά παίρναν μπαξίσια ἀπ' τό ἀφεντικό, δηλαδή πᾶνναν καί ζητούσαν λεφτά ὅταν τέλειωνε τό σπίτι.

Μπαξίσια γένονταν ἀκόμα ὡς τό '60. Σταμάτησαν τότε π' ἄρχισαν τά τσιμέντα καί ἡ οἰκοδομή ἄλλαξε. "Ε τώρα κάπ' καί πού στά χωριά γένονται.

μπαξίσια ἢ
μαντιλώματα

διηγείται ὁ μάστορας Σταῦρος Τσουβαλῆς

Μπαξίσια γίνονταν ὡς τά τελευταῖα χρόνια στά χωριά ἰδίως. Κοντά στό '60 πρέπει νά σταμάτησαν μοῦ φαίνεται μιά για πάντα.

Ἀπό μικρό παιδί θυμῆμαι στά χωριά πού δουλεύαμε καί ρίχναμαν μαντίλια κι ἀκόμα συγκινοῦμαι. Ἦταν μεγάλη μέρα καί για τούς μαστόρους καί για τό νοικοκύρη. Δέν εἶναι μικρό πράγμα νά φτάσεις στή σκεπή, στό τέλος νά πούμε. Δέν ἔχω παράδειγμα, ὅπου κι ἂν δουλέψαμε, νά μή γίνουν μπαξίσια. Φτωχοί καί κρατημένοι πρόσφερναν μέ τήν καρδιά τους μαντίλια, πουκάμισα, κάλτσες, πετσέτες, ὅτι εἶχε ὁ καθένας. Τώρα θά μοῦ πεῖς ἂν ἦταν πλούσιοι ἢ φτωχοί! Σημασία ἔχει ἡ κίνηση καί τίποτα παραπάνω. Ἐρχονταν ὅλοι οἱ συγγενεῖς, ἄντρες καί γυναῖκες σάν σέ γάμο νά δώσουν τό δῶρο τους, ὅσο κρατοῦσε ἡ σκεπή. Ὁ πρωτομάστορας ἔκανε δύο σταυρούς μέ σανίδια καί τούς κάρφωνε στούς δύο μπαμπάδες τῆς στέγης καί μέ ἓναν σπάγκον ἔνωναν τούς δύο σταυρούς. Τότε τό ἀφεντικό καί ὅλη ἡ οἰκογένειά του ἔφερναν τά μπαξίσια. Ἀνέβαιναν καμαρωτά καί ἔδειχναν τό δῶρο κοινώντας το για νά τό χαροῦν οἱ παριστάμενοι καί ὕστερα τό κρεμοῦσαν στό σχοινί ἢ τὸ διναν στούς μαστόρους για κρέμασμα.

Ρωτᾶς ἂν κάναμε διακρίσεις στό τραγούδι. Δίκιο ἔχεις για τό δῶρα· ἄλλα ἦταν πλούσια κι ἄλλα φτωχά. Θά τό σκεφτῶ λίγο! "Οχι δέν κάναμε διακρίσεις γιατί ἦταν συνήθειο κληρονομημένο κι ὅπως τό βρήκαμε, θέλουμε νά τό ἀφήσουμε. Τώρα δέν νομίζω ὅτι ἦταν διακρίσεις, πού καμιά «ἀγγίδα» (κορίτσι) τό τραγουδούσαμε λίγο περισσότερο. Μή ξεχνᾶς, νέοι εἴμασταν κι ἐμεῖς καί γυάλιζε τό μάτι μας. Ἐκεῖνο πού θυμῆμαι ἀκόμα καί τώρα εἶναι τό

πανδαιμόνιο πού κάναμε μέ τά σκεπάσματα. Δέν χτυπούσαμε τυχαῖα ἀλλά δίναμε ρυθμό στή φωνή τοῦ μάστορα πού ἔλεγε τά μπαξίσια. Ἀλλά στή μοιρασιά ἔπρεπε ὅπωςδήποτε νά τσακωθοῦν, γιατί κάποιος θά ἀδικοῦνταν. Στήν ἀρχή ἔπαιρνε ὁ πρωτομάστορας τό καλό τό ὕφασμα καί τά ἄλλα τά ἔβαζε σέ ἴσια μερίδια. Κόβανε χαρτάκια μέ τά ὀνόματα τῶν μαστόρων καί τά πετοῦσαν ἀπάνω σέ κάθε δεματάκι. Αὐτή ἦταν κάπως ἡ ὀρθόδοξη μοιρασιά. Συνήθως εἶχαν ἓνα σύστημα πολύ πονηρό. Ὁ πρωτομάστορας θά εἶχε στήν παρέα καί δύο καί τρία παιδιά· ἔπαιρνε τό μικρότερο καί τό δασκάλευε τί ἔπρεπε νά κάνει. Ἐπῆνε μετά ὁ πρωτομάστορας ἓνα δεμάτι μέ κάπως λιγότερα δῶρα κι ἀφοῦ γύριζε τό κορμί τοῦ παιδιοῦ για νά μή βλέπει ἔλεγε: «ἐτοῦτο τίνος εἶ-

ναι;». Τό παιδί ἦταν στό κόλπο καί ἔλεγε τό ὄνομα ἑνός παρακατιανοῦ μάστορα. "Ὑστερα ἔπαινε ἓνα καλό δῶρο καί ἔλεγε «ἄμ τούτο;». Ὅλη ἡ ἱστορία ἦταν στό κόλπο νά ἀλλάξουν τίς συνθηματικές λέξεις. Μέ τό «ἐτοῦτο» καί μέ τό «ἄμ τούτο» ἔπαιρναν οἱ ἡμέτεροι τά καλά καί οἱ ἄλλοι τή σαβούρα. Ἀλλά δέν τολμοῦσαν μπροστά στό πρωτομάστορα νά ποῦν κουβέντα γιατί θά τούς ἔδιωχνε καί πού νά βροῦν δουλειά. Ἡ συζήτηση γίνονταν στό νταμάρι πού ἦταν μόνοι τους ἢ τό βράδυ πού πηγαίναμε νά κοιμηθοῦμε ἔξω μέ τά ζῶα. Ἐπαιρναν δῆθεν καί τό μέρος μας κι ἔλεγαν ὅτι μᾶς λυπόταν πούμασταν μικρά παιδιά. Ἐλεγαν δυνατά ν' ἀκούσουμε «καί σᾶς τί σᾶς ἔδωσαν; Ἀπό ἓνα μαντίλι! Κρίμα δέν εἶναι; Ὅλοι μαζί δέν τυραννιόμαστε;».

Δημοσιεύουμε ένα απόσπασμα από τη μελέτη του καθηγητή Δημ. Σ. Λουκάτου (*ΤΑ ΜΑΝΔΗΛΩΜΑΤΑ ἢ Ο ΣΤΑΥΡΟΣ ΤΗΣ ΣΤΕΓΗΣ* - περιοδικό ΗΩΣ αρ. 44 - 1961) που αναφέρεται στην επιβίωση του έθιμου στις μέρες μας.

«Ένα τέτοιο ποικίλο και παλιό έπαρχιακό έθιμο, γενικευμένο πιά στην Πρωτεύουσα και προσαρμοσμένο στη νέα οικοδομική, είναι ο Σταυρός που στήνουν οι μπετατζήδες στην τελευταία στέγη της κάθε οικοδομής, την ημέρα που θα ρίξουν την πλάκα. Συνηθισμένο θέαμα σ' όλες τις γειτονιές της Αθήνας και σ' όλα τα κτίρια, από τις απλές μονοκατοικίες των συνοικιών, ως τις πολυκατοικίες των κεντρικών λεωφόρων. Μόλις τελειώσει το κτίριο και «καλουπιάσουν» για την πλάκα, όταν θα έρθουν οι μπετατζήδες να ρίξουν το τσιμεντοχάλικο, είτε με το φτυάρι και τούς ντενεκέδες, είτε με τη μπετονιέρα και τον κουβά, είτε τώρα με τον γερανό, κάποιος από τούς εργάτες θα θυμηθί να στήση (συνήθως ανατολικά) έναν ξύλινο σταυρό, που θα τον στολίση με λουλούδια της εποχής (ή με «μάη», αν είναι κείνος ο μήνας), θα τον γεμίση με κλαδιά από τα γύρω δένδρα, μπορεί να του βάλη πλάι και τη σημαία,

κι' αν είναι μερακλής ο άφεντικός του, θά τον αφήση να του βάλη ήλεκτρικό, ή θά παραγγείλη όλο τον σταυρό από ηλεκτρικούς σωλήνες, για να φαίνεται και το βράδυ.

» Όλα αυτά είναι, όπως είπαμε, πρωτευουσιάνικη συνέχεια, σύνθεση και εξέλιξη ενός παλαιού λαϊκού έθιμου. Θα μπορούσε να εξηγηθή κανείς, ότι το έθιμο ζή ακόμα στην Πρωτεύουσα, επειδή το συνεχίζουν (με συμφεροντολογική μάλιστα σκοπιμότητα) οι μαστόροι, που είναι λαϊκοί φορείς. Η εξήγηση αυτή έχει βέβαια τη λογική της. Αλλά πρέπει να σκεφτούμε ότι οι «φορείς» άπευθύνονται πάντα σέ κάποιους «δέκτες», και τέτοιοι είμαστε εμείς, άτυχώς άκόμη όλοι οι Έλληνες.

» Τό ελληνικό έθιμο του σταυρού της στέγης είναι στην άγροτική του ύπόσταση, ή την παλιά άστική, εύδαιμονικό: Χτίζοντας τα σπίτια τους οι πατέρες μας, προχωρούσαν στην ολοκλήρωση της οικοδομής τους περνώντας από τρία

Η συνδρομή σας.

Και κάτι που άσφαλώς ενδιαφέρει όλους. Η ετήσια συνδρομή από 140 δρχ. έγινε **250 δρχ.**

Ίσως φανεί κάπως άκριβή, αλλά αν σκεφτεί κανείς τις άλλεπάλληλες αύξήσεις της τιμής τού χαρτιού, δέν μπορεί παρά να τη δικαιολογήσει.

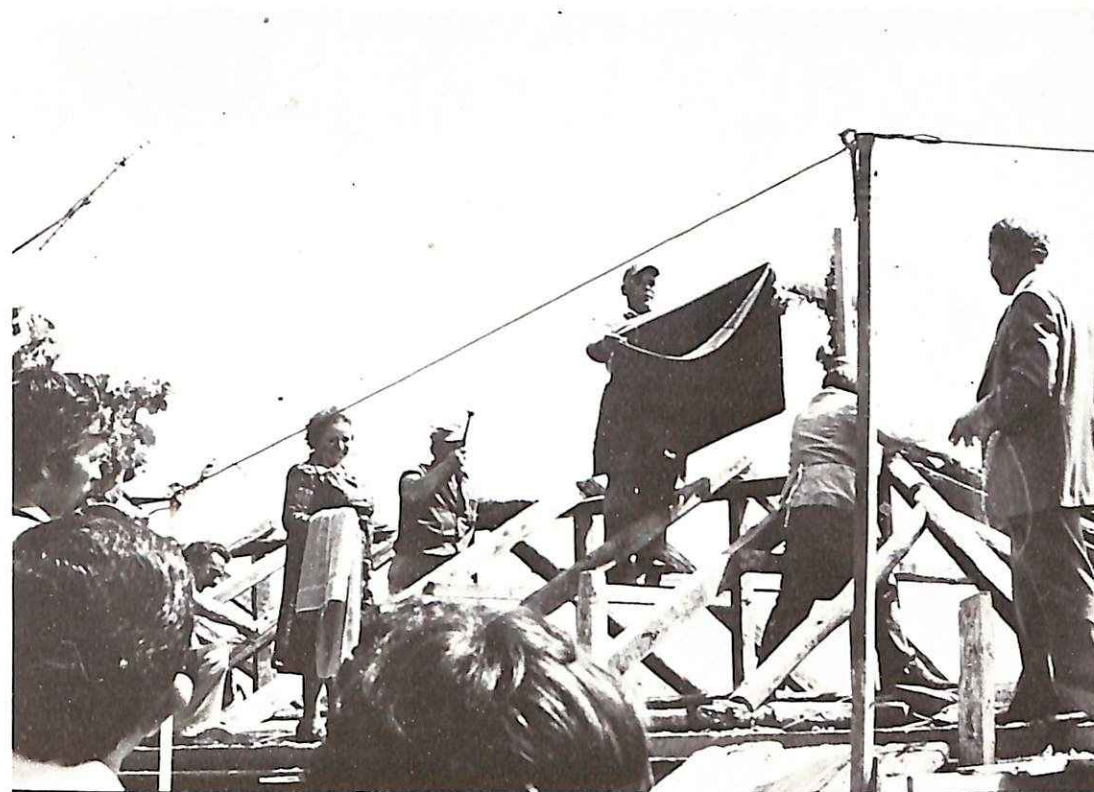
Διευκρινίζουμε πώς τό περιοδικό μας **στηρίζεται** στη δική σας συνδρομή. Ύπενθυμίζουμε, ότι οι συνδρομές σας πρέπει να στέλνονται στη διεύθυνση:

Θανάσης Παπαγεωργίου

Περιοδικό **ΑΡΜΟΛΟΙ**

Βασ. Κων/νου 42, **ΛΑΡΙΣΑ**

Γιά περισσότερες πληροφορίες τηλεφωνείτε στο 041-229321.

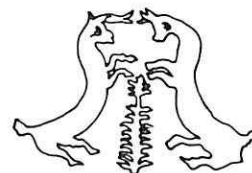

Οι φωτογραφίες είναι από τά μπαξίσια που έγιναν στις 13 Αυγούστου στο σπίτι του Τόλη Τσάνη. Στη σκεπή ανέβηκαν οι μαστόροι: Σπύρος Βαλτάς, Χρήστος Ντόβας, Εύριπίδης Βαλτάς και Θεμιστοκλής Γκάσιος.

τελετουργικά στάδια: α') από τό θεμέλιωμα (μέ τη γνωστή θυσία του πετεινού· β') από τό γιόρτασμα της σκεπής (που ήταν ιδιαίτερο έργο και κέρδος των μαραγκών - ξύλινη στέγη) και γ') από τον άγιασμό και τά εγκαίνια (για την κατοίκηση). Και τά τρία είναι στάδια εξέλικτικά, που ανήκουν στη διεθνώς άναγνωρισμένη λαϊκή άνάγκη των μεταβατικών τελετών (rites de passage). Και τά τρία είναι έθιμα διεθνή, που όχι μόνο σ' όλους τούς λαούς, αλλά και σ'

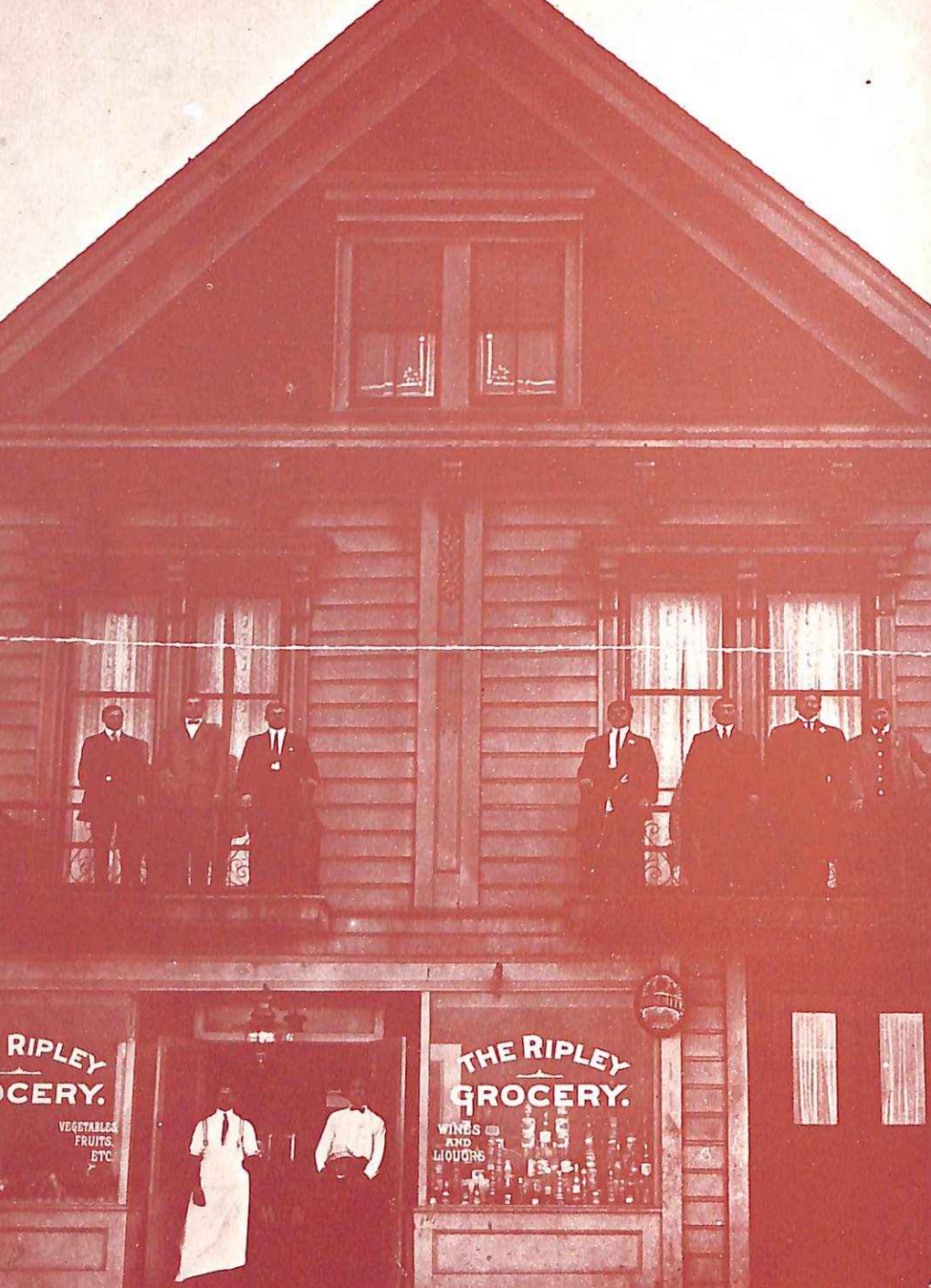
όλες τις εποχές τά έπρόσεξαν και τά εφαρμόζουν. Η κατοικία είναι σοβαρότατο θέμα, κι' είναι δύσκολο να παρακολουθή κανείς ψυχρά και μηχανικά, χωρίς καμιά μεταφυσική ευχή, την κατασκευή της.

» Η εξήγηση που δίνουν οι μαστόροι για τό συνδυασμό σταυρού, σημαίας και μαντηλιού, είναι πώς «ο σταυρός θα φέρη την εύλογία, ή σημαία δηλώνει τη νίκη (του έργου) και τό μαντήλι θυμίζει τον ιδρωτα του εργάτη».

μπαξίσια ή
μαντιλώματα

... απο κτιστης εγίνα παντοπολις εφη επιτρετιαν
το προτο Μαγαζι 303 στην 32 στριτ....

Πέτρος Τσάνης-1903

1902.

Εργασιο διατ. Χρηστων

[illegible]

Τό ήμερολόγιο του Πέτρου Τσάνη βρέθηκε στά χαλάσματα της κουζίνας του παλιού Τσανέικου. Μαζί με τό διαβατήριο καί μερικές φωτογραφίες στάθηκε πρόκληση γιά δημοσίευση πρίν άκόμα διαβαστεί.

Σπάνια κείμενο μίλησε τόσο άποκαλυπτικά γιά τή ζωή καί τά «όνειρα» τών πρώτων μεταναστών. Άπαλλαγμένο από συναισθηματισμούς, γυμνό - κυριολεκτικά - από έπίθετα, θυμίζει κατεβατό μεσαιωνικών χρονικών.

Ο Πέτρος Τσάνης, πυρσογιαννίτης μάστορας, πρωτοταξίδεψε στην Άμερική τό 1903 έχοντας επίγνωση του νέου κόσμου καί της μεγάλης προσπάθειας νά «πετύχει». Έρχεται καί ξανάρχεται στην Έλλάδα μέσα σέ δύο γραμμές χωρίς νά βλέπει τίς «όμορφίες» του τόπου του. Δέν είναι άφελής καί γι' αυτό δέν κατατρώχεται μέ αὐταπάτες. Παίζει, κερδίζει, χάνει στίς «μπίζνες» πάνω από δέκα φορές καί πάντα ξαναρχίζει.

και τι νακανα
επεστρεψα παλεν
εις αμερικη αλα ο
καιρος μου
παρηλθεν αλα παλιν
δεν απελπιστην εχω
ομος ακομι το θαρος
και την τολμη αλα
ενεκεν τις ηλικιας
αρχισα να
απαγοητευουμαι...

Δέ γονατίζει. Νιώθει τήν αδυναμία του σάν προσωπική προσβολή. Τά έλατήρια είναι ξεκάθαρα χωρίς διφορούμενα κι άπόκρυφα σημεία, οί έπιθυμίες του σαφείς κι άπ' τήν άρχή άπερίφραστα διατυπωμένες.

Η Μ Ε Ρ Ο Λ Ο Γ Ι Ο

Α Μ Ε Ρ Ι Κ Η Σ

Πέτρος Τσάνης-1903

Ενγραφο Δια της χιρας μου 1902.

Ηλθα στι αΜερικι προτην σκαλα NEW-YoRK εκατικισα Βαουρ ονομασιαν του δρομου αρθ 206 προτιν εργασιαν εργαστικα εις εν εστιατοριον ος πιατας με 6 Δολ την εβδομαδα επειτα απολιγον ος δεφτερος Μαγιρας επιτα απο ολιγον εις φιλαδελφια εις τα καπνα αδελφους Στεφανου επιδιαστημα εκουρασθηκα και αφτην την δουλια διοτι δεν με πλιρονεν παραμ μονο 4 Δολ την εβδομαδα το 1904 επιγα εις Σαντ Τιλιους γενονταν κτισματα με ολιγα καιφαλεα απετυχον και εκι ηπιστριψα παλεν εις νεοναρκ αλαξα παλεν επανγγελμα επιασα εργασιαν ως Κτηστης επιτα απολιγον διαστημα ηλθον παλι πατριοτες και χωριανι δεν θελο να επενεθο τους υποδεχτικα τους εβοηθισα κατα πρωτων αλα βαθμιδον ενας συνκενις εφερε τον ιδικο ντου και καθεξις

Τό 1906 εφига δια πατριδα και το μεθ επес επεστρεψα παλεν δια νεα Νιορκ αρχισα παλεν τες περιπετιες τον αγωναν απο κΤιστης εγινα παντοπολις επη επιτριετιαν το προτο Μαγαζι 303 στην 32 στρίτ επιτα παλεν εις κρισεις απο τό 1907 μεχρι το 16 εναβαγισεν η μπιζνες μου και παλεν αρχισα ως κτιστης παλεν κατορθοσα να κανο και ιδιοκτησιαν ηγορασα το Ηοτελ εις μερος 38 δοματιον και μαγαζια και λιπα επι 9 ενεα ετι και τον αγωναν να το διορθωσω καταφερα ετελιοπιησα προτης ταξεος αφθον τον κερων φανταζομαι και παλεν εναβαγισα ηλθαν η πολεμι ο εβροπαικος ο υιος μου Μιχαηλ και αδελφος μου Δημητριος επιστρατεφθησαν εδο διοτι ετυχαν της ηλικιας επιγαν εις τον πολεμον κατα μετοπον εναντιον

τον γερμανον ετραβματησθηκε ο Μιχαηλ εκαθισεν αρκετα εις το νοσοκομιον τα τραβματα ηταν σοβαρα επι 4 ετι νοσιλεβονταν εις διαφορα νοσοκομια εδο και εις το Τσικαγον και σε αλα μεριτα οπια τον μεφεραν απο μερος εις μερος η στενοχωρια μου και ο μεγαλος παλεν αγων και απελπισια απο τον πολεμον και τας στενοχωριες αναγκαστικα να παρο εναν σινετερον εις τες πιζνες μου καπιον Σπαρτιατην λουην βαμβακιτην εκινος παλι επωλησε το μεριδιον του εις καπιον γιωργιον Χαροκοπον Αθινεον δικιγορον επεριπλεκτικα παλεν εις τα δικαστηρια ο βαμπακιτης με χρεοκοπισεν και επιτα εβρεθικα εγο εις διςκολον θεσιν επεριπλεκτικα και εγο εις το δικαστριον επι σιραν τεσερα πεντε ετι οσο να καθαρισο επερασαν 2 ετι με μεγαλιν αγωνιαν και στενοχωριαν το 16 το 1918 με 19 επολιστα απεφασισα παλεν δια πατριδα και παλεν αλιν ατιχιαν και παλεν ατυχισα ελαβον ολα τα περισεβματα τον κοπον και τις βαλιτσες μου τα ολιγα περισεβματα 7 επτα χιλιαδες επηγα και πατριδα 1919 με 20 τα εξαργιροσα αλα αφτα τα εκανα δραχμας με 5/20 με πεντε και εικοσι δεν παρηλθον ολιγον χρονικον το 1922 ο πολεμος της μικρασιας δια της πισθοχωρισεως εχασαμε τον πολεμον εξεπεσεν η δραχμι απο 5 το δολαριον εφθασεν 95 αλη μιαν καταστροφι εχασα τα παντα ηδιοκτισιες μετα τον εβροπαικον πολεμον επεστρεψα πολικοζμια πολυ απο 2 εκατομυρια ανερχετε

Τό ήμερολόγιο δημοσιεύεται χωρίς παρέμβαση ή περικοπή κρατώντας έτσι όλα του τά μειονεκτήματα ή πλεονεκτήματα. Η έλλειψη τόνων, ή συντακτική καί ορθογραφική του «ιδιομορφία» ίσως δυσκολέψουν τήν ανάγνωση. Αξίζει καί παραξίζει τόν κόπο νά διαβαστεί γιατί πρόκειται γιά σπάνιο καί άποκαλυπτικό κείμενο.

Εύχαριστούμε τό φίλο μας Άπόστολο Ζυγολόμνη γιά τήν πολύτιμη βοήθειά του. Χωρίς τή συνδρομή του ή ανάγνωση του κειμένου θά ήταν δύσκολο νά άρχισει καί νά συνεχιστεί.

Πέτρος Τσάνης, τό πρώτο διαβατήριο, 1903.

PERSONAL DESCRIPTION

Age 55 years Mouth *medium*
Height 5 ft 6 in Chin *medium*
Forehead high Hair *dark*
Eyes brown Complexion *fair*
Nose Roman Face *oval*

This is to certify that the attached photograph bears the signature and is a likeness of the person to whom this passport is issued, in witness whereof the seal of the Department of State is impressed upon the photograph.

Distinguishing marks
Place of birth *Greece*
Date of birth *April 1870*
Occupation *Stone Mason*

Pet. Chanen
No 117479

6 εκατομηνια παλεν πλιθινεν
 η ΝεW - Ηορκ 1925 75 χιλιαδες
 Βλεπο την καταστροφιν μου αλα
 και τι νακανα επεστρεψα παλεν εις αμερικη
 εκανα τον εργολαβον σε μικρας επιχιρσεις
 αλα ο καιρος μου παρηλθεν
 αλα παλιν δεν απελπιστην εχο ομος ακομι
 το θαρος και την τολμην αλα ενεκεν της
 ηλικιας αρχισα να απογοητεβουμαι
 παλι δοξα τον Θεον ακομα με ενθαρινε
 αναγκαζω να ξαναεπιστρεψω εις πατριδα
 εγινεν απο μεγαλην μου
 απελπισιαν διορθοθικανε

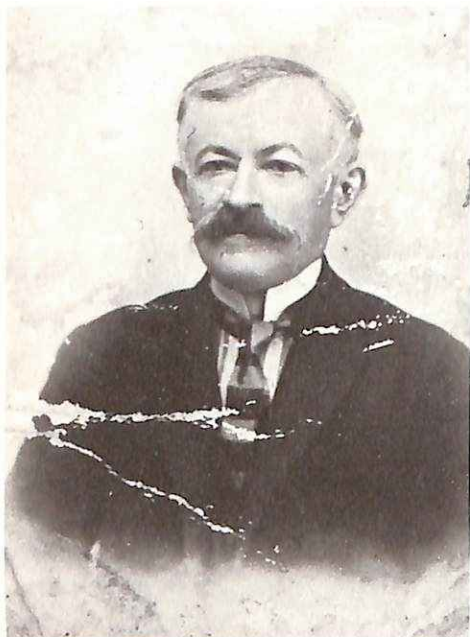
..... ο υιος μου
 Μιχαηλ αρχισε τας προτας του επιχιρσεις με
 καπιον αλον ειχεν επιτυχιας δια του τροπου του
 και της εργασιας του προδεβε μεχρι τωρα
 ο δε αδελφος μου Διμιτριος εις τας αρχας
 οπου ηλθεν εις αμερικην ηλθεν νεος 17
 ετον αρχισε εις την επιχηρσιν ως Μαγειρας
 σερβιτορος εγινεν και ηδιοκτητις εστιατοριου

..... σπαταλος μικρος
 αλα αργοτερον διορθοθηκε ιπιρετισεν
 εις τον αμερικανικον στρατον
 εβαδισεν νικιτης μεχρι το γερμανικο
 εδαφος καθισεν επι κατοχην
 επι διαστημα 2 ετι και επεστρεψεν
 παλεν εις αμερικιν εγνωρισεν
 την Κυριαν του κοριν γερμανου την καταγογη
 επαντρεφθιν την Μιες Φ..ρε..ς
 απεχτισεν εναν Κονσταντινο
 και μιαν θυγατερα Μαργαριταν
 εκ

..... ΤΕΚΝΟ

ειχαμεν και διο 2 αλους αδελφους
 Χαρισην και Ιωανις εις εγίπτον πολλα
 πολα ετι επι 30 ετι ελθεν ο αποχερετιζμος
 και απο μικρα πεδια εφίγαν δια εγίπτον
 ο μεν Χαρισης απεκατησταθηκε
 σε καπιο χωριο εξω του καμπου ΜuT αΡα...ς
 το επανγελμα αρτοποιος
 Τιμιος αλα αγραματος κατορθωσεν
 να καμη και αφτος περιουσιαν
 διοτι
 4 μαγαζια και Ηοτελ αλα αργοτερον
 τα χρεοσεν και δια της αμαθιας
 επηρε πληγη και τα εχασεν αργοτερον
 μετα το θανατο του ανελαβεν

Πέτρος Τσάνης, 1917.

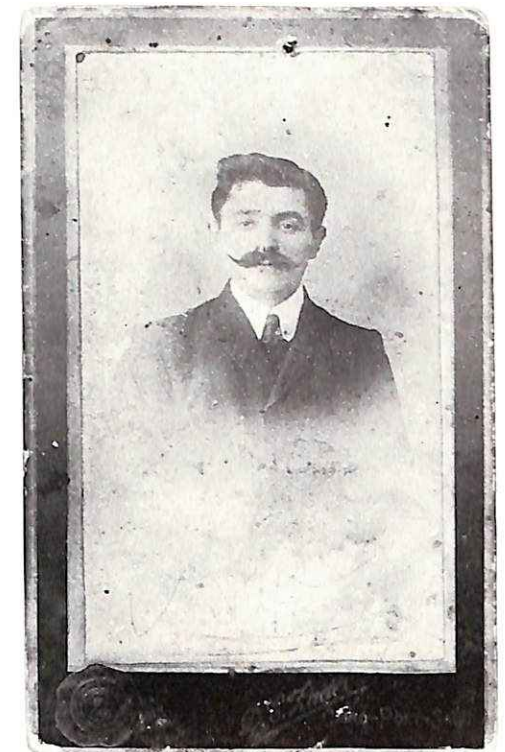
εις χιρας τις η συζηγος του
 τεκνα δεν απεκτισεν και εξη μετα
 της συζηγου του επι πολα ετι εις εγίπτον

 ο μικροτερος Ιωανις εταξιδεψεν
 16 ετων αναχωρισεν απο πατριδα
 δια εγίπτον αποκατασταθι εις Πορτ Σαιτ
 του επανκελματος και αφτος φουρναρης
 Επαντρεφτικε Συζηγον του Σαμεα
 την καταγογην απεχτισεν 3 θυγατερες και 2
 πεδια Κωνσταντινον και πατριΚ
 εργασθι εκοπιασεν δια της δραστηριοτιτος
 και μεγαλις του επιμελιας
 τιμιος επιχηριματιας και παντα
 κατορθωσεν να αφισι εις τα τεκνα του
 λιγην αναλογα περιουσιαν
 απεθανεν 1927 18 Ιουλιου και στην αθινα
 δεν επροκανεν να φθασι στην πατριδα
 επαψε η καρδια του εις το
 καφενιον χορις να παρουν καντιποτα
 αφησεν ορφανα απροστατεφτα
 τεκνα το μεγαλιτερον 18 χρονον

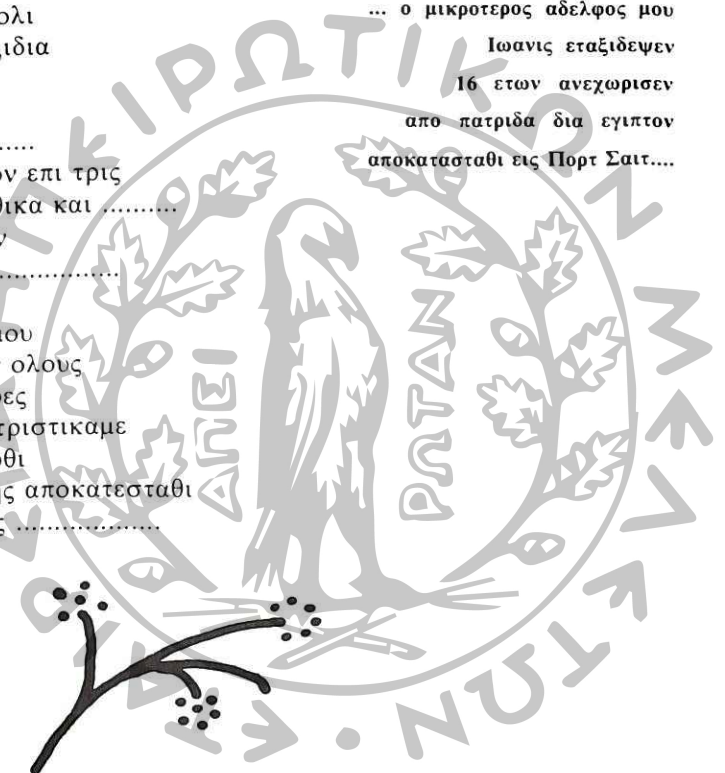
.....
 εγω ως αδελφος και θειος τους δεν
 τα εγνωρισα και λιπουμε παραπολι
 η περιπετιες και τα μακρινα ταξιδια
 μας εστιλεν η τυχι ανατολιν
 και δισιν απο πεδια

.....
 αφτο να το φιλαξετε τολιγοτερον επι τρις
 γενιες οπου εγενιθικα και
 καταγομεθα Ηπιρο Πυρσογιανιν
 Κονιτσης και η γονις μου

 ο πατηρ και η μητερα μου
 απεθανον παλιν νεη μας αφισαν ολους
 ανιλικους 4 πεδια και 2 θυγατερες
 τιν αφτιν τυχι ηχαμεν ολι εκπατριστικαμε
 και η 2 αδελφες μολις επαντρεφθι
 μια εφίγεν μαζί με τον αντρα της αποκατεσταθι
 κε εις αθινας με αλες περιπετιας

... ο μικροτερος αδελφος μου
 Ιωανις εταξιδεψεν
 16 ετων ανεχωρισεν
 απο πατριδα δια εγίπτον
 αποκατασταθι εις Πορτ Σαιτ....

The ANDERSON HOTELS

W. E. ANDERSON, Prop.

H. C. STUART, Gen. Mgr.

I am stopping at
THE ST. REGIS

Chicago, Ill.

Ιανουαρίου 1, 1920

Σεβαστε μου πατέρα και μητέρα σας γλυκο
αδελφοι μου και αδελφες μου αδελφον
μου, ελαβον την επιστολην σας και εχαρι
νον ειπετε παρρα, μου γραφιστες εκεινα γεγραμε
νησικαιες αιων και ομαρος εινε πορρη ασχη
μος και θανατωχοριστε δια εμενα εαν ηταν
δυνατον να ελθω αφου θα ερχωμου διοτη
πωνο δια να ηδω την μητερα μου και την
αδελφην μου και αδελφον μου διοτη εχω
χρονια δια να τους ηδω και τους αλησμονη
σα καθως διοτι
περηπατο τους δρομους και δεν γνωριζω την
μητερα μου ολλος ο κοσμος εχει μητερα
πατέρα αδελφια αλλα εγω δεν εχω ουτε
σπητη αλλα ετσι ηνε γραμενω η τηχη
μας να ημεστε μακρια να μην γνωρι
ζομασθε να μην γνωριζω την μητερα μου
παλλεν και τον ευχωμεν υγιαν και καλλά κερδη και
ο Θεός να τον βοηθήσει να πλυροσυ το χρέος του
διοτι τορα εινε σε υλικια που πρεπη να σκευθη
καλλα που βαδυζη διοτι
και εις την αμερικη τα χριματα εινε δυσκολα
να τα βγαλλουν και καθε ενας εχει δικα του
καθυκοντα εδω ο καθε ενας δουλεβη 12 ωρες
την ημερα καθε μερα την εβδομαδα και ο
μισθος του ειναι μικρος διοτι τα εξωδα του
εινε σε δολλαρια οχι σε δραχμες και πρεπη
να σκέπτεται καλλα οταν γραφη του ενος
και του αλλουνου δια χρηματα παρα να τυ
ραζη την δουλια του αυτού οσον δυνατε

Αρμολοί

27

καί μία έπιστολή

Η παρακάτω έπιστολή του Μιχάλη Τσάνη
στάλθηκε στον πατέρα του Πέτρο Τσά
νη τό 1920, χρονιά που είχε πάρει την
απόφαση να «κάνει γεράματα» στο χω
ριό. Η δημοσίευσή της συμβάλλει στην
καλύτερη κατανόηση του ήμερολογίου.

(ο αδελφός μου Δημήτριος) ... εγνωρίσεν την Κυριαν
του κοριν γερμανου την καταγωγή απεχτίσε εναν
Κονσταντινο και μιαν θυγατερα Μαργαριταν...

Σικάγο, Ιανουαριος, 1920

Σεβαστε μου πατέρα και μητέρα σας γλυκο
ασπαζουμε καθως την αδελφη μου αδελφον
μου, ελαβον την επιστολην σας και εχαριν
που εισθε καλλα, μου γραφισ πως εχετε μεγαλες
δηστηχιες αυτού και ο καιρος είναι πολλη ασχη
μος και στενωχορίσθε δια εμένα εαν ηταν
δυνατον να ελθω αφου θα ερχωμου διοτη
πωνο δια να ηδω την μητερα μου και την
αδελφην μου και αδελφον μου διοτη εχω
χρονια δια να τους ηδω και τους αλησμονη
σα καθως διοτι
περηπατο τους δρομους και δεν γνωριζω την
μητερα μου ολλος ο κοσμος εχει μητερα
πατέρα αδελφια αλλα εγω δεν εχω ουτε
σπητη αλλα ετσι ηνε γραμενω η τηχη
μας να ημεστε μακρια να μην γνωρι
ζομασθε να μην γνωριζω την μητερα μου
παλλεν και τον ευχωμεν υγιαν και καλλά κερδη και
ο Θεός να τον βοηθήσει να πλυροσυ το χρέος του
διοτι τορα εινε σε υλικια που πρεπη να σκευθη
καλλα που βαδυζη διοτι
και εις την αμερικη τα χριματα εινε δυσκολα
να τα βγαλλουν και καθε ενας εχει δικα του
καθυκοντα εδω ο καθε ενας δουλεβη 12 ωρες
την ημερα καθε μερα την εβδομαδα και ο
μισθος του ειναι μικρος διοτι τα εξωδα του
εινε σε δολλαρια οχι σε δραχμες και πρεπη
να σκέπτεται καλλα οταν γραφη του ενος
και του αλλουνου δια χρηματα παρα να τυ
ραζη την δουλια του αυτού οσον δυνατε

και να μην νομιζη οτι η τυχη του
τον τυμοραγη διοτι ο καθε ανθρωπος
εχει τα δικα του παραπονα, ξευρο
δια να γινη και αυτος καπιος
δια να τον εκτιμουν ο κοσμος,
να αλλισμονισυ τα περασμενα διοτι ο ανθρωπος
πηγενι εμβρος οχι πυσω αυτα τα
εχωμεν περάσιν, τορα εινε σημερον
αυριον και μεθαυριον οχι να καθομασθε
ληπον πατερα αμα ηδης τα πραγματα
αυτου ασχημα καθως μου γραφης να παρις
την φαμηλια και να ελθης παλην εδο
εζησες στην Νεαν Υορκην 20 χρονια ημπορουμε
να ζησωμε και αλλα τοσα και θα
ημασθε καλλητερα παρα αφτου με
ολλες τις δηστηχιες ληπον τιραγε ωπος
γνωρίζεις διά το καλλίτερον νομιζο ομος
εαν το ειχες κανη αφο πριν δεκα χρονια
θα ημεθαν καλλιτερα σημερον και
θα γνωριζομεν ο ένας τον αλλον αλλα τορα
ενας εδω και αλλος χηλλία μηλια μακριά
ενα αλλο πραγμα να στελνεις ολλα τα γραμα
τα του διοτι εγω μπορι να φυγω
απω εδω και μου τα στελη ο μιτσος
τη να σου γραφω, περσοτερον δεν
γνωριζω χερετησματα ολλους τους συγγε
γείς και φίλλους εγω υιο σου σας γραφω
Μιχαηλ Τσάνης

μαστόρκα ἐργαλειᾶ, νταμάρια, πελέκημα

Σταμάτα νά ρωτᾶς· κάτσε νά πάρου-
με μιὰ ἀνάσα. Παλιόκαιρος, δέ λέει νά
σταματήσῃ. Βάλε καί μιὰ γύρα ρακή...
Γεράματα κι ὁ καθαλάρης τῆς φωτογρα-
φίας ἦταν ἀκόμα λαίμαργος.

Μιά φορά στήν παλιά Ἑλλάδα... Πιές,
τί μέ κοιτᾶς σά χάχας.

Ρέμπελος καί σοφός, χάνονταν καί ξα-
νάρχονταν στά ὄνειρα, γελώντας ἀστα-
μάτητα. Μαστόροι, ἐργαλεῖα, τσιουκάνια,
παράτατα καί βάλε μιὰ γύρα. Ἄμα ξα-
νάρθεις νά μοῦ φέρεις τίποτα ψάρια,
ὅ,τι βρεῖς τόν κατήφορο. Πιές καί στα-
μάτα νά ρωτᾶς...

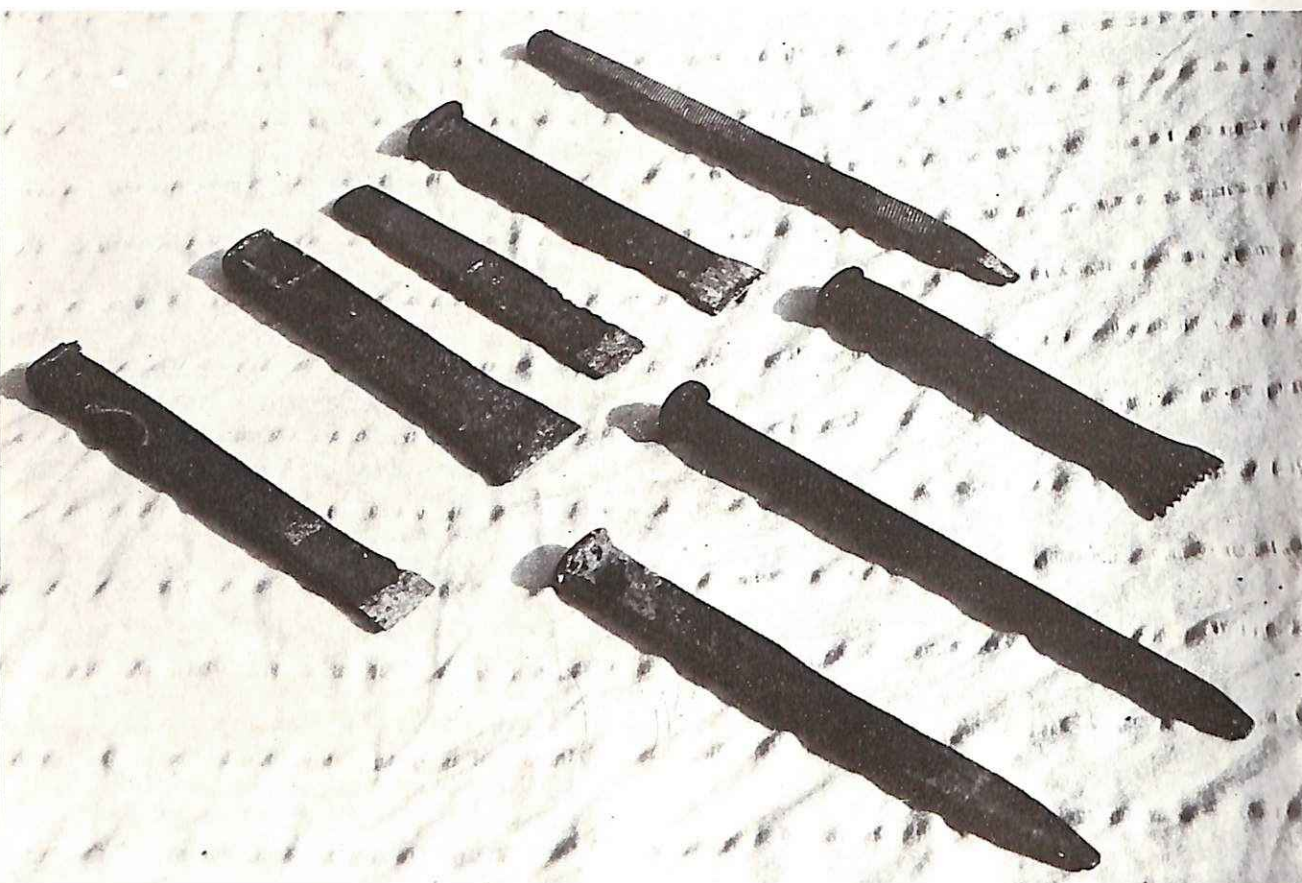
Πρὶν τὸν πόλεμο μέ βρῆκε ἡ νύχτα στοῦ
χάνι τῆς Ἀσφάκας. Δέ θυμιέμαι χρονο-
λογία... Πιές, πιές, τί χαζεύεις. Ἔχω μιὰ
κονσέρβα ἀπὸ τόνο. Θέλει λάδι καί μπό-
λικο κρεμύδι. Κάτσε καί θά δεῖς, Βάλε...
Πῶς τραβιέται τ' ἄτιμο. Δέν ἔχω καί τί-
ποτα αὐγά· ὀχτώ πουλάδες μοῦ τίς ξά-
πλωσε τό κουνάβι σ' ἓνα βράδυ.

Ξημέρωσε καί δέν ἔλεγε νά κουραστεῖ.
Γλίστραγε ἀθόρυβα στά χρόνια καί ξανάρ-
χονταν σά χέλι. Κριφομιλήματα τῆς νύ-
χτας. Πιές, πιές, τί βάισες. Ἐμ, σ' ἔφα-
γαν οἱ σκοτοῦρες... Δῶσε προσοχή στήν
κουβέντα... μὴν τοὺς ἀκοῦς. Τά μισὰ εἶ-
ναι φαγωμένα, γιὰ τὴν ἠθικὴ πού λένε...
Δέ γίνεται ἄλλιως... Πολλοὶ ξενοκοιμή-
θηκαν... Εἶδαν πολλὰ τὰ μάτια μου... Εἶ-
χε ἀγριέψῃ ἡ ψυχὴ μας. Βούζιο... γερά-
ματα ξεπέζεψαν σοφοί, ὅλοι ἀμίλητοι...
καλὰ χαμομήλια... Ὡσποῦ νά σκαπετή-
σω τὸν Τραχελάρη, βούζιο... Ὑστερα
γράψα καὶ χόρεψέμε, ὅπως θέλεις...

Μιλοῦσε κι ἔπινε σά νεροφίδα. Μέ
εἶχε ποτίσει γιὰ τὰ καλὰ.

Βάλε ρακή, τί κάθεσαι!

εργαλεια

διηγούνται, γραφουν και σχεδιαζουν οι μαστοροι
Θύμιος Βατσκαλής
Γιώργος Φλίντρης
Σωτήρης Γαλάνης

Δήμος Φλίντρης
Σπύρος Βαλτάς
Χρήστος Δόβας

γράφει ο πελεκάνος
Θύμιος Βατσκαλής

“Αλλάξαν οι καιροί και στά εργαλεία και στήν τέχνη. Παλιά ένας μαστορας είχε ένα φόρτωμα εργαλεία. Σήμερα απόμεινε τό σκεπάρι και τό μέτρο. Οι μαστόροι πού δούλευαν στόν τοίχο χρησιμοποιούσανε σφυρί, μυστρί, ζύγι, σκεπάρι, πριόνι, αλφάδι και τά παλιά χρόνια ένα τρίγωνο σάν δέλτα πού αλφάδιαζαν. Ένα εργαλείο πού χάθηκε γιά πάντα είναι ή άρίδα. Άρίδες διαφόρων ειδών χρησιμοποιούσανε στίς σκεπές γιατί παλιότερα δέν ύπήρχαν πρόκες και στή θέση τους βάζανε γύφτικα καρφιά. Τρυπούσαν πρώτα τό ξύλο μέ τήν άρίδα κι ύστερα περνούσαν τά καρφιά, γιατί μέ τό κάρφωμα στράβωναν.

Περισσότερα εργαλεία είχαν οι πελεκάνοι. Αύτοί κουβαλούσαν σφυρί, μυστρί, ζύγι, ματράκα, γωνιά, χτενιά, πικούνι, κόπανο, κοπίδια, καλέμια, βελόνια ντιβισλίτικα μέ δόντια και ένα κουμπάσο πού σημάδευαν τά στρογγυλά. Τό σφυρί στόν πελεκάνο ήταν άπαραίτητο γιατί ξεχόντριζε τίς πέτρες και μετά μέ τό βελόνι και τό ματράκα έβγαζε τή χοντροδουλειά. Στά χωριά μας τήν κόβανε μέ τή βαριά και μετά τήν ξαλάφρωναν μέ τό σφυρί. Μέ τή βαριά και τίς σφήνες άνοιγαν 3-4 τρύπες σέ απόσταση 10-12 εκατοστά και τίς ένωναν μ' ένα αϋλάκι πού σκάλιζαν μέ τό βελόνι. Ύστερα βάζανε στίς τρύπες παλιά πέταλα από τά ζώα ή σφήνες και χτυπώντας ρυθμικά τίς σφήνες άνοιγαν τήν πέτρα στίς επιθυμητές διαστάσεις. “Ετσι δούλευαν οι δικοί μας μαστόροι. Είχα άκουστά γιά τούς Τηνιακούς πελεκάνους πού δούλευαν μέ σφήνες, αλλά δέν τούς είδα. Πρώτος ό πέτρος Κοντοζήσης έφερε τήν εφεύρεση αύτή άπ' τήν παλιά Έλλάδα. Στήν τεχνική αύτή είχε μεγάλη σημασία ή άκριβής εφαρμογή τής σφήνας. Χρησιμοποιούσαν πολύ μικρές σφήνες, έναρμονισμένες στή σφηνιά χωρίς πέταλα. Οι σφήνες έσφιγγαν τήν πέτρα και μ' ένα - δυό χτυπήματα τής βαριοπούλας κόβονταν σάν μέ τό πριόνι.

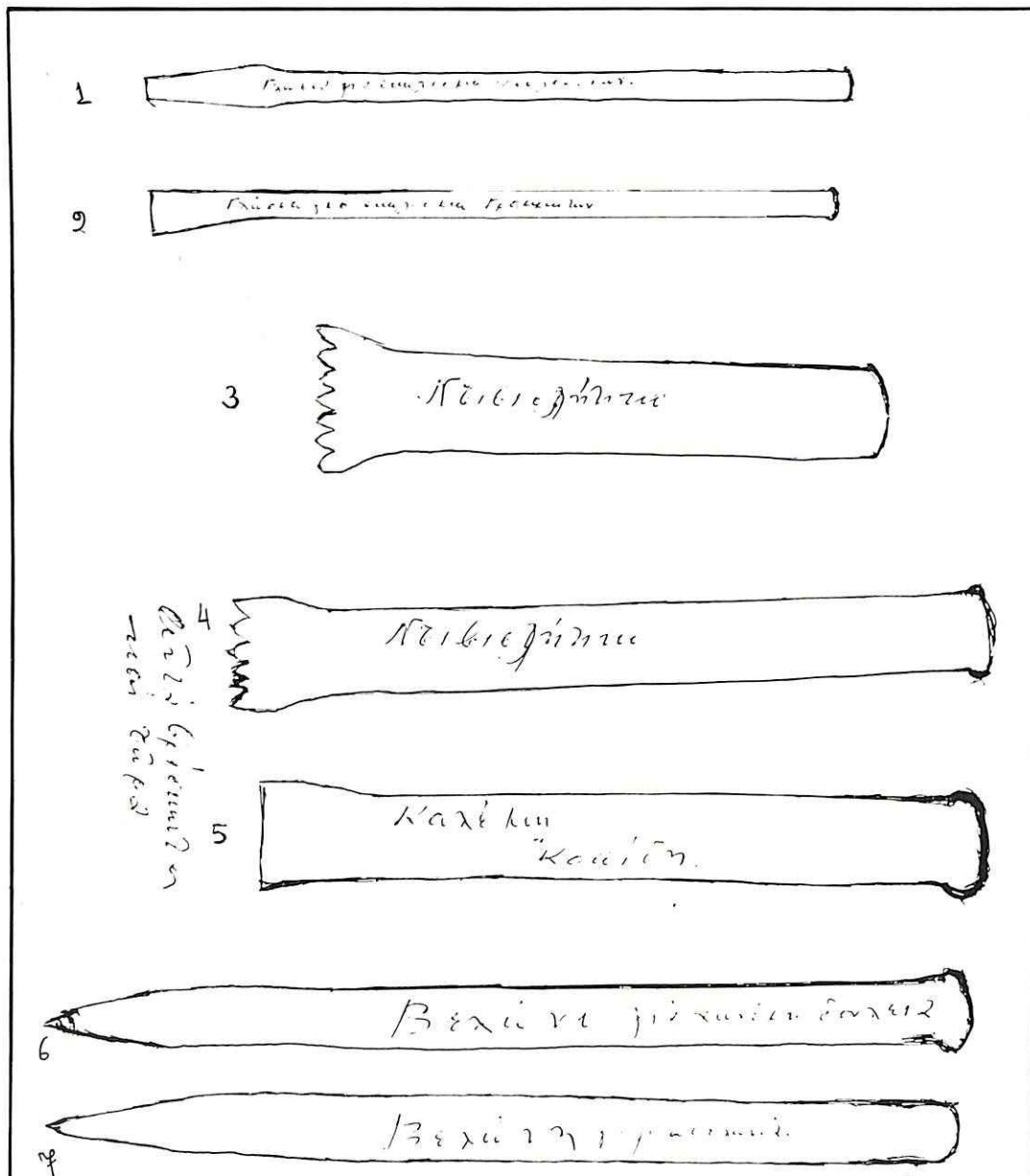
“Υστερα αναλάμβαναν οι πελεκάνοι πρώτα μέ τό βελόνι κατεργάζονταν τήν πέτρα παίρνοντας τά χοντρά γιά νά φτιάξουν επίπεδες επιφάνειες, τό πανί. “Εστρωναν μετά τήν άνωμαλη επιφάνεια μέ τή χτενιά, και μέ τό λούστρο, ένα είδος καλεμιού, γυάλιζαν τήν επιφάνεια. Πάνω εκεί σχεδιάζαν τό κέντημα μέ μολύβι ή βελόνι. “Εάν τό πελέκημα προχωρούσε και κόβονταν κανένα κομμάτι τής πέτρας,

σφυρί κανονικό

ματράκας

Σχέδια εργαλείων του πελεκάνου Θύμιου Βατσακαλή:

1. γλώσσα για σκάλισμα λουλουδιών
2. γλώσσα για σκάλισμα γραμμάτων
3. ντιβισλίτικο
4. ντιβισλίτικο
5. καλέμι - κοπίδι
6. βελόνι για χοντρή δουλειά
7. βελόνι για ψιλοβελονιά.

άμέσως κολλούσαν τό κομμάτι με άσπρη άσβέστη και ζάχαρη.

Η ζάχαρη μαζί με τόν άσβέστη γίνεται πολύ δυνατή κόλλα πού δύσκολα ξεκολλάει, άρκει νά μή βραχεί.

Τά εργαλεία πού χρησιμοποιούσαμε στό πελέκημα ήταν πολύτιμοι σύντροφοι. Τ' αγοράπούσαμε σάν παιδιά μας και τά κουβαλούσαμε με προσοχή, μήν πάθουν τίποτα. Πρίν ξεκινήσουμε για ταξίδι κάθε μάστορας τά πήγαινε στους γύφτους για επιδιόρθωμα. Ένας καλός πελεκάνος έπρεπε νάχει 40 με 50 σφήνες και βελόνια. Νάβλεπες όταν ξεκινούσαν τά μπλούκια για ταξίδι, τά μισά γομάρια ήταν φορτωμένα εργαλεία. Τσοκάνια, πήχη για τά πρέκια, όπου δέν έφτανε ή γωνιά, ματρακάδες, κοπίδια, βελόνια, σφήνες, ντιβισλίτικα, χτενιά, πού άπ' τή μιά μεριά είχε χοντρά δόντια για τή χοντροδουλειά κι άπ' τήν άλλη λεπτά για τήν καθαρή δουλειά. Είχαμε μαζί μας και κουμπάσο, τό διαβήτη, για νά βγάζουμε τά στρογγυλά.

Τά εργαλεία τ' αγοράζαν άπό τά μπακάλικα στά χωριά οι ίδιοι οι μαστόροι. Παλιότερα και μέχρι των ημερών μου αγοράζαμε και άπό τούς γύφτους πού στοιχίζαν πιό φτηνά. Στά καμίνια του Νάσιου και του Κώτσιου στό χωριό μιά ζωή παραξέναμε όλοι οι μαστόροι τά εργαλεία μας. Τά εργαλεία, ιδίως τά βελόνια και τά κοπίδια, χαλούσανε και ήθελαν παράξυμα. Παλιότερα πληρώνανε ένα γρόσι τό παράξυμα, άργότερα μιά δεκάρα και επί των ημερών μου πέντε δεκάρες και σήμερα 8 δραχμές. Με τό τρόχισμα έκοθαν σάν ξυράφια κι αν τυχόν έπαιρνε κανένας εργαλεία άπ' άλλον μπορούσαν και νά τσακωθούν. Σπάνια όμως κλέβανε μεταξύ τους εργαλεία. Δέν θυμιέμαι κανένα τέτοιο έπεισόδιο. Τis περισσότερες φορές χάνονταν έπειδή πλακώνονταν άπό τά χώματα.

Βέβαια παρεξηγήσεις γίνονταν μεταξύ μας, αλλά δουλειά ήταν αυτή και μή ξεχνάς πώς τά εργαλεία τότε είχαν αξία.

Θυμήθηκα και μιά ιστορία με τό μακαρίτη τόν Κύρκα Ντούμα πού ήταν άνθρωπάκι, με λίγα λόγια άτεχνος. Η δουλειά του ήταν νά κουβαλάει τά εργαλεία άπό τήν οικοδομή στό νταμάρι.

Πάρε Κύρκα τό λό και τή βά και γραμμή στό νταμάρι, τούλεγαν οι άλλοι μαστόροι δηλαδή, τό λοστό και τή βαριά.

Έλος πάντων, είχαν τέχνη καλή εκείνα τά χρόνια. Δέν άπόμεινε τίποτα.

Τά κεντήματα στην πέτρα ήθελαν φαντα-

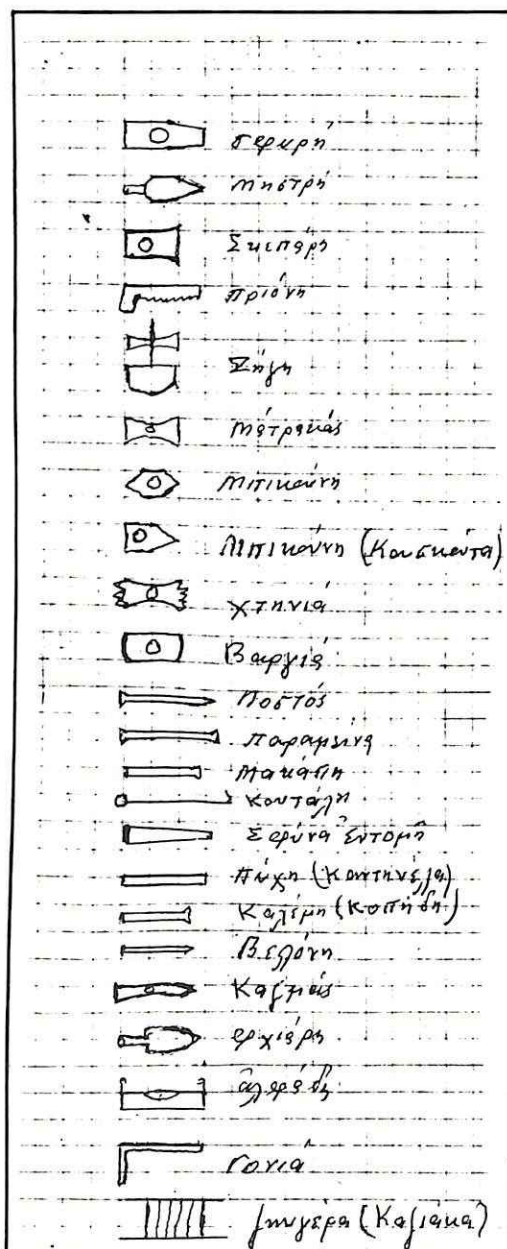
σία και πολύ μεράκι. Έμεις στόν καιρό μας θγάζαμε σχέδια άνάλογα με τό πνεύμα μας ή βλέπαμε τά παλιά πού είχαν σπουδαίο πελέκημα. Πολλοί σχεδιάζαν τήν πέτρα με μολύβι και μετά πελεκούσαν, άλλοι όμως είχαν καλό χέρι και δούλευαν τό καλέμι χωρίς σχέδιο. Φτιάχναμε άγκωνάρια, πόρτες με βάση και κιονόκρανα, πρέκια, καμαρόλιθα, τζάκια πελεκητά. Έκει ήταν ή μεγάλη μαστοριά, γιατί τό τζάκι άκριβοπληρώνονταν κι όσο νά-ναι ήταν δύσκολη δουλειά για κάθε πελεκάνο. Πάντως τό καθαρό πελέκημα με λουλουδία, σταυρούς, πουλιά και με ψιλοβελονιά στή μάτση εκεί γύρω στά 1930. Στέρεψαν, νά πούμε τήν αλήθεια, οι τρανοί πελεκάνοι, χάλασε ή τέχνη.

Παλιότερα οι δουλειές ήταν μετρημένες και ό κόσμος κοιτούσε τήν καλύτερη δουλειά. Τά μπλούκια ήταν άναγκασμένα νά δούλεύουν καθαρά, γιατί δύσκολα εφκίανες καλό όνομα. Αλίμονο στό κακό όνομα, γιατί θυμάμαι μπλούκια πού γυρνούσαν μήνες χωρίς δουλειά.

Στενοχωριέμαι πού πέθαναν εκείνοι οι τεχνίτες πού άρπαζαν τό καλέμι και χόρευε τό χέρι τους πάνω στην πέτρα, ώρες σκυφτοί χωρίς νά σηκώνουν κεφάλι. Μερακλήδες άνθρωποι σκάλιζαν και τραγουδούσαν κι όλο έπιναν κρασί ή τσίπουρο άπ' τό παγούρι για περισσότερη έμπνευση. Οι καλύτεροι έβγαζαν πάνω άπό δώδεκα και δεκαπέντε άγκωνάρια τή μέρα. Σήμερα βγήκανε τά μηχανήματα για τό κόψιμο τής πέτρας. Χτένια και κόπανο σπάνια χρησιμοποιούμε.

διηγείται ο μάστορας Δημος Φλίντρης.

Έργαλεία μαστόρων, όπως τά σχεδίασε
ο μάστορας Δημος Φλίντρης

Οι μάστοροι όσον τά παλιά χρόνια όσον και σήμερα χρησιμοποιούσαν τά κάτωθι έργα-
λεία, τά όποία αγοράζανε από σιδεροπωλεία.

Τό ταιοκάνι, δηλαδή τό σφυρί και τό σκε-
πάρι, τά φκιάνανε στούς γύφτους για στερεό-
τερα. Ή τιμή του σφυριού ήταν 25 δραχμές
και του σκεπαριού 15.

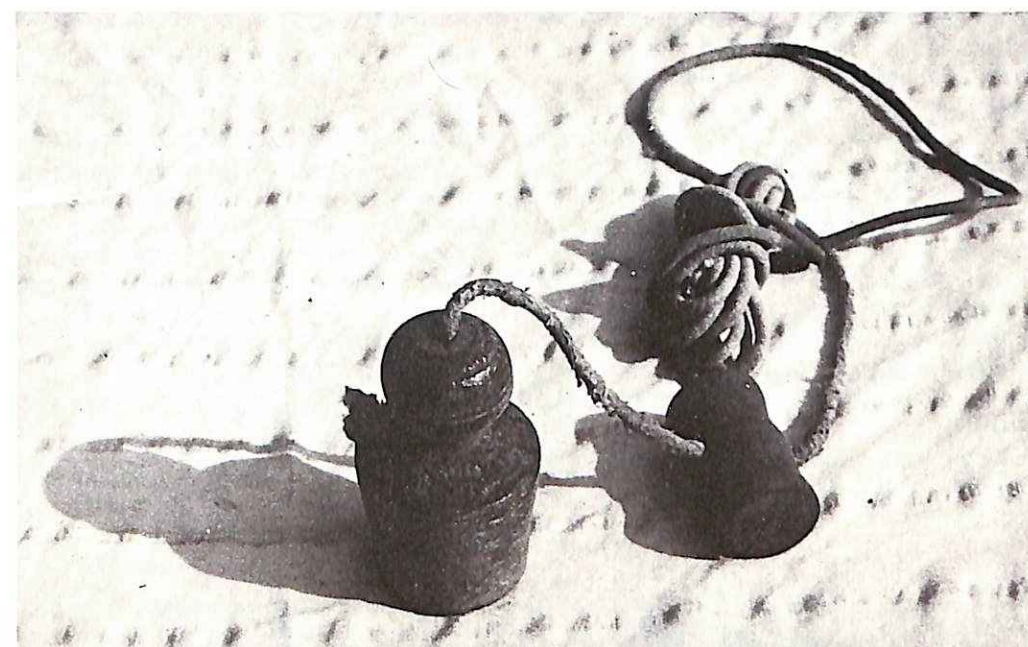
Οι μαστόροι χρησιμοποιούσανε τά κάτωθι
έργαλεία. Ένα σφυρί, ένα μυστρί, ένα ζύγι
(Σαούλ), ένα σκεπάρι, ένα πριόνι, ένα αλφάδι,
μιά γωνιά και ένα σπάγγο, ένα μέτρο και μιά
κορδέλα, επίσης χρησιμοποιούσαν και μιά ζκυ-
γέρα, (καζιάκα τή λέγανε) για νά μεταφέ-
ρουν τήν πέτρα που ήταν μακριά. Τά μαστο-
ρόπουλα μεταφέραν τή λάσπη με μιά κουπάνα,
τώρα τό λένε πηλοφόρι. Οι μάστοροι διακρί-
νονταν εις δύο κατηγορίες. Οι μέν καλοί μα-
στόροι χτίζανε από τό έξω μέρος οι δε άλλοι
από τό μέσα μέρος. Ώς πρός τά λεφτά παίρ-
νανε εξίσου.

Τό κάθε μπουλούκι (και) τό πιό μικρότερο
αποτελείτο από 4 μαστόρους, έναν πελεκάνο
και δύο νταμαρτζήδες νά βγάζουν τήν πέτρα,
καθώς και από 3-4 παιδιά δια τήν μεταφοράν
τής πέτρας και λάσπης. Επίσης ό κάθε μά-
στορας είχε και από ένα γομάρι. Τά γομάρια
τά πληρώνανε τό μισό ότι παίρνανε οι μαστό-
ροι.

Τά παιδιά πληρώνονταν λιγότερο από τά
γομάρια, περίπου 150 δραχμές τό μήνα και
φαγητό. Μόνοι μας μαγειρεύαμε και μόνοι
μας ζυμώναμε τό ψωμί. Ώς και τά ζώα μόνοι
μας τά καλιώναμε. Τό βράδυ, όταν τέλειω-
νε ή δουλειά, πήγαιναν τά ζώα έξω και τά βο-
σκοΰσαν οι νεώτεροι μαστόροι και τά μεγα-
λύτερα παιδιά.

Τά έργαλεία τους οι μαστόροι τά προσέ-
χανε διότι δίχως αυτά δέν μπορούσαν νά έρ-
γασθούν.

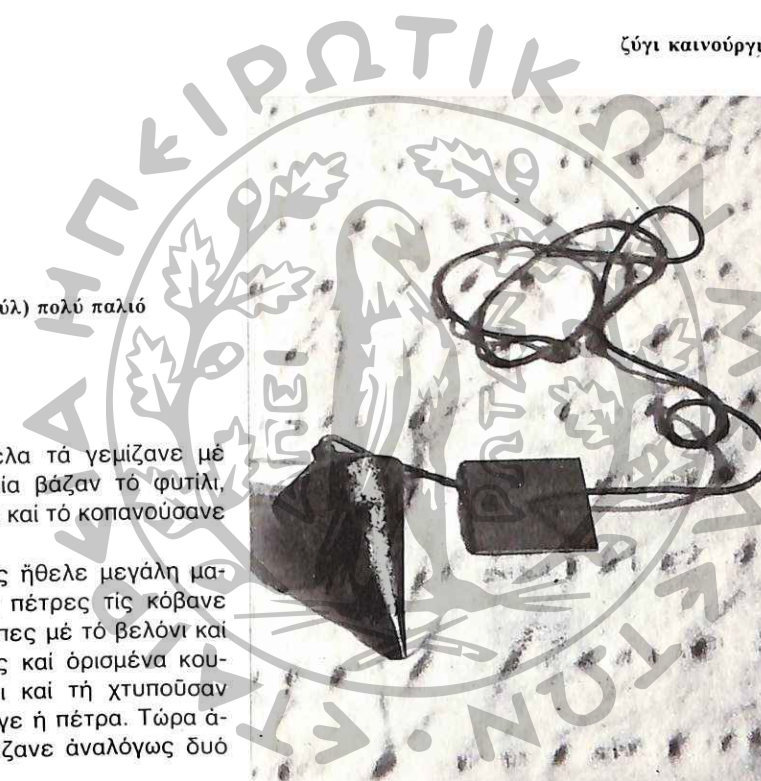
Στό νταμάρι χρησιμοποιούσαν τά εξής έρ-
γαλεία: δύο βαργιές, δύο λοστούς, έναν καζ-
μά και ένα φκιάρι. Όταν βάζανε τά φουρνέ-
λα χρησιμοποιούσαν μιά παραμήνη των δύο
μετρών ως και ένα μακάπι του ενός μέτρου
για μικρά φουρνέλα. Τό μακάπι τό χτυπούσαν
με μιά μικρή βαριά. Στά σχέδια που ζωγρά-
φισα έχω και ένα κουτάλι από σίδηρο για νά
βγάζουν τήν σκόνη από τό φουρνέλο. Εκεί-

ζύγι (σαούλ) νεώτερο

ζύγι (σαούλ) πολύ παλιό

ζύγι καινούργιο

νο τόν καιρό τά φουρνέλα τά γεμίζανε με
μπαρούτη και έν συνέχεια βάζαν τό φυτίλι,
έπειτα ρίχνανε ξερό χώμα και τό κοπανούσανε
μ' ένα ξύλο.

Τό κόψιμο τής πέτρας ήθελε μεγάλη μα-
στοριά. Τίς μεγαλύτερες πέτρες τίς κόβανε
με σφήνες ανοίγανε τρύπες με τό βελόνι και
βάζανε τήν σφήνα καθώς και όρισμένα κου-
τσοπέταλα για νά σφιξει και τή χτυπούσαν
με τή βαργιά, όποτε άνοιγε ή πέτρα. Τώρα ά-
νάλογα με τήν πέτρα βάζανε αναλόγως δύο
- τρείς τό πολύ σφήνες.

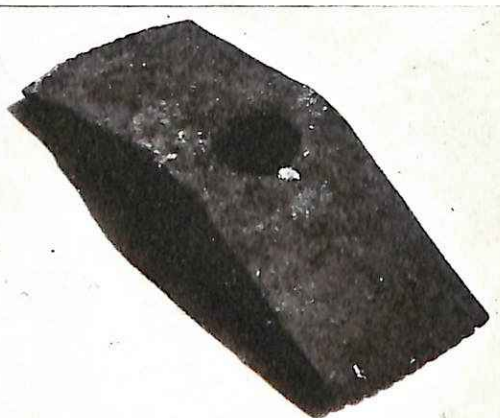
Οι πελεκάνοι ήταν σαν να πούμε ο άφρός, τό καϊμάκι πού αφήνει τό γάλα. Ήταν οι καλύτεροι μαστόροι και τό χωριό μας έβγαλε πολλούς τέτοιους. Οι πελεκάνοι χρησιμοποιούσαν τά έξής εργαλεία: ένα σφυρί κανονικό, ένα σφυρί μεγάλο πού τό έλεγαν κουσκούτα, μία χτενιά, ένα μάτρακα, περίπου δέκα κοπίδια καθώς και δέκα βελόνια, μία γωνιά, ένα μπικούνι και μία πήχυ ξύλινη πού τή λέγαν γκαντινέλα, καθώς και ένα ζευγάρι γυαλιά από φιλή σίτα διά νά τούς προφυλάσσει τά μάτια από τό πελέκημα. Φρόντιζαν σαν τά μάτια τους τά εργαλεία κι άμα χαλούσαν τά πήγαιναν στό γύφτο και τά παράξυνε ή τά τροχούσαν οι ίδιοι σέ μαύρη πέτρα.

Όταν ήθελαν νά ζυγίσουν τίς γωνίες του

γράφει ο πελεκάνος Γιώργος Φλίντρης

χτενιά

χτενιά

σπιτιού και τούς λάμδες τών παραθύρων χρησιμοποιούσαν τό ζύγι (νήμα τής στάθμης όπως τό λένε σήμερα). Είχε κόπο και κούραση ή δουλειά αλλά οι πελεκάνοι είχαν καλή ρέγουλα και προπαντός ήθελαν ήσυχία και χρόνο, γι' αυτό διάλεγαν κανένα δέντρο μέ ίσκιο ή σκεπή και δούλευαν μέ τό μπουαμπέτι τους. Μουρμούριζαν και τραγουδούσαν κι όταν έβγαине πετυχημένο τό άγκωνάρι κελαηδοΰσαν μέ τήν καρδιά τους, δηλαδή έδειχναν τήν ικανοποίηση.

Αγαπούσαν τά εργαλεία τους άφου θυμιέμαι τά πελεκοΰσαν πάνω στην πέτρα. Ό πάνω μαχαλάς κάτω άπ' τά Σουρλέικα είχε κάτι τέτοια άγκωνάρια.

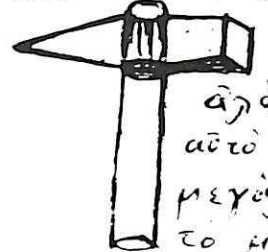
Οι πελεκάνοι διατηρούσανε πολλά εργαλεία και τά φυλάγανε σαν τά μάτια τους γιατί είχαν άξια και δέν ήταν εύκολο νά τά βρουνε. Τά περισσότερα τάφκιαχναν οι σιδηρουργοί πού ήταν τότε στά χωριά μας. Οι πελεκάνοι είχαν όλα - όσα τούς χρειαζότανε: σφυρί, μάτρακα, μπικούνι, χτενιά, κόπανο, καλέμια και βελόνια διάφορα, γωνιά μέ τήν όποία κάνανε τά κεφαλοκόλωνα. Όλα αυτά τά έβαζαν σέ ένα κασελάκι κάθε βράδυ γιά νά μήν τά χάσουν.

Οι τεχνίτες πού άσχολούνταν στό πελέκημα ήταν ειδικευμένοι και πάντα γεροντότεροι άπό τούς κτίστες. Όλα τά μπουλούκια φρόντιζαν νά έχουν πάντοτε κοντά τους ένα - δύο πελεκάνους, γιατί τά σπίτια πού φκιάνανε τότε είχαν πολλά πελεκήματα. Όλα τά άγκωνάρια, οι πόρτες και τά παράθυρα γίνονταν πελεκητά καθώς οι κορνίζες.

Ήταν έτσι τά χρόνια και οι δουλειές τόσο σφιχτές πού δέν τούς ενδιέφερε πόσο μεροδούλι θά πάρουν, ούτε και πόσο καιρό θά κάνουν γιά νά τελειώσουν τό σπίτι. Έπειτα ήθελαν νά κάνουν καλή δουλειά γιατί έτσι άποχτούσαν περισσότερες γνωριμίες και καλό όνομα. Φρόντιζαν και τό παραμικρό γιά νά μή χαλάσουν τή φήμη τους.

Συμφωνούσανε μέ τό σπιτονοικοκύρη εκτός άπό τά λεφτά και τό φαί, δηλαδή ό σπιτονοικοκύρης έπρεπε νά τούς ταΐζει ως ότου τελειώσει τό σπίτι. Τό σπουδαίο είναι ότι κάνανε συμφωνία τρείς ή τέσσερες τενεκέδες τσίπουρο γιά νά πίνουν νά ξεκουράζονται. Λέγανε

μωμικούνι

Τό μωμικούνι είνε όσος τό σφυρί
αλλά άπό τό ένα μέρος είνε ~~μικρό~~ και
αυτό ~~εστρεμμένο~~ όταν τό άγκωνάρι έχη
μεγάλο όγκο τό τετραγωνιάει πρώτα και
τό μωμικούνι και μετά τό σφυρί

Τό μπικούνι είναι όπως τό σφυρί αλλά άπό τό ένα μέρος είναι ~~μικρό~~ μέ αυτό ό πελεκάνος όταν τό άγκωνάρι έχη μεγάλο όγκο τό τετραγωνιάζει πρώτα μέ τό μπικούνι και μετά τό πελεκάει.

χτενιά

ή χτενίς ήταν άθαρτέκη
γιά τόν σκευάτο δόση μοι τή χτενί
έκαναν τά άγκωνάρια λίγα όταν
ερόκετο γιά καθαρό σκεύη αού
ερότα τό γόνιαζε μοι τό καλέμι και
τό βελόνι μετά τό ίσιαζε μοι τή χτενί

Ή χτενιά ήταν άπαραίτητη γιά τόν πελεκάνο διότι μέ τή χτενιά έκαναν τά άγκωνάρια λεία. Όταν επρόκετο γιά καθαρό πελέκι άφου πρώτα τό γόνιαζε μέ τό καλέμι και τό βελόνι μετά τό ίσιαζε μέ τή χτενιά.

μάτρακας

ο μάτρακας είναι άθαρτέκη
στόν σκευάτο δόση μοι αυτόν
ξεκαθά τή μαζίμη ώστε δυνατά
και τότε σπρά άνάλογα τόν όγκο
δίζη νά βρύνη άυτόν σίτρα σού
σκευά

Ό μάτρακας είναι άπαραίτητος στόν πελεκάνο διότι μέ αυτόν χτυπάει τό καλέμι πότε δυνατά και πότε σιγά, άνάλογα τόν όγκο πού θέλει νά βγάλει άπό τήν πέτρα πού πελεκάει.

γράφει ο μάστορας Σπύρος Βαλτάς

μυστρί

της. "Όταν κόβουμε την πέτρα θά βάλουμε και τις σφήνες. Χαράζουμε πρώτα με μία γραμμή την πέτρα κι αρχίζουμε νά ανοίγουμε τρύπες λίγο μεγαλύτερες από τη σφήνα, ώστε η σφήνα νά μή βρίσκει στον πάτο της τρύπας. Πρέπει ή σφήνα νά ακουμπάει στά πλάγια ώστε με τό χτύπημα της βαριάς οι πιέσεις νά είναι στά πλάγια, όπως δείχνω στό σχέδιο πού ζωγράφισα. Σφήνα με σφήνα πρέπει νά απέχει 10 πόντους και άνω και πρέπει νά προσέχεις ή σφήνα νά είναι εύθεια και κατακόρυφα γιατί αλλιώς θά κοπεί άλλοι για άλλοι και δέν βγάζεις πανί ίσιο (πρόσωπο). Δηλαδή αρχινάμε τό χτύπημα με τη βαριά από λίγο λίγο, πρώτα όλες τις σφήνες με τη σειρά και μετά ξανά πιό δυνατότερα αλλά με τη σειρά. Θά ιδείς πώς θά ανοίξει ή πέτρα, όπως ανοίγει ένα βιβλίο. Καλύτερος νταμαρτζής από τόν Τόλη Μπαλτά δέν πέρασε. "Η μανία του είναι νά κόβει πέτρες με σφήνες. Γέρασε ο καμένος, κοντεύει τά 90 και δέν μπορεί πλέον.

Οι παλιοί είχαν μεγάλη ρέγουλα στό πελέκι· έδειχναν μεγάλη, πολύ μεγάλη προσοχή. "Όταν αρχίζουν τό σκάλισμα π.χ. μία πόρτα ή ένα τζάκι, έβαζαν κάτω από την πέτρα ένα τσουβάλι από άχυρο ή ότι άλλο μαλακό για νά μήν ακουμπάει ή πέτρα στό χώμα και στίς άλλες πέτρες και χαλάσουν τά σκαλίσματα.

Γιά νά φκιάξεις ένα άγκωνάρι από μία πέτρα άνώμαλη πού δέν έχει πρόσωπο πουθενά θά πάρεις τη γωνιά και μία μοδίνα από σανίδι, θά τραβήξουμε μία καλεμιά στό ένα άκρο της πέτρας και στό άλλο άλλη μία· ύστερα νά βάλουμε τη μοδίνα στή μία καλεμιά και τη γωνιά στήν άλλη και θά ματιάξουμε τη γωνιά με τη μοδίνα ώστε νά ταιριάζει ή μία καλεμιά με την άλλη, νά μήν είναι πέτσκη· άφου είναι έντάξει θά τραβήξουμε και τις άλλες δυό καλεμίες για νά σχηματίσουμε έπίπεδο. Τώρα πιά-

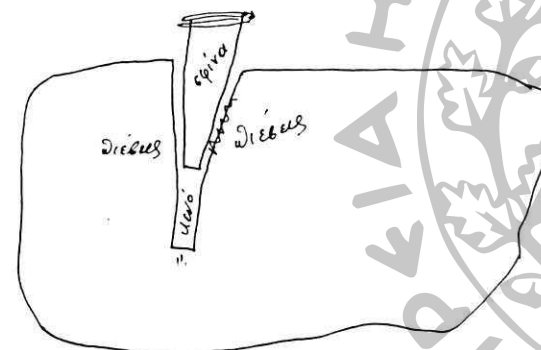
Τό 1944 πήγαμε με τόν πατέρα μου για δουλειά στην Πρωτόπαπα. Στην άκρη του χωριού βρήκαμε ένα μπλούκι μαστόρους. Βλέπω ένας πελεκούσε άγκωνάρια δηλαδή χοντροδούλεια, όχι καθαρό πελέκι. Με ρωτάει ο πατέρας μου: - *Τί συμπέρασμα θγάζεις για τόν πελεκάνο αυτόν;* Φαινόταν ότι δέν τό είχε χορταμένο γιατί δέν κουνούσε τό βελόνι και κρατούσε σταθερά τό μάτρακα δηλαδή δέν τόν χτυπούσε όπως έπρεπε. "Ο καρπός του χεριού πρέπει νά δουλεύει ενώ αυτός φαινονταν σάν μία φωτογραφία πού δέν κουνάει τά χέρια.

Μικρός άκόμα, όταν γύρισα από τό πρώτο μου ταξίδι, πρώτη μου δουλειά ήταν νά πάω στην «Ανάληψη» για νά βγάλω πέτρες από τό νταμάρι. "Εκατσα και πελέκησα την έξω-πορτα πούχω σπιτί με καθαρό πελέκι με ζέχια και κεφαλοκόλωνα. Θέλει μαστοριά και χρειάζονται καλέμια διάφορα, φιλά, χοντρά για τά σκαλίσματα. Διαλέγεις μαλακιά πέτρα για νά πελεκιέται καλύτερα. Στή σκληρή δέν μπορείς νά τραβήξεις καθαρή καλεμιά. Χρειάζεται προσοχή στό διάλεγμα νά μήν έχει κομούς και ζάχαρι γιατί θά κοπεί. Χρόνο με τό χρόνο ανοίγει μόνη της από τη ζέστη ή τό κύο. "Η καλύτερη πέτρα βγαίνει μέσα από τη γη κι όχι από πάνω γιατί ή ήλιοκαμένη δέν άντέχει.

"Η δουλειά στό νταμάρι θέλει την τέχνη

νουμε τόν κόμπο πρώτα με τό βελόνι άφου θά κανονίσουμε νά έχει μισό πόντο (ο κόμπος) ψηλότερα από τις καλεμίες και ύστερα με τη χτενιά ώστε νά έρθει ίσια με τις καλεμίες. Μετά είναι δουλειά του κόπανου πού μοιάζει σάν τό μάτρακα και έχει από πάνω και κάτω δόντια. Στο πελέκημα δέν πρέπει νά βιάζεσαι, χρειάζεται ύπομονή και τό νοϋ σου έκεί μήν κάνεις κανένα λάθος, μή σου κοπεί καμιά γωνιά και ήθελε πάλι από την αρχή. "Εκεί φαίνεται κι ο καλός ο πελεκάνος και πιό πολύ άπ' τη δουλειά του και τό μεράκι του. "Όπως και ο έξω μάστορας, πού είναι καλύτερος, χτίζει ένα σπιτί τό χρόνο παραπάνω από τό μέσα μάστορα. Στίς γωνίες του σπιτιού έχει περισσότερη δουλειά από τό μέσα μάστορα και καλύτερη γιατί πρέπει νά σφυρίσει την πέτρα για νά την μονιάσει. Από μέσα θά σοφαιστεί και δέ χρειάζεται τόση καλαισθησία άρκεί νά είναι περασιά. "Ελεγαν οι παλιοί, ο μέσα μάστορας είναι κατώτερος από τόν έξω. "Όπως ή γυναίκα φοβάται τόν άντρα, έτσι και ο μέσα τόν έξω μάστορα.

"Η δουλειά νά μή σέ κιτεύει γιατί όπως μο-λογοϋσαν τό μάτι είναι κιότης κι ο πλάτης είναι μπούρας. "Υστερα ήθελε και έξυπνάδα στίς δουλειές. Νά μήν παίρνεις υπεργολαβία - έλεγαν τόν παλιό καιρό - γιατί θά φάς τό κόκαλα, τό κρέας θά τό φάνε άλλοι. "Ο έργο-λάβος είναι κακοπληρωτής και νά φροντίζεις νά παίρνεις τη δουλειά από τόν ίδιο τό νοικοκύρη.

Πρέπει ή σφήνα νά ακουμπάει στά πλάγια ώστε με τό χτύπημα της βαριάς οι πιέσεις νά είναι στά πλάγια, όπως δείχνω στό σχέδιο πού ζωγράφισα. Σφήνα με σφήνα πρέπει νά απέχει 10 πόντους και άνω και πρέπει νά προσέχεις ή σφήνα νά είναι εύθεια και κατακόρυφα γιατί αλλιώς θά κοπεί άλλοι για άλλοι και δέν βγάζεις «πανί» ίσιο (πρόσωπο)...

πήχης

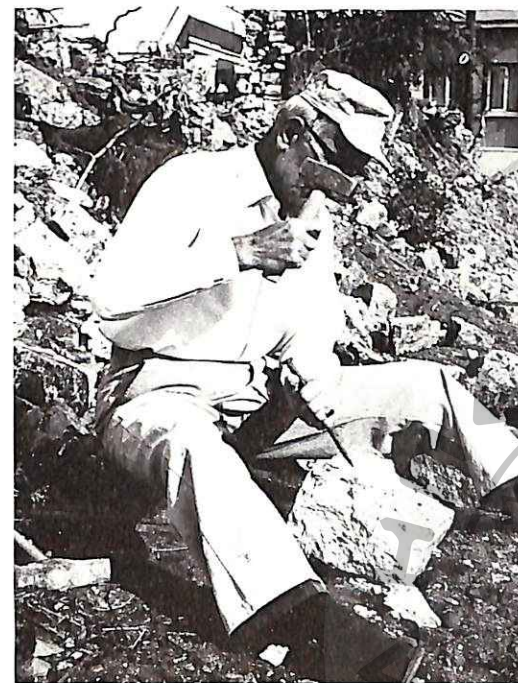
Διαλέγω ένα καλό μέρος και προπαντός με ίσκιο και στρώνομαι για πελέκημα. Βάζω κι ένα μαλακό μαξιλάρι ή κάνα σακί και αρχίζω. Τα εργαλεία όλα δίπλα μου στον τρουβά γιατί χωρίς αυτά δουλειά δε γίνεται. Πρώτη κίνηση, παίρνω τό μάτρακα με τό καλέμι.

Η πέτρα είναι ανώμαλη και πρέπει να τη μορφώσω προς πελέκημα, όπως λέμε έμεις οι μαστόροι. Τώρα χτυπάω τά χοντρά για να την ξαλαφρώσω. Η πέτρα πρέπει να κάθετα καλά, όχι σε κούφιο.

πελεκάει και διηγείται ο πελεκάνος Θύμιος Βατσαλής

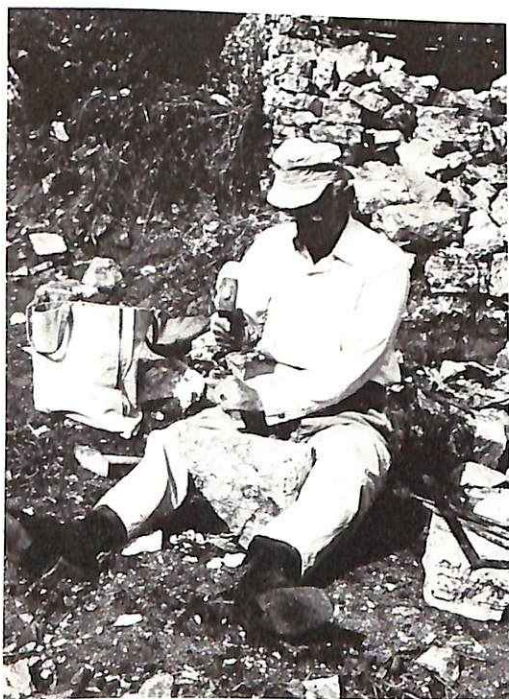
Πελεκάω τις πλευρές που μ' ενδιαφέρουν μονάχα. Τό ξεχόντρισμα είναι γρήγορη και δεύτερη δουλειά. Τσάκα - τσάκα με τό βελόνι φέρνω την πέτρα στα ποθούμενα μέτρα.

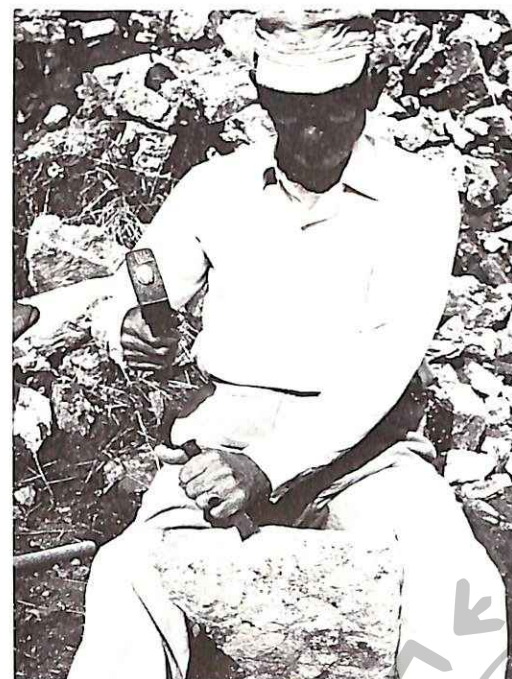
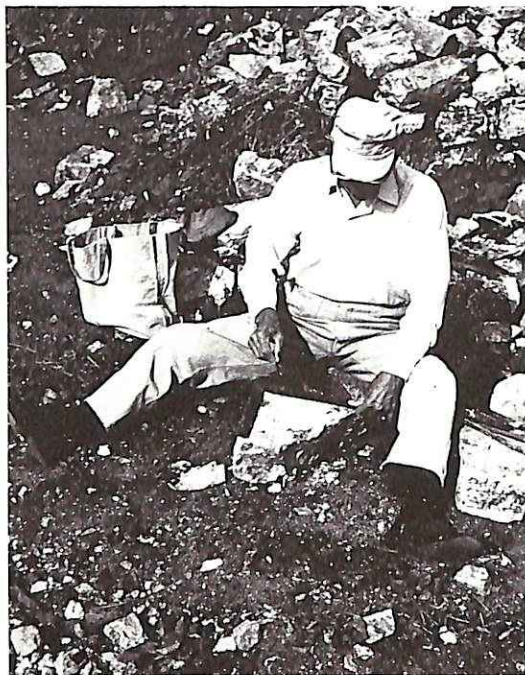
Τό χέρι χρειάζεται σταθερότητα κι ό καρπός να κινείται εύλύγιστα σαν χορευτής. Η καλεμιά έχει τή τέχνη της κι ό καλός ό πελεκάνος από αυτήν φαίνεται.

Τώρα αφού τήν ξεχόντρισα πέρα άλλο
καλέμι γιά νά τή φέρω σέ ισορροπία.
"Εφαγα τά χοντράδια καί προχωράω
στήν καθαρή δουλειά.

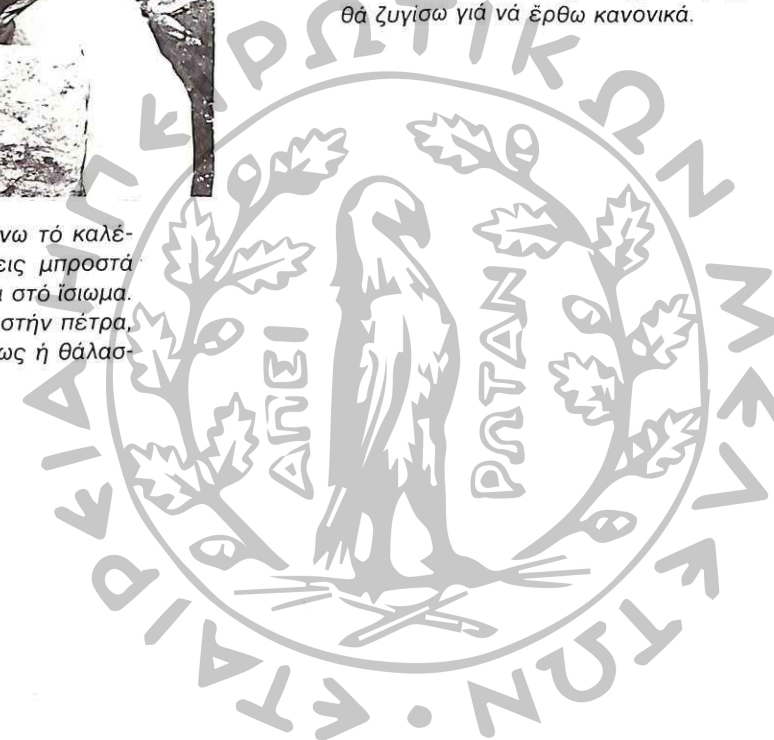
Παίρνω μετά τή γωνιά κι μέ τό μολύ-
βι γωνιάζω τήν πέτρα γιά νά ξελαγα-
ρίσω τή δουλειά μου. Μέ τό γώνιασμα
θά έξαφανίσω κάθε άτέλεια.

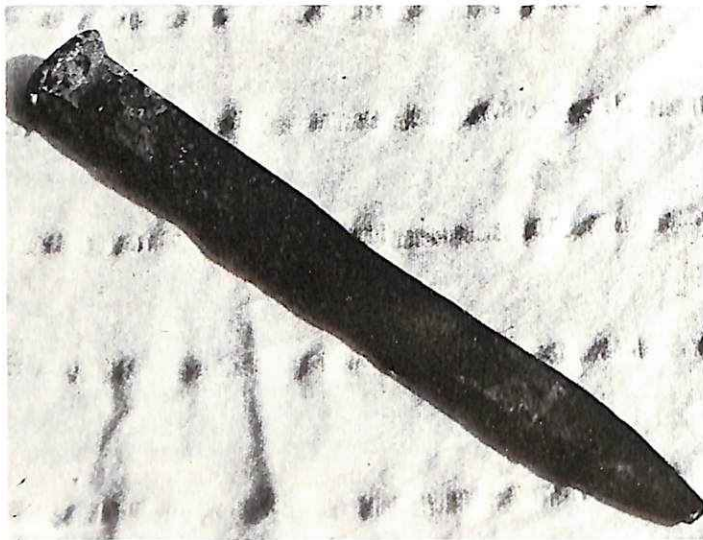
Άλλάζω έργαλείο καί πάνω τό καλέ-
μι - χτενιά. "Όπως βλέπεις μπροστά
έχει δόντια καί μέ βοηθάει στό ίσιωμα.
Έτσι μορφώνω τό «πανί» στήν πέτρα,
δηλ. τό φέρνω νά γίνει όπως ή θάλασ-
σα τοῦ καλοῦ καιροῦ.

Ή πέτρα πλέον είναι έτοιμη. Τώρα
θά τήν τοποθετήσω καί μέ τό ζύγι - οί
καινούριοι τό λένε νήμα τής στάθμης -
θά ζυγίσω γιά νά έρθω κανονικά.

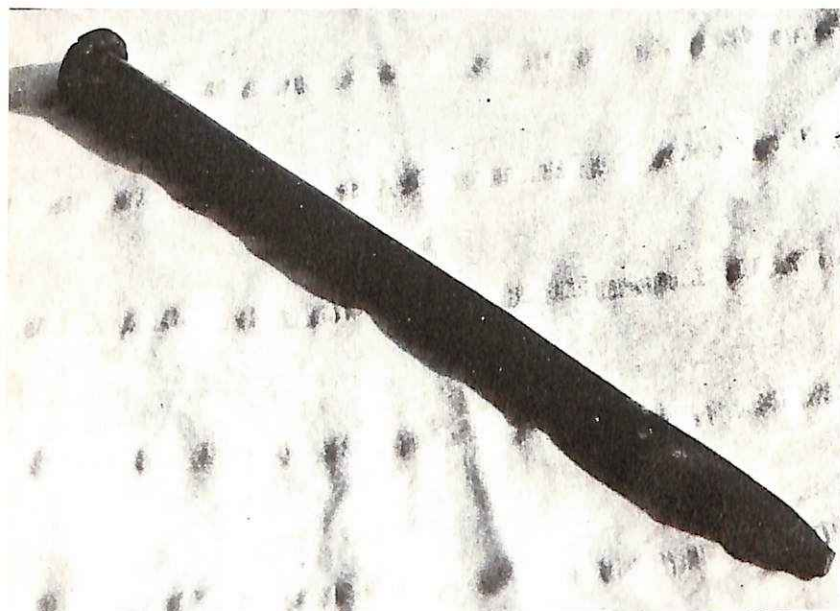

κουδαρίτικα τῆς δουλειᾶς

βελόνι

βελόνι

Ἄν μᾶς ράξει ξιάρχο καὶ μάνεμα θά τοῦ ξοφλιάσεις πέντε κρᾶνια τό μέτρο, ἄν δέν μᾶς ράξει ξιάρχο καὶ μάνεμα θά τοῦ ξοφλιάσεις ὀχτώ κρᾶνια τό μέτρο.

* Ἄν μᾶς δώσει ψωμί καὶ φαῖ θά τοῦ ζητήσεις πέντε δραχμές τό μέτρο, ἄν δέν μᾶς δώσει ψωμί καὶ φαῖ θά τοῦ ζητήσεις ὀχτώ δραχμές τό μέτρο.

Ἀφοῦ δέ μᾶς ἔραξε κρᾶνια δέν ξεσυρόμαστε νά πραχαλίσουμε.

* Ἀφοῦ δέν μᾶς ἔδωσε λεφτά δέν πᾶμε νά δουλέψουμε.

Νά μή πραχαλίσουμε ὄρματη πραχάλα γιατί ὁ μπαρός φορεῖ κατσάλι.

* Νά μή φκιάσουμε καλή δουλειά γιατί τό ἀφεντικό εἶναι κακός (σκύλος).

Ὄταν θά ξεσυρθῇτε λαγούλια νά πλύνετε τὰ στράνια σας, νά ράξετε καί τὰ στράνια τοῦ κούδαρη.

* Ὄταν πᾶτε παιδιά νά πλύνετε τὰ ροῦχα σας νά πάρετε καί τὰ ροῦχα τοῦ πρωτομάστορα.

Μόλις πῆγαιναν νά πιάσουν δουλειά στό σπίτι, ρωτοῦσαν τόν πρωτομάστορα ἄν:

—φορεῖ ὄρματη μπαρέσιο= εἶναι ὁμορφη ἢ κυρά.

—φορεῖ κούλιες ὁ μπαρός= ἔχει λεφτά τό ἀφεντικό.

—φορεῖ ὄρματο τό μάνεμα= εἶναι καλό τό φαγητό.

Ὄταν πῆγαιναν ἔξω μέ τὰ ζῶα φύλαγαν σκοπιά νά μήν πᾶνε τὰ ζῶα στά χωράφια καί κάνουν ζημιές. Αὐτός πού φύλαγε σκοπιά τύχαινε νά κοι-

μηθεῖ καί τοῦφευγαν τὰ ζῶα. Τότε ἔβαζε τίς φωνές κουδαρίτικα. Τί γκινέβετε ὀρέ κουδαρίτοι, τὰ ντισέρια ξέκοψαν καί ξεσυρίθηκαν στό τσίτο. Θά μᾶς τὰ ράξει ὁ στενοβράκης· πού θά πεῖ τί κοιμᾶστε ὀρέ μαστόροι τὰ ζῶα ἔφυγαν καί πήγαν στό σιτάρι καί θά μᾶς τὰ πιάσει ὁ ἀγροφύλακας.

Ὄταν πάλι πῆγαιναν κλέφτες νά τοὺς πάρουν τὰ ζῶα φώναζε αὐτός πού τὰ φύλαγε: Μανάδες κουδαρίτοι, πού σημαίνει στά ἑλληνικά «Κλέφτες, μαστόροι» καί σηκώνονταν μέ φωνές καί γλιτώναν τὰ ζῶα.

Ὁ μπαρός δέ φορεῖ κρᾶνια νά μᾶς κρυνιάσει γιά τήν πραχάλα. Νά ξεσυρθοῦμε στό κούφιο, νά μανέψουμε, νά τροχαλέψουμε καί νά ξεκόψουμε.

* Δηλαδή τό ἀφεντικό δέν ἔχει λεφτά νά μᾶς πληρώσει γιά τή δουλειά. Νά πᾶμε στό σπίτι νά φᾶμε, νά πιοῦμε καί νά φύγουμε.

Ὁ μπαρός γκάβιασε γκαντηνάρι νά μανέψουν οἱ κουδαρίτοι.

* Τό ἀφεντικό ἔσφαξε γίδα (ἢ πρόβατο) νά φᾶνε οἱ μαστόροι.

Νά ξεσυρθοῦνε τὰ λαγούλια νά ράξουν τό μάνεμα.

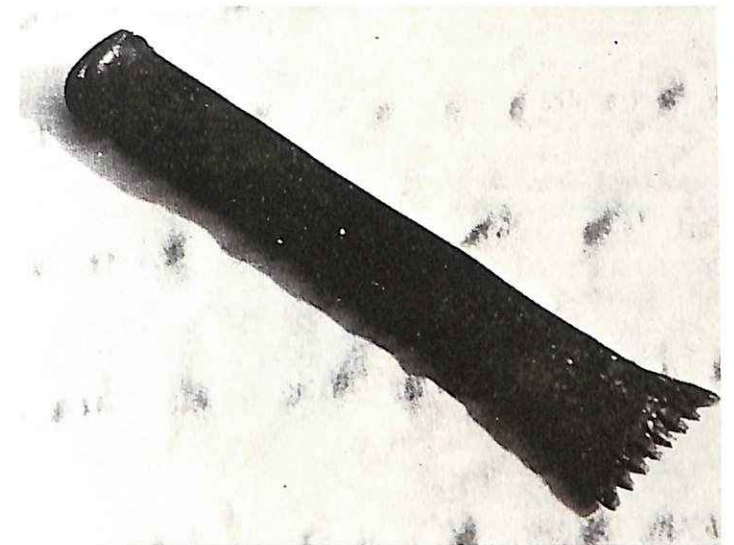
* Νά πᾶνε τὰ παιδιά νά πάρουν τό φαγητό.

Θά μανέψουμε ὄρματα, πραχάλισε ἢ μπαρέσιο ζούπινα.

* Θά φᾶμε καλά, ἔκανε ἢ κυρά πίτα.

Ἐ κούδαρη, ξέσερε τὰ κρᾶνια ὁ μπαρός;

* Ἐ μάστορα, ἔδωσε τὰ λεφτά τό ἀφεντικό;

καλέμι - χτενιά

καλέμι

καλέμι

"Όλο κακορόζιο καί μπαζακο-
κοίληδεςπραχαλίζει ή
μπαρέσιο νά μανέψου-
με, θά μάς γκαβιάσει.

* "Όλο μπομπότα καί φα-
σόλια μάς φτιάχνει ή κυ-
ρά νά φάμε. Θά μάς
πεθάνει.

Προχαλίζει σκροῦμο ή μπα-
ρέσιο αλλά φορεϊ καλιά-
ρι καί δέν τροχεύεται.

* Κάνει καφέ ή κυρά άλ-
λά είναι κριθάρι καί δέν
πίνεται.

Τροχέψτε τό σκροῦμο κου-
δαραίοι φορεϊ ὀρματος.

* Πιέτε τόν καφέ μαστό-
ροι είναι άπ' τόν καλό.

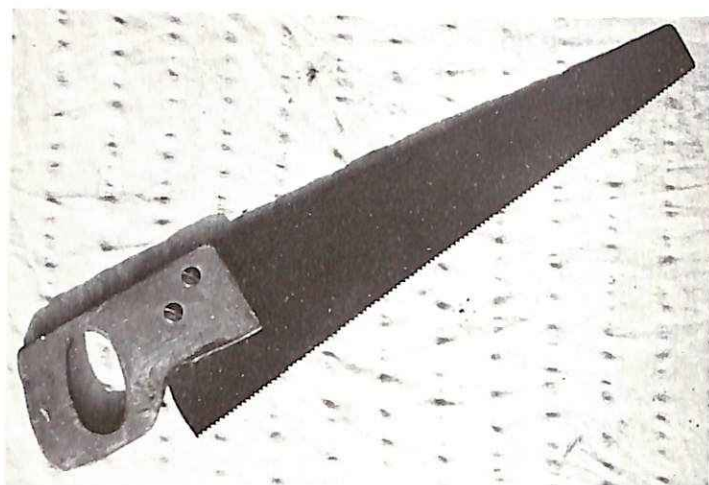
Μας ξόφλιασες κούδαρη ὅτι
θά μάς ξεσούρει μάνεμα
καί τροχό ή μπαρέσιο,
αυτή δέν μάς ξέσερει
οὔτε ντιθόλκο.

* Μας εἶπες μαστορα ὅτι
θά μάς δίνει φαγητό καί
κρασί ή κυρά καί αυτή
δέν μάς δίνει οὔτε νερό.

Ξόφλιασε τῆς μπαρέσιος νά
σοῦ ράξει τήν αλλιώτικη
νά πραχαλίσουμε τό μά-
νεμα.

* Πές τῆς κυράς νά σοῦ
δώσει τήν κατσαρόλα νά
φτιάξουμε τό φαγητό.

"Ένα μπλούκι Κουδαραίοι πρα-
χάλιζαν ένα κούφιο. Τά
κράνια τοῦ μπαροῦ τά
φοροῦσε ὁ δέντρος
τους πού φοροῦσε μα-
γαζί στήν Πόλη. "Όταν
οἱ κουδαραίοι τοῦ ξό-
φλιασαν γιά κράνια τοῦς
ἐραζε γράμμα καί ξηсу-
ρίζονταν ὁ Κούδαρης καί
τά ἐραζε = Μιά παρέα
μαστόροι ἐφτιαχναν ένα
σπίτι. Τά λεφτά τοῦ ἀ-
φεντικοῦ τά εἶχε ὁ ἀ-
δελφός του πού εἶχε μα-

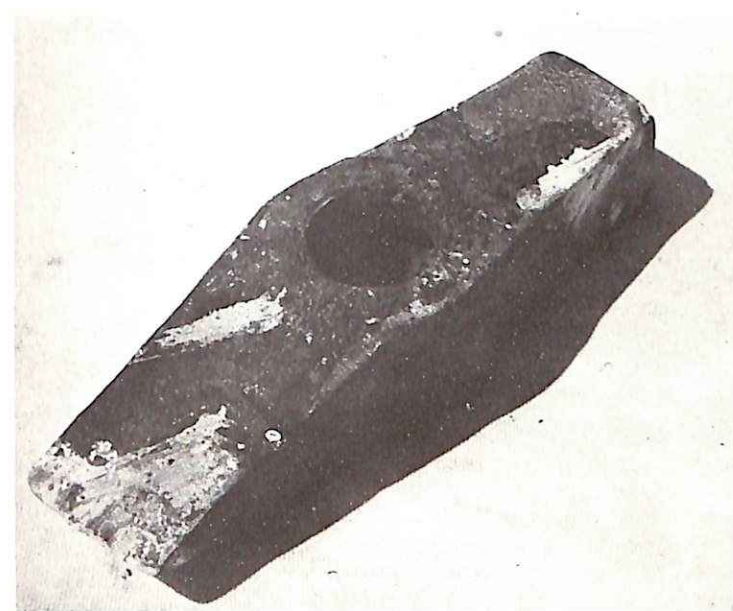
πριόνι (σιγάτσα)

ματσακούπ' (μικρή βαριά)

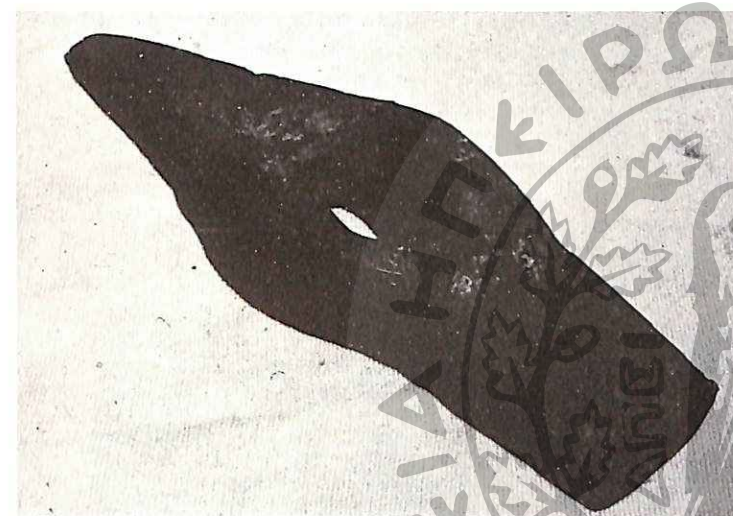
γαζί στήν πόλη. "Όταν
οἱ μαστόροι τοῦ ἔλεγαν
γιά λεφτά τοῦς ἔδωνε
γράμμα καί πήγαινε ὁ
πρωτομάστορας καί τά
ἐπαιρνε. Μιά φορά ὁ-
μως, ἀφοῦ ἐφυγε ὁ μά-
στορας τό βράδυ νά πά-

ει νά πάρει χρήματα
καί νά τά στείλει στό
σπίτι τῶν μαστόρων, τή
νύχτα ἐβρεχε συνέχεια
καί ἐπese ἕνας τοῖχος
ἀπό τό σπίτι. Τό πρῶ
ἕνας μάστορας πήγε στό
τηλεγραφεῖο καί ἔκανε

μικρό σφυρί (τσιουκάν')

μπικούν' (κουσκούτα)

ένα τηλεγράφημα στόν
κούδαρη, φοβούμενος
μήπως πάει ὁ μπαρός
καί δέν προλάβει νά
πάρει τά χρήματα. "Ε-
γραψε σ' ένα καφενεῖο
πού εἶχαν τή σύσταση:
Ντοῦφος ντουβουλίσκε

ράξε τά κράνια καί κα-
ψάλε.
Δηλαδή: "Τοῖχος ἐπese,
πάρε τά λεφτά καί φεύ-
γα".

Πήγαιναν στό ταξίδι, ένα
μπλούκι μαστόροι. "Η-

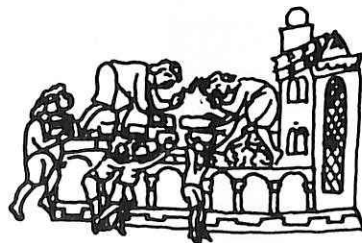
ταν καλοκαίρι καί κοι-
μοῦνταν ἔξω, εἶχαν ἀνά-
ψει φωτιά καί κουβέν-
τιαζαν. Εἶδαν οἱ κλέφτες
τή φωτιά καί τοῦς ἔστει-
λε ὁ καπετάνιος νά πᾶ-
νε νά ἰδοῦν μήπως ἦταν
τίποτα ἐμπόροι νά τοῦς
κλέψουν. Πήγαν οἱ κλέ-
φτες σιγά σιγά καί ἄ-
κουσαν τή συζήτηση, γιά
τί ἐμπόριο κουβέντια-
ζαν. Κι αὐτοῖ εἶχαν τή
κουβέντα ὅλο γιά γυναῖ-
κες. "Εφυγαν οἱ κλέ-
φτες, πήγαν στόν καπε-
τάνιο καί τοῦ εἶπαν:
"Αὐτοῖ ὅλο γιά γυναῖκες
κουβεντιάζουν". Τοῦς
εἶπε ὁ καπετάνιος: "Α-
φήστε τους αὐτούς, ἄ-
φοῦ κουβεντιάζουν γιά
γυναῖκες εἶναι μαστόροι
καί δέν ἔχουν στόν ἡ-
λιο μοῖρα".

Τήν ὥρα τῆς δουλειᾶς, τότε
δέν εἶχε φωνές καί βρι-
σιμο. "Α-πα-πα. Αὐτό ἦ-
ταν τό πιό καλύτερο
πράγμα πού ὑπῆρχε. "Αν
θά πήγαινες σέ μιά πα-
ρέα πού δούλευαν μα-
στόροι δέν ἀκουγες τί-
ποτα νά λέει κανένας
ή νά βρῖσει. Οὔτε νά
πεῖ τοῦ ἄλλου κανείς
ἐκεῖνο γιὰτί δέν τόκα-
νες. Ποτέ. Καί στραβό
νά τόκαμνε δέ θά τοῦλε-
γε «ὄχι ἐτοῖ τήν πέτρα,
βάλτην ἀνάποδα». "Αμα
τόν ἐβλεπε κανένας ἀ-
πό πέρα ὅτι ἐφευγε μιά
πέτρα ἀπ' ἔξω ἡ ἐφκία-
νε λίγο κοιλιά, τοῦλεγε:
Μπαζακοκοίληδες μάνε-
ψες, δηλαδή ἐφαγες
φασόλια. Τόν κορόιδευ-
αν κι αὐτός τό θεωροῦσε
προσβολή καί εἰσαζε τή
δουλειά.

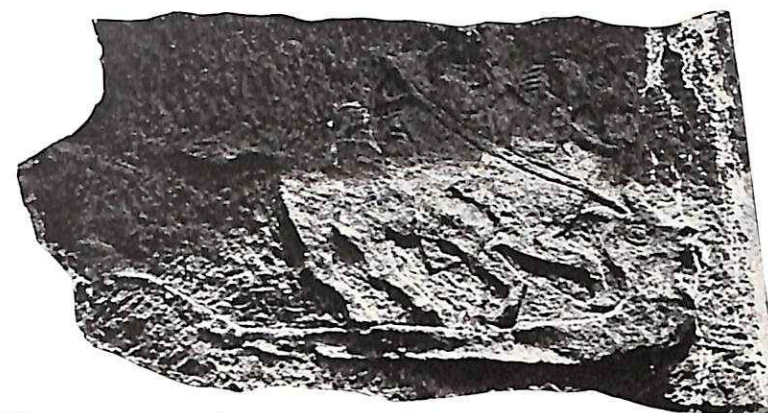

ἀπόσπασμα ἀπό
τό βιβλίο τοῦ
Γ. Χειμωνᾶ
Οἱ Χτίστες

ΟΙ ΧΤΙΣΤΕΣ. Ἕνας λαός ἐφάνηκε σάν τούς δωριεῖς. Τελευταῖο ἔθνος ἀνθρώπων πέρασε τόν ὀρίζοντα καί παρουσιάστηκε. Εἶναι χτίστες ἀπό τήν Ξάνθη. Νύχτες πού κράτησαν ὅσο γενεές ἀφουγκράζονταν τούς σεισμούς κι ἐλάτρεψαν τήν τέχνη τῶν σπιτιῶν. Ἀπό πανάρχαια παράδοση οἰκογένειες ἀπό σπουδαίους τεχνίτες. Νομάδες πού πότε δέν κατοικοῦν κι ὅλο φεύγουν. Ἐκεῖ ὅπου τούς καλοῦν κι ἀπό φήμες ἔμαθαν νά τούς καλοῦν νά χτίσουν κι ἀκριβοπληρώνονται. Ἡ χώρα αὐτή ρημάχτηκε καί κάλεσαν τούς χτίστες γιά νά ξαναχτιστεῖ. Οἱ χτίστες ἔφτασαν ἐδῶ κι εἶναι εἰδοποιημένοι. Ἀκουσαν κι ἐδέχτηκαν παραγγελίες. Συμφώνησαν γιά ἓνα χτίσιμο καί ἦρθαν. Μέρες καί νύχτες δούλευαν κι ὅλες μαζί οἱ οἰκογένειες τῶν χτιστῶν νά κουβαλοῦν μέ βιασύνη. Ὅσοι πεθαῖναν πάνω στήν δουλειά τούς ἔθαβαν μακριά κι ἐκεῖνα τά παιδιά πού γεννήθηκαν ἐδῶ τά θανατώσαν. Ἐφευγαν γιά τίς μακρινές κηδεῖες καί πάλι ἐξανάρχονταν τό βράδυ καί δούλειαν. Ἔτσι ἐστήθηκαν παντοῦ μεγάλα οἰκοδομήματα μέ σκαλιστές προσόψεις καί κάμαρες ἀπάνωτες σά νά γεννοῦσε ἡ μιὰ τήν ἄλλη γιά πολλά σόγια ἀνθρώπων καί θόλοι ἀπό κρίσταλλο. Τώρα οἱ χτίστες τέλειωσαν καί γιόρτασαν ἀνάβοντας φωτιές. Χόρεψαν πάνω στά κάρβουνα καί μοῦγκρισαν κι ἐκλαῖγαν. Φύγαν καί χάθηκαν. Ἀδεία τά θεώρατα σπῖτια κι ἓνας ἀέρας ἀπό κρύον ἥλιο σφαλᾷ τά μεγάλα παράθυρα καί πάλι τά ξανάνοιγε. Οἱ θόλοι μέ τριγμούς νά συγκρατοῦν τό φῶς. Μή χυθεῖ μέσα καί περιχύσει καί μιὰ βαρειά ἀναπνοή ἀπό τό σκαμμένο χῶμα. Ὁρθάνοιχτα κι ἀδειανά ἐκεῖνα τά σπῖτια στέκονται τώρα ἀδειανά καί μοναχά ἡ ἡχώ τῶν τραγουδιῶν τῆς Θράκης. Πόσος καιρός ἐπέρασε ἀπό τό νερό; Ἦσυχά ρώτησε ὁ κήρυκας. Ἐγειρε κι ἐκοιμήθη.

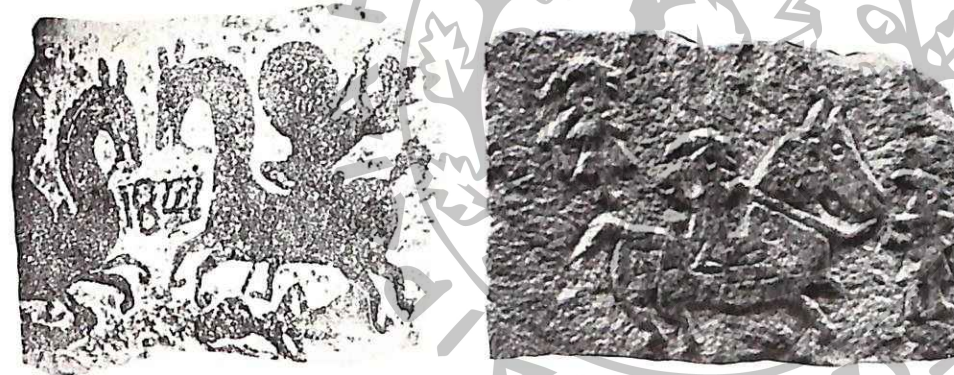
Οἰκοδόμοι χτίζοντες (χειρῶν. Σκιζίτην)

Πυρσογιαννίτικα
λιθανάγλυφα

... Οἱ μαστόροι τῆς ἡλικίας μου, κοντεύω τά 75, δέν τά πρόλαβαν τέτοια σκαλιστά. Ἐμεῖς δουλεύαμε μέ φόρμες καί καθαροπελέκι, δηλαδή πῶς νά σοῦ πῶ, εὐκολότερη δουλειά καί μέ λιγότερη φαντασία. Οἱ παλιοὶ δούλευαν καί τά σχεδίαζαν μέ τό μυαλό. Εἶχαν ἄλλη ρέγουλα. Αὐτά ἐδῶ εἶναι ἀπό τό 1800 καί πρίν. Ἐδῶ βλέπω Ἀγιόρ' μέ κοντάρι, δράκους, αὐτός εἶναι καβαλάρης μέ δυό τσιράκια. Ὁχι, ὄχι, τέτοια δουλειά δέ γινόταν στὸν καιρό μας...

διηγείται ὁ μαστορας
Δῆμος Φλίντρης

ἀπόσπασμα ἀπό τό βιβλίο τοῦ Πάνου - Νικολῆ Τζελέπη Λαϊκή 'Ελληνική 'Αρχιτεκτονική

Πυρσογιαννίτικο
μπλούκι μαστόρων
στά Πωγόνια (1932)

Ποιοί εἶταν αὐτοί οἱ ἀνώνυμοι ἀρχιτέκτονες πού δημιούργησαν τή λαϊκή ἀρχιτεκτονική; Εἶναι ἓνα βασικό ἐρώτημα, ἀπ' ὅπου ἐξαρτᾶται κατά μέγα μέρος ἡ ἐρμηνεία καί ἡ κατανόησή της.

Ὁ λαϊκός ἀρχιτέκτονας εἶταν ὄχι μόνο ἓνας δοκιμασμένος οἰκοδόμος, ἀλλά καί ἓνας ἐμπειρος μάστορας σέ διάφορες τέχνες, πού γιά μιά τουλάχιστον ἀπ' αὐτές εἶχε κλίση ἢ μιά προτίμηση. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι οἱ πετράδες εἶταν ταυτόχρονα καί χτίστες, καί ὑπῆρξαν μέ τούς ξυλουργούς ἀπ' τούς καλύτερους οἰκοδόμους. Ἡ μαθητεία τους ἀπό γενιά σέ γενιά, ἄρχιζε ἀπό τήν παιδική τους ἡλικία στόν ἴδιο τόν τόπο τῆς δουλειᾶς, κάτω ἀπό τήν ἄμεση ἐπίβλεψη τοῦ ἀρχιτεχνίτη. Οἱ γονεῖς ἐμπιστεύονταν τά παιδιά τους, παραχωρώντας του ταυτόχρονα καί ἓνα σχεδόν ἀπόλυτο δικαίωμα στή ζωή τοῦ νεαροῦ μαθητευομένου, γιά νά τόν κάνει ἐμπειρο τεχνίτη, ἄξιο τοῦ δασκάλου του, τοῦ «πρωτομάστορα». Αὐτή ἡ ἐπαγγελματική ἐξάσκηση, πού διαρκοῦσε ἓνα μεγάλο

μέρος τῆς ζωῆς τους καί γινόταν στά ἐργαστήρια καί στά γιαπιά, διαμόρφωνε μέσα σ' ἐκείνους τούς ἀρχιτέκτονες-οἰκοδόμους μιάν ἀντίληψη τῆς ἀρχιτεκτονικῆς πού εἶχε βάση τήν πραγματοποίηση τοῦ ἔργου ἀνάλογα μέ τό σκοπό του καί σύμφωνα μέ τή ζωή καί τόν ἄνθρωπο. Ἡ πνευματική ἀγωγή τοῦ λαϊκοῦ οἰκοδόμου γινόταν ταυτόχρονα μέ τή μαθητεία καί τήν ἄσκηση τοῦ ἐπαγγέλματός του ἐπάνω στή δουλειά. Ἡ γνώση τῶν παραδόσεων, πού ταυτίζονται μέ τήν ἱστορία τῆς χώρας, τόν βοηθοῦσε νά συλλάβει τό ἀκριβές νόημά τους καί τίς σχέσεις πού ὑπάρχουν ἀνάμεσα σ' αὐτές καί στό παρόν, στόν τόπο του καί στό ἔργο του, μέσα στήν πραγματικότητα. Αὐτό τόν βοηθοῦσε νά κρατᾷ ἀπό τίς παραδόσεις τά ζωντανά μόνο στοιχεία τους καί νά τά προσαρμόζει στό ἔργο του, ἀναπλάθοντάς τα ἀνάλογα μέ κάθε περίπτωση. Ἔτσι, ἡ παράδοση, ἀντί νά μείνει στατική καί νεκρή, ἐξελισσόταν σταθερά καί βιώσιμα. Ἡ κατανόηση τῆς φύσης μέ τό πολυσύνθετο τῶν στοιχείων της στήν ὑπόσταση καί ἔκφρασή τους, ἐναρμόνιζε τίς ἀντιλήψεις τοῦ λαϊκοῦ οἰκοδόμου μέ τίς σχέσεις πού δημιουργοῦνται ἀνάμεσα στή φύση καί στό ἔργο του. Ἡ ἐπίγνωση αὐτή τοῦ ἐπέτρεπε νά γνωρίζει καλύτερα τήν ὑφή καί τήν ποιότητα τῶν ὑλικῶν πού ἔπαιρνε ἀπό τή φύση καί τόν βοηθοῦσε νά ἐντάσσει καλύτερα τό ἔργο του σ' αὐτήν. Ἐνα βαθύ αἶσθημα ἀλληλεγγύης μέ τούς συμπατριῶτες του, μέ τούς ὁποίους τόν συνέδεσαν ἡ κοινή τύχη καί ἡ σκληρή ζωή κάτω ἀπό τόν ἴδιο δυνάστη, τόν ὠθοῦσε νά αἰσθανθεῖ καί νά σταθμίσει τίς ἀνάγκες τῶν ἄλλων σά νά εἶταν δικές του. Τέλος, ἡ θετική ἄσκηση τῆς τέχνης του ἀνέπτυξε τήν ἐπιδεξιότητά του, ἐμπλούτιζε τίς τεχνικές γνώσεις του καί στερέωνε τή μαστοριά του, ἐπιτρέποντας στήν πρωτοβουλία του νά ἐκδηλωθεῖ ἀσφαλῶς.

Ἡ πρακτική ἄσκηση τοῦ ἐπαγγέλματος γινόταν σύμφωνα μέ πρότυπα μελετημένα ἐπὶ τόπου, ἐπάνω στή λειτουργία τους, πράγμα πού παρακινοῦσε τόν τεχνίτη νά τά μελετήσῃ ἐμπεριστατωμένα καί νά τά συγκρίνει μέ ἄλλα ὑποδείγματα, πιό τέλεια. Ἀπό τεχνική ἄποψη, ἡ γνώση τῶν λεπτομερειῶν τόν βοηθοῦσε νά κατανοήσῃ τό σύνολο τοῦ ἔργου, γιά νά ἀντλήσῃ ἀπό ἐκεῖ διδάγματα. Ὁ σκεπτικισμός ἐνός πνεύματος πού ἔχει κλίση πρὸς τήν κριτική καί τήν ἐλευθερία στοχασμοῦ - πράγματα πού χαρακτηρίζουν τόν Ἕλληνα - τόν ἐνθάρρυνε νά συζητᾷ μέ τούς συναδέλφους καί τούς συμπολίτες του ἐπάνω στίς πραγματοποιήσεις τῶν ἄλλων καί στίς δικές του. Ἡ ἰδιότητα αὐτή τόν παρότρυνε νά μελετᾷ τά προβλήματα τοῦ ἐπαγγέλματος καί τῆς τέχνης του. Μιά τέτοια πνευματική καί ὁλική μαζί ἐργασία, διατηροῦσε τό μυαλό του ξύπνιο καί τίς δυνάμεις του σέ ἐνέργεια, ὀδηγώντας τον μέ ἀσφάλεια πρὸς τά ἐμπρός. Πολύ συχνά, οἱ γνώσεις του πλάταιναν χάρις στά ταξίδια πού ἔκανε σέ ἄλλες χώρες, ὅταν οἱ καιροί εἶταν δύσκολοι στή δική του χώρα. Ἡ ἐπαφή αὐτή τοῦ ἐπέτρεπε ν' ἀποκτᾷ καινούργιες γνώσεις, δίνοντάς του ταυτόχρονα τήν εὐκαιρία νά προσφέρει τίς δικές του, συσφίγγοντας ἔτσι τούς δεσμούς ἀνάμεσα στοὺς συναδέλφους καί στοὺς λαοὺς ἄλλων χωρῶν μέ τή δική του χώρα. Αὐτή ἦταν ἡ μέθοδος ἐλευθέρης ἐκπαίδευσης, τό σχολεῖο τῆς πραγματικότητας, μέσα στήν πειθαρχία τῆς ζωῆς καί τῆς ἐργασίας, πού ἀνέπτυξε τίς ἐμφυτες ἀρετές τοῦ λαϊκοῦ οἰκοδόμου, προικίζοντάς τον συγχρόνως μέ νέες, χωρίς βιαιότητες καί συγχύσεις, πού τόν ἐνθάρρυναν στό ἔργο του καί τόν ἔδεναν περισσότερο μέ τήν τέχνη του.

Οἱ ἐμφυτες αὐτές ἱκανότητες, πλουτισμένες μέ τίς γνώσεις πού ἀποκοτοῦσε ἐπειτα, καί σταθεροποιούμενες μέ τήν πειθαρχική προσήλωση στήν ἀλήθεια καί στήν πραγματικότητα, τόν προίκιζαν μέ φυσική

Πυρσογιαννίτες μαστόροι καί μαραγκοὶ
στό Βόλο (1898)

διαίσθηση για ένα πλήθος άπροσδιόριστα ζητήματα και πράγματα. Μιά τέτοια πνευματική και ψυχική κατάσταση, τόν βοηθούσε να κατανοήσει θέματα που εκ πρώτης όψεως φαίνονταν αστάθμητα, εΐταν όμως αδιαχώριστα από τό ίδιο τό νόημα τής αρχιτεκτονικής, καί τ' αποτελέσματά τους αποκάλυπταν στο λαϊκό αρχιτέκτονα τήν ακριβή έννοιά τής σέ σχέση μέ τούς σκοπούς τής ύπαρξής τής μέσα στίς συνθήκες τής ανθρώπινης ζωής.

"Έτσι έμαθε απ' ευθείας από τή φύση, έχθρική καί σκληρή, τίς στιγμές τής μανίας τής, πώς νά χτίζει τό σπίτι, ώστε νά είναι προστατευμένο από τίς κακοκαιρίες καί τή ζέστη. Ταυτόχρονα, θαμπωμένος από τίς όμορφιές τής στίς πιο καλές τής στιγμές, όταν ή φύση του χαρίζονταν γαλήνια καί ύπάκουη, τήν έμπιστεύτηκε καί έφκιασε τό ίδιο εκείνο σπίτι κατά τρόπο, ώστε νά μπορεί νά τό έναρμονίσει μέ τή φύση για νά τή χαρεί περισσότερο, καί μαζί τής νά χαρεί τήν ίδια τήν κατοικία του. Έμαθε νά διαλέγει μέσα στη φύση τά υλικά που του χρειάζονταν για τή δημιουργία του έργου του. Παρατηρώντας τή σύσταση των υλικών αυτών στη φυσική τους κατάσταση καί μελετώντας έπειτα τίς ιδιότητές τους κατά τή χρησιμοποίησή τους στην οικοδόμηση, μπόρεσε νά κυριαρχήσει άπάνω τους, νά τά δουλέψει μέ επιδεξιότητα καί νά τά πλάσει όπως ήθελε. Καί μέ τόν τέλειο τρόπο που έφάρμοσε, μέ όξυδέρκεια, τά υλικά αυτά στο έργο του, πέτυχε επίσης νά εξάρει τίς οικοδομητικές ιδιότητες καί όμορφιές τους, μ' ένα πνεύμα που συνταυτίζεται μέ τήν ύφή καί μέ αυτή ακόμη τή βούληση τής ύλης.

Τά έργα των λαϊκών αυτών αρχιτεκτόνων μαρτυρούν επιμέλεια, γνώση καί πείρα στοχαστικού καλλιτέχνη. Φανερώνουν τήν πίστη, τήν αγάπη καί τό σεβασμό που έτρεφαν προς τήν τέχνη τους. Καί οί άρετές αυτές τους έδιναν τό αίσθημα του μέτρου, σέ σημείο που ή προσωπικότητά τους δέν έπηρέασε αυτάρεσκα τό δημιούργημά τους, ούτε έδέσποσε σέ βάρος τής ούσιαστικής άξίας του έργου. "Αν ή αυταπάρνηση αυτή τής προσωπικότητάς τους σβήνει τή μνήμη των λαϊκών αρχιτεκτόνων, δίνει ωστόσο στα έργα τους πανεθνική άξία, που ριζώνει στη χώρα καί ταυτίζεται μέ τήν έθνική κληρονομιά τής, αντανακλώντας σέ όλόκληρο τό λαό. "Η άκρα κοινωνική αυτή άρετή, όσον άφορά ιδιαίτερα τούς Έλληνες λαϊκούς καλλιτέχνες, έγκειται ίσως στο γεγονός ότι πολύ συχνά ύπήρξαν ταυτόχρονα τεχνίτες καί έθνικοί άγωνιστές, που χειρίζονταν τά εργαλεία για τά έργα τους καί τά όπλα για τή λευτεριά τους, έχοντας βαθιά επίγνωση τής ήθικης άξίας του άγώνα τους, όπως καί τής άξίας του έργου τους.

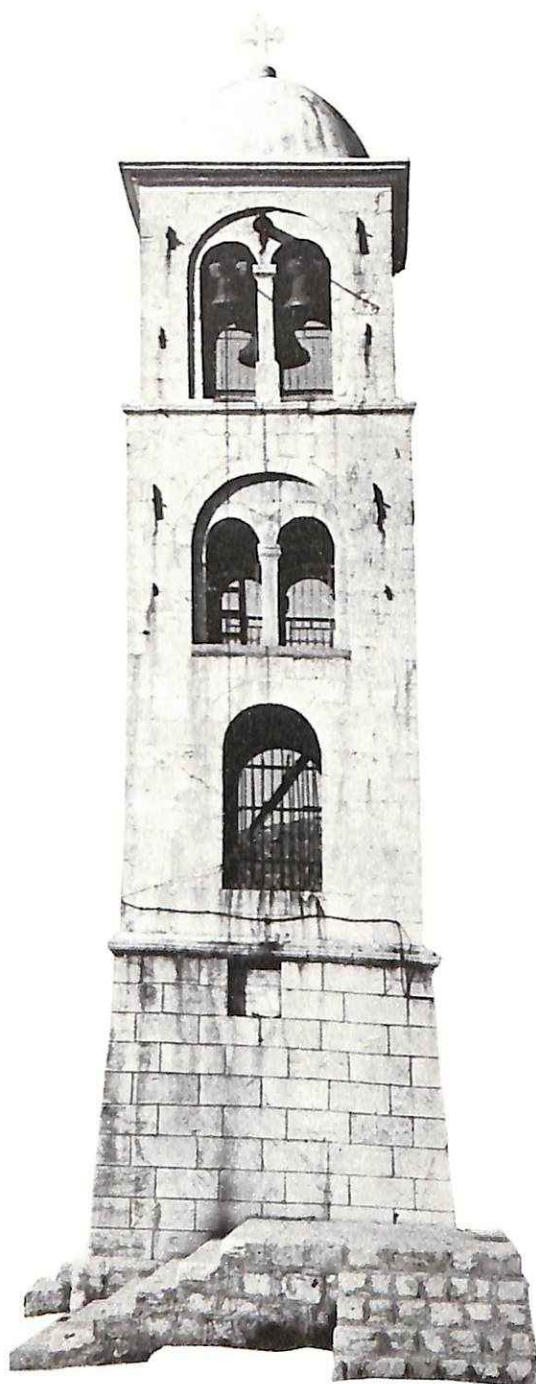

το πυρσογιαννίτικο καμπαναριό τ' αγιο-Χαραλάμπη Δημητσάνας, 1888

Εικ. 1. Πυρσογιαννίτικο καμπαναριό "Αγιο-Χαραλάμπη Δημητσάνας. ΝΔ άποψη.

έγραψε στην Αντρίτζαινα
Αρκαδίας τον Αύγουστο 1979
ο μαστρ' αργύρης πετρονώτης
από την Τριπολιτσά

1. Στή μικρή όρεινή πόλη της κεντρικής Πελοποννήσου Δημητσάνα (ύψόμετρο 980 μ.), σπουδαίο ιστορικό οίκημα της δυσκολοπόμενης της επαρχίας Γορτυνίας², ξαφνιάζεται κανείς που απαντάει ένα καμπαναριό χτισμένο από πυρσογιαννίτη μαστορά³.

Στήν εκκλησία του ιαματικού "Αγιο-Χαραλάμπε" (ή «Καθολικό»⁴), χτίσμα του 1832, χρειάστηκε στο τέλος του περασμένου αιώνα να οικοδομήσουν νέο μεγαλύτερο κωδωνοστάσιο (εικ. 1, σχ.1). Τήν κατασκευή του αναθέσανε σε πυρσογιαννίτες. Δέ σώζονται σχετικά κείμενα, κώδικας ή εργολαβικό, που να αναφέρονται στην ανάθεση, αλλά τό πράγμα τεκμηριώνεται επιγραφικά. Στήν ανατολική όψη της βάσης του έργου, στο πάνω της μέρος κάτω από τόν κοσμήτη (εικ. 3 και 4), μέσα σε μία κόγχη 52x60 εκ. υπάρχει μαρμαρένια πλάκα σκαλισμένη, με επιγραφή του 1888:

ΑΝΗΓΕΡΘΗ ΔΑΠΑΝΗ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ
Θ. ΦΙΛΟΣΟΦΟΠΟΥΛΟΥ*
ΕΝ ΕΤΕΙ ΑΩΠΗ*

ΡΙΖΟΣ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

Και πιό ψηλά, περισσότερο από ένα μέτρο, στήν ίδια όψη είναι πάνω σε γωνιακό άγκωνάρι 25x50 εκ. σκαλισμένα (βλ. εικ. 5):

ΧΑΡΙΛΑΟΣ
ΙΩΑΝ ΠΑΠΑΝΚΟΛ(ΑΟΥ)
ΠΗΡΣΟΓΙΝΝΙ

2. Τό κωδωνοστάσιο είναι ανεξάρτητα χτισμένο -σ' απόσταση περίπου 1/2 μέτρο- εμπρός από τή νότια και κύρια όψη της εκκλησίας, δίπλα στήν είσοδό της (εικ. 2, σχ. 1). 'Η κατασκευή έγινε με άσβεστόχτιστη λιθοδομή, ντυμένη έξωτερικά με λαξευτή πέτρα ισόδομα, από στέρεο άσβεστολιθικό υλικό ομοιόμορφου γκριζου χρώματος με σκόρπιες άσπρες φλέβες άσβεστίτη. 'Η λάξευση αυτού του έξωτερικού μαντύα έγινε με μεγάλη φροντίδα, κι αυτό καταφαίνεται τόσο στίς ισούψεις στρώσεις και στούς ισοδιάστατους λίθους, όσο και στήν έφ-αρμολογή τών θολιτών στά τέλεια τόξα και τοξύλια, φέροντα και άνακουφιστικά.

Εικ. 3. 'Η Α όψη, όπου και οί επιγραφές (20.ΧΙ.1978)

Εικ. 5. 'Η επιγραφή του 1888, του χορηγού και εργολάβου (20.ΧΙ.1978)

Τό πυργωτό καμπαναριό, τετράγωνο σε κάτοψη, έχει τρία «πατώματα» που τό χωρίζουν σε τέσσερις «όρόφους» (μαζί με τήν ισόγεια βάση), (βλ. τομή και κατόψεις στο σχ. 2). 'Η βάση, χτισμένη «σκάρπα», είναι κόλωση πυραμίδα: τό τετράγωνο της κάτοψής της με πλευρά κάτω 3,25 μ. μειώνεται ψηλά στο μέγιστο ύψος του σώματός της (=στά 3,00 μ.) κατά 50 εκ., δηλαδή σε 3,00 μ. περίπου. 'Η βάση αυτή του καμπαναριού εδράζεται σε ιδιαίτερο βάθρο-τοιχοβάτη, που πατάει στέρεα πάνω στο γερό βράχο, γι' αυτό και έχει ύψος από τό ένα μέρος (δυτικά) 28 εκ. και από τό άλλο 63 εκ. 'Η βάση του κωδωνοστασίου έχει ένα και μόνο άνοιγμα, τήν τοξωτή πόρτα που μπαίνουμε (εικ.1,2, σχ.1). Στεφανώνεται ή βάση γύρω τριγύρω με πέτρινη κορνίζα, στολισμένη με πολλά κυμάτια (πελεκητά ζουνάρια, βλ. σχ. 3,1). 'Η σύνθεσή τους είναι ό σωστός συνδυασμός μισοστρόγγυλο φουσκωτού («τοιμπούκι») και «αίγυπτιάζοντος» κοίλου ανάμεσα σε ταινίες. Τό ύψος της βάσης μ' αυτό τό γείσο είναι 3,12-3,13 μ. Πάνω στή βάση ύψώνεται τό υπόλοιπο κωδωνοστάσιο, τριώροφο, όπως τό δείχνουν τά άνοιγμάτά του και όπως είναι (έστω και χωρίς άπλυτη αντίστοιχία άνοιγμάτων και πατωμάτων,

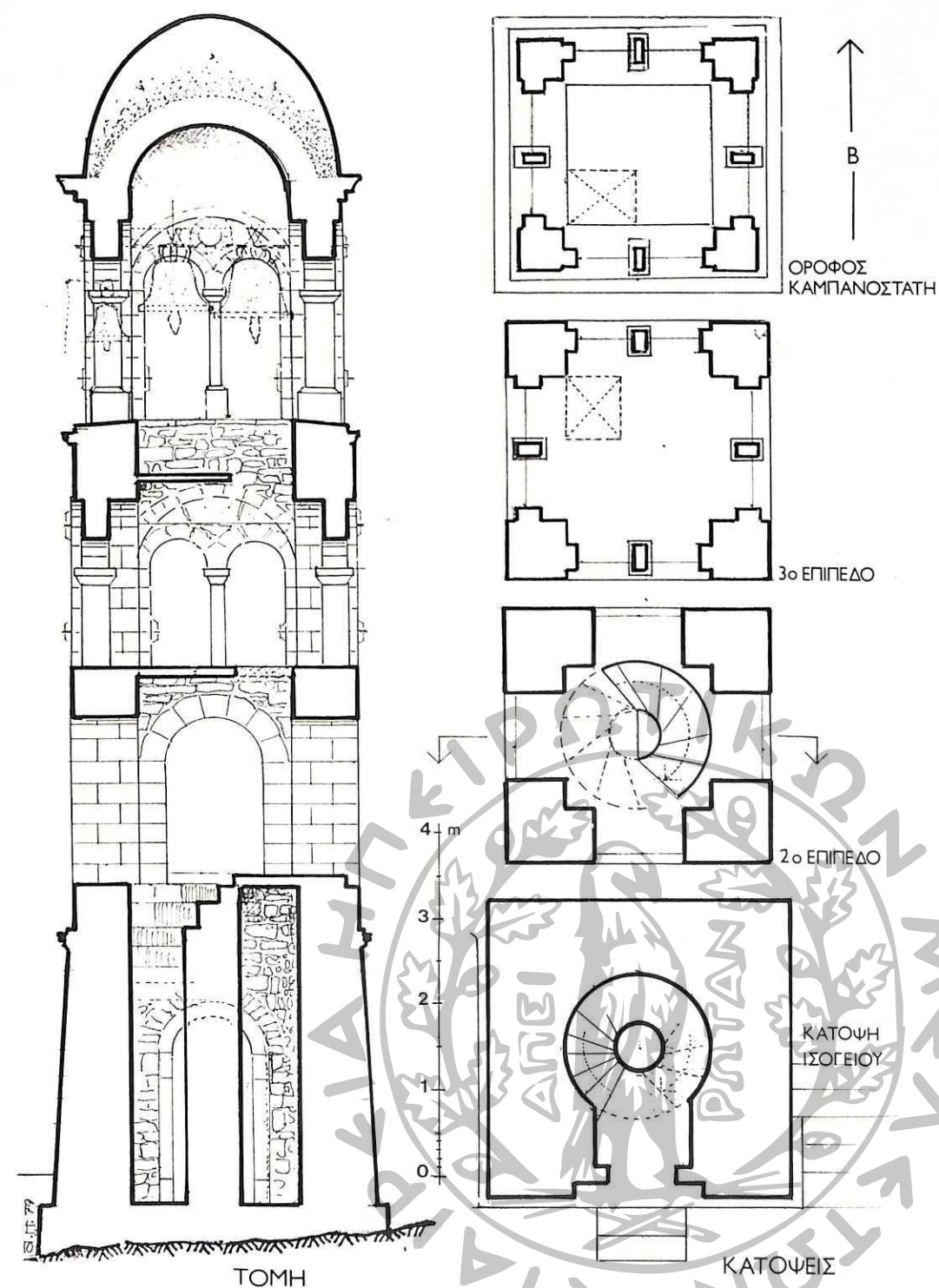
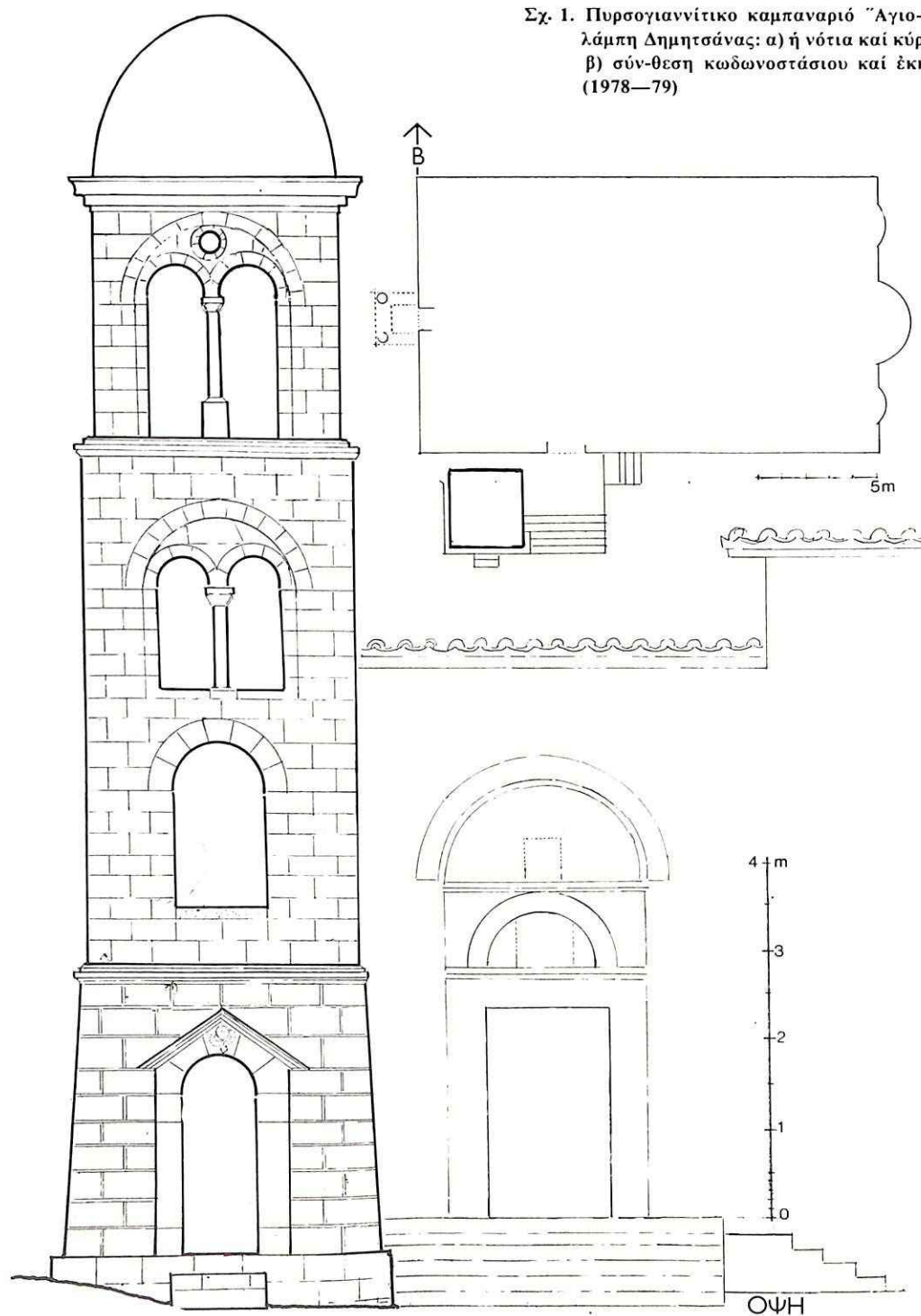
Στή μνήμη της μάννας μου
πού γεννήθηκε κείνο τό χρόνο
- έλαφρό κι άγιο τό χῶμα...

και

στό φίλο μαστρο-Βασίλη Κόνιαρη
πρωτομάστορα στή Στεμνίτσα.

-βλ. σχ. 2, πρβλ. σχ. 1). Μία πέτρινη, άπλούστερη, αλλά όμορφη κορνίζα, με «λέσβιο» κυμάτιο («άρμουδι») και ταινία (σχ. 3,11) τό χωρίζει έξωτερικά στά δύο. Κάτω ξεχωρίζει ένα σπητό διώροφο τμήμα-πλάτους 3,02, ύψους 5,89-5,91 μ., που έχει ένα μονόλοβο άνοιγμα χαμηλά και ένα δίλοβο από πάνω. Αυτά τά άνοιγματα τά παρουσιάζει καθεμιά από τίς τέσσερις πλευρές. Πάνω από τήν κορνίζα ύψώνεται, περιορισμένος τώρα σε πλάτος 2,73 μ., ό όγκος του τελευταίου όρόφου που είναι ό καμπανοστάτης, ύψους 2,93 μ., με τό γείσο του. 'Εχει και αυτός στίς τέσσερις πλευρές του, όμοια σχεδόν με τά άμέσως άποκάτω τους, δίλοβα άνοιγματα. Τό γείσωμα (σχ. 3,11) φτιαγμένο από μπετόν γύρω στά 1975-76 αντικατάστησε τήν παλιά κορνίζα από κουρασάνι. 'Όπως μās βεβαιώσανε⁵, έγινε τότε προσπάθεια νά μιμηθούν τά «τραβηχτά» κυμάτια της αρχικής μορφής της. Οι δύο άνώτεροι όροφοι με τά δίλοβα άνοιγματα έχουν ό καθένας στερεωθεί με σιδερένιους έλκυστήρες («άλπιζες»), όπως λένε οι Πυρσογιαννίτες, διατομής 50x10 χιλιοστών σε κάθε πλευρά (τέσσερις λοιπόν συνολικά σε κάθε όροφο). Οι έλκυστήρες περνάνε πάνω από τά τοξύλια (βλ. τομή, σχ. 2), δένουν τούς όρόφους από άκρη σε άκρη και άγκυρώνονται απ' έξω με κάθετες όμοιες λάμες μήκους 40 εκ. Παρόμοιες όχτώ μικρότερες σιδερένιες δεσιές εξασφαλίζουν χαμηλότερα τά άπομένοντα γωνιακά τμήματα τών τοίχων. Νεότερικά έλαφρά σιδερένια κιγκλιδώματα κλείνουν τό κάτω μέρος τών άνοιγμάτων τών δύο αυτών άνωτερων όρόφων, όπως και τό μεσημβρινό μονόλοβο άνοιγμα του άποκάτω όρόφου, δηλαδή του δεύτερου έπίπεδου. Σ' αυτό τό δεύτερο έπίπεδο τά υπόλοιπα μονόλοβα άνοιγματα έχουν κρατήσει τίς ψηλές παλαικές τους σιδερένες (εικ. 1 και 3). Τά κατάρυφα τετράγωνα (10x10 χιλιοστά) σιδερά τους καταλήγουν κάτω σε μπαλίτσες και

Σχ. 1. Πυρσογιαννίτικο καμπαναριό "Άγιο—Χαράλαμψη Δημητσάνας: α) η νότια και κύρια όψη, β) σύν-θεση κωδωνοστάσιου καί εκκλησίας (1978—79)

Σχ. 2. Τομή καί κατόψεις ('Ιούλιος 1979)

Εικ. 2. Τό καμπαναριό δίπλα στην κύρια είσοδο της εκκλησίας (6.VIII.1978).

πάνω σέ μύτες σάν αίχμες δοράτων - δουλεμένα όλα αυτά μέ τό σφυρί. Οί όριζόντιες δεσιές τους - λάμες 2 έκ. μία μέσα, μία έξω πριτσινωμένες - καταλήγουν σ' άγκίστρια, πού θηλυκώνουν φορετά σέ σιδερένια δαχτυλίδια χωμένα στόν τοίχο.

Ψηλά στόν καμπανοστάτη κρέμονται τέσσερις καμπάνες. Δυό μικρές, μέ διάμετρο 50 έκ. καί ύψος περίπου 45 έκ., πού είναι παλιάς κατασκευής μάλλον ντόπιων μαστόρων, ή μία χρονολογημένη στά 1899. Αύτές είναι τοποθετημένες στά τοξύλια της ανατολικής όψης (εικ. 3). Τής καθεμιάς ό όριζόντιος άξονας ανάρτησης (καί λειτουργίας) βρίσκεται στό ύψος της γένεσης του τοξύλιου. Οί κατασκευαστές είχαν προνοήσει καί έβαλαν στά περισσότερα τοξύλια κατάλληλες σέ σχήμα αύλου σιδερένιες ύποδομές. Τό χτύπημά τους μπορούσε νά γίνεται καί από κάτω μ' έξωτερική άλυσίδα, πού σήμερα μόνο στή μία έχει μείνει. Οί άλλες δυό πολύ μεγαλύτερες καμπάνες, πού αντικατάστησαν παλιότερες, χυμένες στή Δημητσάνα⁹, πιάνουν τόν περισσότερο χώρο του καμπανοστάτη. Αύτές κρέμονται στή μέση αναρτημένες μ' άλυσίδες από ένα σιδερένιο «διπλό ταύ» περασμένο στίς στρογγυλές τρύπες (23 έκ.) στό τύμπανο του δίλοβου ανοίγματος. Η διάμετρος της

πιό μεγάλης καμπάνας είναι 85 έκ. τό ύψος 10 έκ. σύν 15 έκ. τό ύψος των γωνιοσχημων λαβών. Η άλλη έχει διάμετρο μικρότερη κατά 5 έκ. καί αντίστοιχα μικρότερες τίς άλλες διαστάσεις της. Καί οί δυό καμπάνες είναι σύγχρονες, όπως τεκμηριώνεται από την έπιγραφή τους: Χυτήριο κωδώνων εκκλησιών Κων. Μουσσοπούλου, Τρίπολις - Σπάρτη καί από κάτω 1954. (Πρόκειται γιά έργαστήριο στεμνισιότη πού συνεχίζει την παλαιή παράδοση της Στεμνίστας).

Η πρόσβαση στόν καμπανοστάτη γίνεται μέ σκάλες. Στό πρώτο πάτωμα ανεβαίνουμε μέ στριφτή, πέτρινη σκάλα πλάτους 0,64 μ. Τά 18 σφηνωτά απότομα σκαλούνια (ύψους 21-23 έκ.) πακτώνονται στόν περιφερειακό τοίχο καί στήν κεντρική πετρόχτιστη κολόνα μέ διάμετρο περίπου 0,60 μ. (βλ. κάτωψη σχ. 2, κάτω). Η σκαλούλα καταλήγει σέ πέτρινο πάτωμα, πού σήμερα τό περισσότερο είναι στρωμένο μέ μπετόν. Από όπλισμένο σκυρόδεμα νεοτερικής κατασκευής επίσης είναι σήμερα καί οί δύο πλάκες των δύο άλλων πατωμάτων. Σ' αυτά ανεβαίνουμε μέ κοινές φορητές ξύλινες σκάλες.

Μέχρι την τελευταία στιγμή ή εύρεση του συνολικού ύψους του κωδωνοστασίου μέ προβληματίζε. Αυτό είναι (χωρίς τό βάθρο-τοιχοβάτη πού έχει μέσο ύψος περίπου 0,45 μ.) τό άθροισμα των μερικων ύψων βάσης (3,13-3,12 μ.), κύριου σώματος (5,89-5,91) καί καμπανοστάτη (2,93) σύν τό ύψος του τρούλου του όποιου ακριβώς ή άμεση μέτρηση είναι δύσκολη. Τελικά, ό τριγωνομετρικός ύπολογισμός του όλου ύψους του καμπαναριού (πάντοτε χωρίς τό βάθρο-τοιχοβάτη) καί του τρούλου του μαζί, απέδωσε 13,95 μ. + δ (όπου δ=3 έως 5 έκ.)¹⁰. Τό αποτέλεσμα αυτό συμφώνησε μέ τόν ύπολογισμό μέ άλλη μέθοδο μέτρησης, στηριγμένη στή χρήση χωροβάτη καί ειδικού ύψομετρητή, πού έδωσε 13,98 μ.¹¹ Επιμείναμε ιδιαίτερα στήν εξακρίβωση του ύψους καί της μορφής του τρούλου, επειδή παρουσιάζει κάποια ιδιομορφία: δηλαδή ενώ έσωτερικά είναι ήμισφαιρικός, έξωτερικά έμφανίζεται παραβολικός «έκ περιστροφής». Η διαφορά των δύο αυτών καμπυλών φτάνει στίς κορυφές τους τό 1,37 μ. Η διαφορά αυτή μάς όδήγησε αρχικά στό συμπέρασμα ότι πρόκειται γιά τρούλο μέ δυό κελύφη, πιστεύω όμως τελικά ότι πρόκειται μάλλον γιά ήμισφαιρικό τρούλο ύπερυψωμέ-

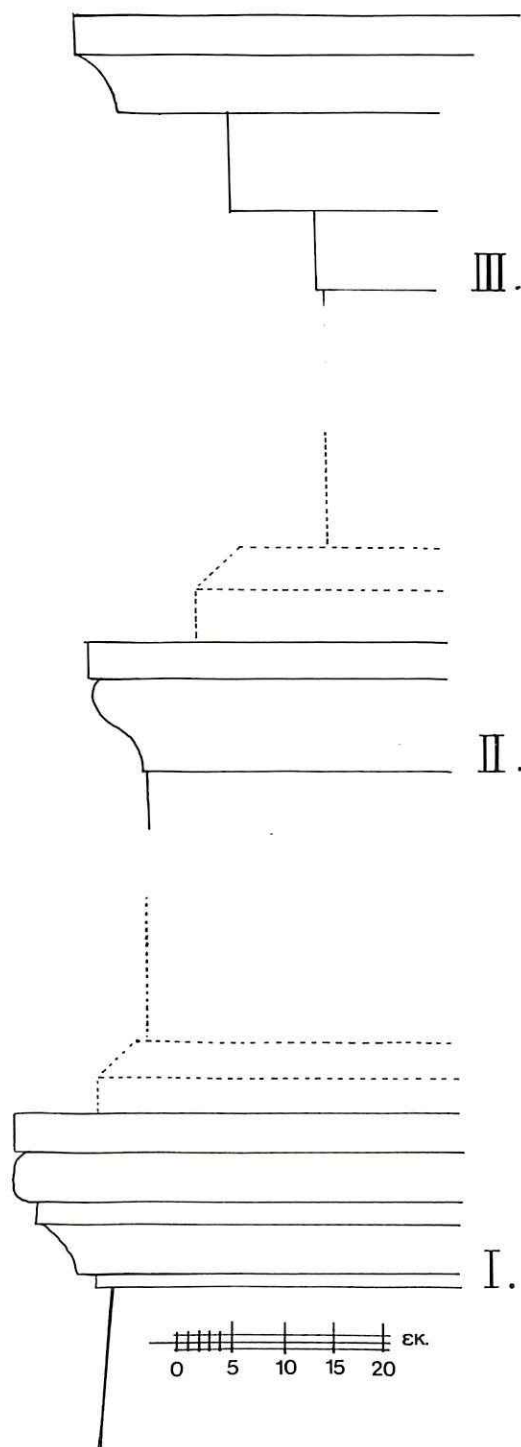
νο έξωτερικά μέ συσσωρευμένο ύλικό (πρβλ. τομή, σχ. 2).

3. Η γερή βάση σέ σχήμα κολουρης πυραμίδας, οί μεγάλες χτιστές έπιφάνειες των πλήρων (όχι μόνο σέ αντίθεση μέ τά κενά), καί πρώτα καί κύρια ή γενική αναλογία του ύψους πρός τό πλάτος του, δίνουν στό κωδωνοστάσιο την έμφάνιση μιάς ρωμαλέας κατασκευής. Παρατηρώντας δηλαδή τό καμπαναριό (εικ. 1) βλέπει κανείς καθαρά τό πόσο ή πέτρινη μάζα κυριαρχεί χαμηλά, ενώ ψηλότερα πόσο αυτή άραιώνει καί άλαφραίνει, καί αντίθετα τό πώς ή κυριαρχία ψηλά των κενών μειώνεται άραιά πρός τά κάτω. Οί δυό αυτές μειώσεις δημιουργούν δυό αντίθετες κινήσεις πού οί παλινδρομες τάσεις τους εκφράζονται μέ τό ιδεόγραμμα $\square$ καί δημιουργούν έναν έσωτερικό δεσμό αισθητικής συνέχειας. Κι αυτό παρ' ότι τό πυργωτό κωδωνοστάσιο

έχει σαφή τριμελή διάρθρωση: βάση, κύριο σώμα καί κορύφωμα. Αυτών οί έπιφάνειες καί οί όγκοι χωρίζονται καθαρά από τους καλοδουλεμένους κοσμίτες (δηλ. τά γείσα). Μεταξύ τους ξεχωρίζει τό κύριο σώμα πού από την άλλη μεριά έδράζεται στή διαπλατισμένη βαριά βάση, καί από την άλλη στέφεται από κορύφωμα έλαφρότερο έξαιτίας της μείωσης του πλάτους καί της ύλης του. Οί κοσμίτες έναρμονισμένοι σ' αυτήν τή στατική ιδέα διαχωρίζονται καί μεταξύ τους. Έτσι, ό κάτω είναι ό ισχυρότερος καί σέ τέτοιο βαθμό ώστε νά συμβάλει στήν ένότητα των δύο άνωτερων όρόφων. Ένότητα πού θεμελιώνεται τόσο στή διάταξη κενών/πλήρων, όσο καί από τόν τρόπο έφαρμογής καί έπεξεργασίας της λίθινης έπιφάνειάς τους, αισθητά διαφορετικής απ' αυτή της βάσης. Η τριμελής διάρθρωση του κωδωνοστασίου

Εικ. 4. Η έπιγραφή του μαστορά (20.XI.1978)

Σχ. 3. Τά τρία γεισώματα-κοσμίτες

δέν σημαίνει λοιπόν καμιά διακοπή αισθητικής συνέχειας. Τό καθένα τμήμα έχει αὐτάρκεια καὶ ὅλα μαζί παρουσιάζουν συνοχή καὶ σύνθεση. Ἡ βάση τονίζει τὴν ὅλη κατασκευή τοῦ κωδωνοστάσιου καὶ τὸν ιδιαίτερο χαρακτήρα τῆς μέ τῷ νὰ δείχνεται γεμάτη, νὰ εἶναι «σκάρπα», καὶ μέ δικό τῆς ἰσόδομο σύστημα χτισμένη, μέ τῷ νὰ ἔχει τονισμένους ἄρμους, καθὼς αὐτοὶ εἶναι λαξευμένοι σέ ἔσοχή καὶ δημιουργοῦν (ιδιαίτερα οἱ συνεχεῖς ὀριζόντιοι) ἔντονη σκιά. Πάνω σ' αὐτὴ τὴ στέρεη βάση ὀρθώνεται σέ διπλάσιο ὕψος τὸ κύριο σῶμα τοῦ κτίσματος σέ «διώροφη» διάταξη, ὅπως τὴν καθορίζουν τὰ ἀνοίγματα. Αὐτά, ἀφοῦ τὰ κάτω, ὄντας μονόλοβα καὶ τὰ πάνω δίλοβα, εἶναι σωστά διαταγμένα μέ βάση τὸ κατασκευαστικό-στατικό κριτήριο, καὶ σύμφωνα μέ ὁλόκληρο τὸ κτίσμα ἀπὸ μορφολογικὴ ἄποψη. Τέλος, ὑψώνεται ὁ τελευταῖος ὀροφος (τὸ κυρίως κωδωνοστάσιο), ἀνάλαφρος καὶ ἀνάερος μέ τὸ ψηλότερο δίλοβο ἀνοίγμα καὶ τὸ πιό ραδινὸ κολονάκι του. Χαρακτηριστικά, αὐτὸ εἶναι ἐφοδιασμένο μέ βάση, στοιχεῖο πού ἀνεξαρτοποιεῖ κι αὐτὸ καὶ τὸν ὅλο ὀροφο. Τοῦ ὀρόφου καὶ τοῦ συνόλου ἐπιστέγασμα εἶναι ὁ τρουλίσκος. Αὐτός, οὐδέτερος ὅπωςδήποτε, γιὰ λόγους μορφολογικούς ὥστόσο (ἀκόμα γιὰ νὰ φαίνεται καὶ ἀπὸ τὰ χαμηλότερα ὅπως ὑποθέτω μέρη τοῦ οἰκισμοῦ), «διορθώθηκε» καὶ κατασκευάστηκε ἰσχυρά ὑπερυψωμένος σέ παραβολοειδὴ μορφή. Μιὰ ἄλλη αισθητικὴ «ὀπτική» διόρθωση, πού σύγχρονα μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἀδυναμία τοῦ ἔργου, εἶναι τὸ ὅτι στὴν ἐξωτερικὴ μορφή του δέν ἀνταποκρίνεται πάντοτε - ὅπως τουλάχιστον παρουσιάζονται σήμερα τὰ πράγματα - ἡ ἐσωτερικὴ στάθμη τῶν πατωμάτων (βλ. τομή, σχ. 2).

Τὸ κτίσμα αὐτὸ δείχνει τὸ πῶς ἓνας πρωτομάστορας ἀφομοίωσε στὸ τέλος τοῦ περασμένου αἰῶνα τὴν νεοκλασικὴ ἀρχιτεκτονικὴ, πού σάν καλλιτεχνικὸ ρεῦμα ἀκριβῶς τότε ἔφτασε σ' αὐτὴν τὴν ὀρεινὴν περιοχὴ. Στοιχεῖο βασικὸ τῆς δουλειᾶς του εἶναι ἡ κατανομή τοῦ κτίσματός του σέ βάση, σῶμα καὶ κορυφωμα. Αὐτῶν τόνισε ἀπὸ τὸνα χέρι τὸ χαρακτήρα τοῦ καθενός, ἀπὸ τὸ ἄλλο συνένωσε ἀβίαστα αὐτὰ τὰ τμήματα «ἐσωτερικά». Αὐτὸ τὸ πέτυχε μέ τὴ σωστὴ κατανομὴ πλῆθων καὶ κενῶν, καθὼς ἰδιαίτερα καὶ μέ τὸ ἐντεχνο ἀνοίγμα τῶν τελευταίων. Δηλαδή μέ τὸ νὰ ἀνοίξει σέ κατακόρυφη συνέχεια χαμηλά μονόλοβα καὶ ψηλά δίλοβα (κάτω καὶ πάνω ἀ-

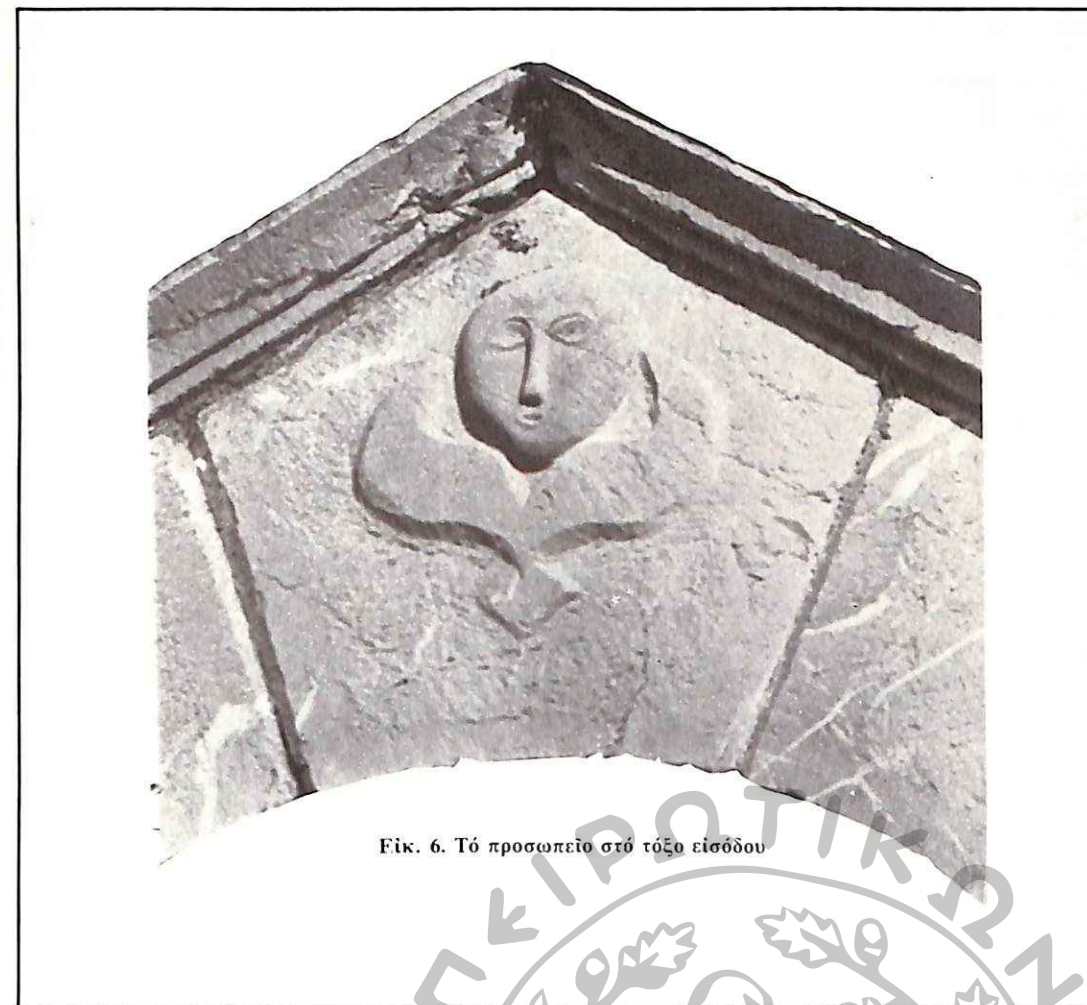

Fig. 6. Τὸ προσωπεῖο στὸ τόξο εἰσόδου

πὸ τοὺς βασικούς κοσμίτες). Ἕνα ἄλλο ἐξαιρετὸ στοιχεῖο τῆς δουλειᾶς του εἶναι τὸ ἰσόδομο σύστημα («ἰσοκέφαλο» πυρσογιαννίτικα), ὅπως τὸ μεταχειρίζεται, τόσο στὴ βάση μέ πολὺ μεγάλες πέτρες 30x60 πόντους, ὅσο καὶ βασικά στὸ κύριο σῶμα. Ἐδῶ τὸ ἰσόδομο σύστημα διαλέχθηκε νὰ ἔχει 25 πόντους ὕψος σέ κάθε δόμο, δηλαδή σέ κάθε πέτρα καὶ σέ κάθε σειρὰ πέτρας. Τὸ διπλάσιο αὐτοῦ τοῦ ἀριθμοῦ δίνει τὸ μᾶκρος τῆς κάθε πέτρας (25x50), τὸ τετραπλάσιο τὴ διάσταση σέ κάθε «συντήρι» (κάθε τμήμα τοῖχου ἀνάμεσα στὶς γωνιές καὶ τὰ ἀνοίγματα) τοῦ κάτω μέρους τοῦ κύριου σώματος τοῦ καμπαναριοῦ. Ἡ τελευταία διάσταση, δηλαδή τὸ τετραπλάσιο τοῦ 25 ἐπαναλαμβάνεται τώρα δίνοντας ἐδῶ τὸ ἀνοίγμα τοῦ μονόλοβου κουφώματος.

Τὸ τελευταῖο σκεπάζεται μέ τόξο πάχους πάλι 25 ἐκ. Αὐτοῦ ἡ καμπύλη γραμμὴ τῆς ράχης του καθὼς - ἀπὸ τὴ γένεσή του καὶ κάτω - συνεχίζεται νοητὰ σάν κατακόρυφη κάθε δεύτερο δόμο, δημιουργεῖ φυσικὰ ἓνα ἰδεατὸ ἰσοφαρδὸ πλαίσιο τοῦ κουφώματος (ἀλληλένδετο μέ τὸ σύστημα τοῦ ἰσόδομου κτίσματος). Καθαρά νεοκλασικὰ στοιχεῖα εἶναι τὰ κυμάτια πού χρησιμοποίησε. Τέτοια ἔχουν τὰ κολονάκια (τῶν δίλοβων ἀνοιγμάτων) στὰ κιονόκρανά τους (εἶδαμε μάλιστα ὅτι τὰ κολονάκια αὐτὰ στὸν τελευταῖο ὀροφο ἔχουν τριμελὴ κατανομή ἔχοντας καὶ βάση). Ἐντονότερη καὶ ἀποτελεσματικότερη εἶναι ἡ παρουσία καὶ χρῆση κυματίων στὰ γεισώματα-κοσμίτες καὶ στὸ μικρὸ «καταέτιο» γέισο (σάν ἓνα ἀνοιχτὸ κεφαλαῖο «λάμδα») πάνω ἀπὸ τὴν τοξωτὴ

είσοδο της βάσης. Στο τελευταίο, χαρακτηριστικά (και εδώ σωστά), δεν έφκιαξε ορίζοντο γεῖσο και έτσι δέ δημιουργήθηκε αέτωμα. Η λύση είναι τόσο φυσική και στρωτή λές και τό «καταέτιο» γεῖσο βγαίνει μέσα από την πέτρα από μόνο του, σκεπάζοντας τό τόξο της εισόδου.

Κάτω από την προστατευτική κορυφή του «καταέτιου» και πάνω στην κορυφαία πέτρα του τόξου της εισόδου είναι σκαλισμένο προσώπειο (εικ. 6). Άραγε είναι ένα διπλό διακοσμητικό στοιχείο, όπως θά νόμιζε κανείς,

ή μήπως, σύμφωνα με την πίστη του λαού μας, τό προσώπειο εξασφαλίζει ὅλη την οικοδομή ὅπως ἡ πέτρα-κλειδί ἀσφαλίζει τό τόξο; Ὁ συμβολισμός τέτοιων προσωπειών στή νεοελληνική λαϊκή τέχνη είναι γνωστός¹². Ὁ συμβολισμός τους είναι ἀποτρεπτικός (ὅπως οἱ κεφαλές Μέδουσας καί στήν ἀρχαία τέχνη)¹³. Αὐτό θά πρέπει νά ἦταν γνωστό στό μαστρο-Χαρίλαο Παπανικολάου ἀπό τήν Πυρσόγιαννη, πού καθώς μάλιστα, σκαλίζοντάς το, τοῦ βάζει καί φτερά, τοῦ δίνει τό καθαρό πιά νόημα μιᾶς μορφῆς φύλακα ἀγγελοῦ («χερουβίμ»¹⁴).

Σημειώσεις

1. D.A.Zakythinos, *Le despotat Grec de Morée*, Tome seconde, Athenes (1953) σ.156, σημ. 10.
2. Ἡ κύρια βιβλιογραφία βρίσκεται στίς πολυπληθεῖς ἐργασίες γιά τή Δημητσάνα τοῦ Δημητσανίτη λόγιου Τάσου Ἀθ. Γριτσόπουλου, ὁ.φ. βλ. παρακάτω καί σημ. 6 (Καρβελάς).
3. Πραγματικό ξάφνιασμα ἦταν ἡ «ἀνακάλυψη» του στίς 23.VI.1977. Τό ξαναεπισκέφτηκα στίς 23. XI.1978. Τελείωσα τήν ἐπιτόπια μελέτη του στίς 29.VI, 7 καί 18.VII.1979. Μέ βοήθησαν οἱ συνάδελφοι μαστρο-Βασίλης Κόνιαρης, ὁ ἀρχιτέκτονας Θάνος Παπαθανασόπουλος, ὁ τοπογράφος Κωνσταντῆς Καζαμιάκης. Τούς εὐχαριστῶ, ὅπως καί τόν ἐπίτροπο Γ. Λεονάρδο γιά τίς ἐξυπηρετήσεις καί πληροφορίες του, ὅπως καί τόν Ἀθαν. Κουστενή. Τέλος, ὀφείλω εὐχαριστίες στό συνάδελφο ἀρχαιολόγο Κωστή Ζάχο γιά τή συμβολή του (10.II-VIII.1979) στήν καλύτερη διατύπωση τοῦ κειμένου, καθώς καί στούς σπουδαίους φίλους πού βγάδουν τό πολύτιμο «Ἀρμολόι», πού δέχτηκαν νά τό δημοσιεύσουν σ' αὐτό.
4. Τάσος Ἀθ. Γριτσόπουλος, *Οἱ Ναοί τῆς Δημητσάνας*, Ἀνάτυπο ἀπό τό «Ἀρχεῖον Ἐκκλησιαστικοῦ καί κανονικοῦ δικαίου», τόμ. Θ (1954), ἐν Ἀθήναις 1954, σσ.39-40.
N. K. Μουτσόπουλος, *Ἡ Ἀρχιτεκτονική τῶν ἐκκλησιῶν καί μοναστηριῶν τῆς Γορτυνίας...* ἐν Ἀθήναις, 1956, σσ.96-98. Εἰκ. 61 κάτοψη τῆς ἐκκλησίας καί τοῦ κωδωνοστάσιου. Στήν οἰκοδομική ἐπιγραφική τοῦ 1832 πάνω ἀπό τή νότια εἴσοδο τῆς ἐκκλησίας, ἀναφέρονται σύνναοι ἡ Θεοτόκος Μαρία καί οἱ ἱσαπόστολοι Κωνσταντῖνος καί Ἑλένη.
5. Γριτσόπουλος, ὁ.π. (1954), σ.39. Ἡ ἀλλη ἀποψη ἐκφράζει ὁ Καρβελάς Τόμ. Α', σελ. 306 (βλ. σημ.6).
6. Σχετικά μέ τό πρόσωπο τοῦ χορηγοῦ τοῦ κτίσματος ἔχει ὑποστηριχθεῖ, ἐξάλλου, ὅτι τό κωδωνοστάσιο «ιδρύθη...ὑπό τῆς εὐεργέτιδος τοῦ τόπου Κατίγκως Γ. Φιλοσοφοπούλου». Γριτσόπουλος, ὁ.π. (1954), σ.40: ὅπου ἀκόμα ἀναφέρεται σάν ἔτος ἱδρύσεως τοῦ κωδωνοστάσιου τό ἔτος 1878· εἶναι ἄραγε μία ἄλλη πληροφορία ἢ μήπως ἀπλή παραδρομή;
Μέ τίτλο *Τό κωδωνοστάσιον τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους Δημητσάνας καί τό ζευγος Παναγιώτου Φιλοσοφοπούλου* θά δημοσιευτεῖ ἐργασία τοῦ Χαραλ. Ἰωαν. Παρασκευόπουλου (ἀπό τίς ἐκδόσεις Παπαδημητρίου, Ἀθήνα), ὅπου, ἀνάμεσα σέ ἄλλα, γίνεται λόγος γιά συγγένεια τῶν οἰκογενειῶν Φιλοσοφοπούλου καί Νικολάου Πολίτη τοῦ λαογράφου, γιά τήν κατασκευή στή Δημητσάνα τῶν παλιῶν κωδῶνων τοῦ κωδωνοστασίου πού ἐξετάζουμε καί τόν παλιό κωδονοκροῦστη Ἀντώνιο Χαραλαμπόπουλο ἢ Μαλάμη ἢ Πασιᾶ.
Γιά τά διάφορα μέλη τῆς οἰκογενείας Φιλοσοφοπούλου βλ. I. Καρβελάς, *Ἱστορία τῆς Δημητσάνας*, Τόμ. Β' Ἀθήναι 1978, σσ.720-722.
7. Γιά τήν πυρσογιαννίτικη οἰκογένεια τῶν μαστρων Παπανικολάου, βλ. περιοδικό «Ἀρμολόι», τεύχος 6 τοῦ 1979, σ.36.
8. Ὁ ἐπίτροπος Γ. Λεονάρδος.
9. Βλ. σημ. 6 (Παρασκευόπουλος).
10. Ἡ ἐργασία ἐκτελέστηκε ἀπό τόν τοπογράφο κ.Κ. Καζαμιάκη.
11. Μέτρηση πραγματοποιημένη μέ συνεργασία τοῦ ἀρχιτέκτονα κ. Θάνου Παπαθανασόπουλου.
12. Κατερίνα Γ. Κορρέ, *Ἡ ἀνθρώπινη κεφαλὴ θέμα ἀποτρεπτικό στή νεοελληνική τέχνη*, Ἀθήνα 1978.
13. Πρβλ. Κορρέ ὁ.π. (1978), σ.67.
14. Ἡ ἴδια, ὁ.π. (1978), σ.52.

Πρόγραμμα ἀναπτύξεως τῆς ἐπαρχίας Κονίτισης

Μελέτη τοῦ ὑπουργείου Ἑσωτερικῶν

Γιά ὅλα τά σφάλματα εἶναι πάντα δυνατή ἡ ἐκ τῶν ὑστέρων δικαιολογία. Τό πρόβλημα εἶναι πῶς μποροῦν νά προληφθοῦν. Παρά τήν ἀδικαιολόγητη καθυστέρηση, ἡ ἐπέκταση τῶν ὁρίων τῆς Ε' Ζώνης καί στήν Ἡπειρο (συγκεκριμένα στίς ἐπαρχίες Κονίτισης, Πωγωνίου καί Φιλιατῶν), δημιουργεῖ προϋποθέσεις ἐπενδυτικῆς ἀνάπτυξης τῆς περιοχῆς μας, κυρίως ἀπό συμπατριῶτες ἐπενδυτές, μέ ἄμεσες ἐπιπτώσεις στήν ἀναζωογόνηση τῶν τριῶν ἐπαρχιῶν.

Ἡ ἐπιτυχία τοῦ προγράμματος ἀναπτύξεως τῶν παραμεθορίων ἐπαρχιῶν μας ἐξαρτᾶται κυρίως ἀπό τή σημερινή οἰκονομική καί πληθυσμιακή τους κατάσταση.

Ἡ ἀνυπαρξία ἐργῶν ὑποδομῆς ἀπό τή μακροχρόνια ἐγκατάλειψη τῆς πολιτείας καί ἡ ἔλλειψη ἐργατικοῦ δυναμικοῦ ἀπό τήν ἐσωτερική καί ἐξωτερική μετανάστευση, καθιστᾶ προβληματική τήν ἐφαρμογή τοῦ προγράμματος.

Εἰδικότερα γιά τήν ἐπαρχία Κονίτισης πρέπει νά λάβουμε ὑπόψη μας, ὅτι τό ἐνδιαφέρον τῆς πολιτείας τήν τελευταία εἰκοσαετία περιορίστηκε στόν ἠλεκτροφωτισμό τῆς περιοχῆς καί στήν ἀσφάλιση τῶν κατοίκων ἀπό τόν Ο.Γ.Α. Ἡ ἐθνική ὁδός Ἰωαννίνων - Κονίτισης - Πυρσογιάννης - Δ. Μακεδονίας εἶναι ἔργο τῆς τελευταίας πενταετίας.

Οὐδέποτε δημιουργήθηκαν εὐκαιρίες ἀπασχόλησης τοῦ πληθυσμοῦ τῆς περιοχῆς μέ τήν ἱδρύση βιομηχανιῶν καί βιοτεχνιῶν ἢ ἔργα ἀνάπτυξης τῆς ἀγροτικῆς καί κτηνοτροφικῆς οἰκονομίας. Οἱ τουριστικές δυνατότητες τῆς ἐπαρχίας ἀγνοήθηκαν συστηματικά μέχρι σήμερα. Σαράντα χωριά αἰμοραγοῦν ἀκατάσχετα σέ ἐμψυχο ὑλικό ἀπό τίς ἀρχές τοῦ αἵωνα. Ἀπό τοὺς 22.752 κα-

τοίκους τῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1913 μόλις καί μετά θίας μετρήθηκαν 10.000 κάτοικοι τό 1971.

Περιοχή ἐλάχιστα ἀγροτική μέ πολύ χαμηλό βαθμό οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης. Τό κέντρο θάρους τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τοῦ τόπου ἐξακολουθεῖ νά εἶναι κατὰ τρόπο ἐντελῶς μονόπλευρο τά ἐμβάσματα τῶν ξενιτεμένων.

Οἱ τελευταῖες πολεμικές περιπέτειες αὐξήσαν τήν κρίση καί ἐπιτάχυναν τήν παρακμή. Σίγουρα ὅμως δέν τήν προκάλεσαν. Ἡ κρίση, δημογραφική καί κοινωνικοοικονομική μαζί, δέν εἶναι σύγχρονα φαινόμενο οὔτε μεταπολεμικό. Οἱ ρίζες τῆς φτάνουν στό μακρινό παρελθόν. Ἐστω καί τήν ὕστατη ὥρα δέν μποροῦμε παρά νά ἐλπίζουμε ὅτι ἡ ἐπέκταση τῶν ὁρίων τῆς Ε' Ζώνης στήν ἐπαρχία μας δημιουργεῖ προοπτικές οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης.

Τό ὑπουργεῖο Ἑσωτερικῶν μέ ἓνα προτεινόμενο σχέδιο γενικῆς ἀνάπτυξης τῶν προβληματικῶν περιοχῶν τῆς Ἡπείρου ἐντόπισε σωστά τίς ἀνάγκες καί ὑπέδειξε ἐφαρμογές καί λύσεις πολύ κοντά στήν πραγματικότητα. Γιά τό λόγο αὐτό θεωρήσαμε ἀπαραίτητη τή δημοσίευση τῆς μελέτης του.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ

Γενικές Αρχές

Ὡς βασική ἀρχή τῆς συνθέσεως τοῦ Προγράμματος ἡ Ἀναπτύξεως τῆς περιοχῆς ἐτέθη ἡ δημιουργία τοῦ οἰκονομικοῦ, πολιτιστικοῦ καὶ κοινωνικοῦ πλαισίου, καταλλήλου ὥστε νά ἐπιτευχθῇ βελτίωσις τῶν ὄρων διαβιώσεως τῶν κατοίκων μέ βασικό στόχο τήν ἀνύψωση τοῦ ἐπιπέδου ζωῆς καί συγκράτηση τοῦ πληθυσμοῦ τῆς περιοχῆς.

Τήν ἀνωτέρω βασικήν ἀρχήν ὑπαγορεύουν τόσοι ἡ ὑφισταμένη ἀνισότης τοῦ κατά κεφαλὴν ΑΕΠ τῆς περιοχῆς ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἀντίστοιχον ΑΕΠ τῆς χώρας, ὅσον καί ἡ ὑπαρξίς εἰδικῶν προβλημάτων τὰ ὁποῖα διαμορφώνονται εἰς τήν περιοχήν. Μεταξύ τῶν τελευταίων τούτων συγκαταλέγονται ἡ φυγὴ τῶν κατοίκων, ἡ ἀνεπαρκὴς ἐκμετάλλευσις ἢ καί ἐγκατάλειψις τῆς γεωργικῆς γῆς καί τῶν ἐκτεταμένων βοσκοτόπων, ἡ ἀντιοικονομικὴ διαχείρισις καί ἐκμετάλλευσις τοῦ δασικοῦ πλούτου, ἡ ἔλλειψις ἐπαρκoῦς ἀγροτικοῦ καί δασικοῦ ὁδικοῦ δικτύου, τὸ μορφωτικὸ ἐπίπεδο, ἡ ἔλλειψις γενικῆς κοινωνικῆς καί πολιτιστικῆς ὑποδομῆς καί ψυχαγωγίας.

Τὰ προβλήματα τῆς περιοχῆς ἐνισχυόμενα καί ἀπὸ τὸ εὐαίσθητον τῆς περιοχῆς ἐξ ἐθνικῶν λόγων δημιουργοῦν δυσμενὲς ψυχολογικὸν κλίμα διὰ τήν προώθησιν ἐφαρμογῆς κάθε προγράμματος ἀναπτύξεως.

Οἰκονομικὲς Προοπτικὲς

Εἶναι γνωστὸν ὅτι οἰαδήποτε μακροχρόνιος πρόβλεψις περιέχει τὰ στοιχεῖα τοῦ κινδύνου καί τῆς ἀβεβαιότητος. Εἰδικότερον ὅταν πρόκειται περὶ προβλέψεων μελλοντικῆς διαμορφώσεως τῆς οἰκονομίας ἐξ ἐνεργειῶν καί ἀναπτυξιακῶν πρωτοβουλιῶν αἱ ὁποῖαι λαμβάνουν χώραν σήμερον, ἡ ἀβεβαιότης καθίσταται ἐντονωτέρα. Περαιτέρω ὅταν κατὰ τὸν χρόνον τοῦ προγραμματισμοῦ ἐπικρατοῦν συνθήκαι ὑφέσεως τῆς οἰκονομίας (πληθωρισμός, ἀνεργία κλπ.) κάθε πρόβλεψις τοῦ ἀπωτέρου μέλλοντος καθίσταται λίαν δυσχερὴς ἢ ὄχι ἀδύνατος.

Εἰδικὲς Ἐπιδιώξεις

Εἰς τὰς εἰδικωτέρας ἐπιδιώξεις τοῦ προγράμματος ἐντάσσονται:

Στὴ μελέτῃ διατηρήσαμε πιστὰ τὴν ὁρογραφίαν καὶ τὴ σύνταξιν τοῦ κειμένου.

α) Ἡ διατήρησις τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος καὶ τοῦ παραδοσιακοῦ χαρακτῆρος τῆς περιοχῆς.

β) Ἡ ἀνάπτυξις τῶν βασικῶν πόλων ἑλξεως, ἥτοι τοῦ Μετσόβου, Δελβινακίου, Φιλιατῶν καί Κονίτης καθὼς καί ἡ συμπλήρωσις τῶν κοινῶν ὑπηρεσιῶν εἰς τοὺς δευτερεύοντας πόλους (ιατρικὴ καί νοσοκομειακὴ περίθαλψις, βελτίωσις συνθηκῶν κατοικίας, κοινωνικαὶ καί πνευματικαὶ δραστηριότητες) αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν προϋποθέσεις προσελκύσεως καί διατηρήσεως τοῦ πληθυσμοῦ εἰς τήν περιοχήν.

γ) Ἡ πλήρης ἀξιοποίησις τῶν τουριστικῶν δυνατοτήτων διὰ τῆς δημιουργίας ἔργων ὑποδομῆς καί τουριστικῶν ὁδῶν κυκλωμάτων.

δ) Ἡ πλήρης ἐκμετάλλευσις τῶν ὑφισταμένων συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς διὰ τῆς ἐκτελέσεως ἔργων ὑποδομῆς εἰς τοὺς βασικοὺς τομεῖς παραγωγῆς.

ε) Ἡ δημιουργία ἐπαρκoῦς ὁδικοῦ δικτύου μέ παράλληλον ἐνδιαφέρον εἰς τὰς ἀγροτικάς καί δασικάς ὁδοὺς, τὰ δίκτυα ὑδρεύσεως καί ἀποχετεύσεως, καί ἡλεκτρισμοῦ ὡς καί ἐπικοινωνίαν τῆς περιοχῆς μέ τὸν περιβάλλοντα αὐτὴν ὥρον.

ζ) Ἡ ἀνύψωση τοῦ ἐπιπέδου ζωῆς, ἡ κατάλληλος ἐκπαίδευσις καί κοινωνικὴ ἀνάπλασις τῶν ἀγροτῶν διὰ τῆς ὁποίας θὰ ἐπιτευχθῇ αὐξήσις τῆς παραγωγικότητος τούτων καί ἰκανότητος προσαρμογῆς τῶν εἰς δημιουργηθησομένων ἀπασχολήσεως εἰς ἐτέρους κλάδους δραστηριότητος (Βιομηχανία, Ὑπηρεσία κλπ.)

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Γενικά μέτρα ἐφαρμογῆς

Διὰ τὴν καλλιτέραν ἀντιμετώπισιν τῶν εἰδικῶν προβλημάτων τῆς περιοχῆς προτείνεται ἡ ἴδρσις «Ὁργανισμοῦ Παραμεθορίων Περιοχῶν Ἠπείρου». Τὰ προβλήματα τῆς περιοχῆς θὰ τύχουν οὕτω συντονισμένης ἀντιμετώπισεως ὁ-

πως ἄλλωστε γίνεται μέ ἀναλόγους ὁργανισμοὺς εἰς Γαλλίαν καί Ἰταλίαν.

Πέραν τῆς κατὰ τὰ ἀνωτέρω Διοικητικῆς διαρθρώσεως εἶναι ἀναγκαῖα ἡ λήψις καί τῶν κατωτέρω γενικῶν μέτρων:

α) Ἀλλαγὴ τοῦ καθεστώτος ἀδειῶν «ἀσφαλείας» διὰ τὰς περιοχὰς πέραν τοῦ Καλπακίου, αἱ ὁποῖαι οὕτω στεροῦνται εὐκινήσιος καί τοῦ ἐνδιαφέροντος ξένων ἐπενδυτῶν ἢ ἐπισκεπτῶν.

β) Θέσπισις εἰδικῶν εὐνοϊκῶν μέτρων καί διαφοροποιήσεως τῆς περιοχῆς ὅσον ἀφορᾷ τὴν πολιτικὴν κινήτρων. Διαφοροποιήσεως τῆς περιοχῆς ἐντὸς τῆς Ἠπείρου καί τῆς Ε' Ζώνης τῶν κινήτρων διὰ τὰς παραμεθορίους περιοχὰς Ἐβρου.

γ) Ἰδρύσις ταχυκινήτων σχολεῖν διαφωτίσεως ἐπὶ τῶν νέων θεσπιζομένων μέτρων καί κινήτρων καθὼς καί ἐνημέρωσις τῶν κατοίκων ἐπὶ τῶν ἐπιδιώξεων τοῦ Προγράμματος.

Ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν Σχολαζουσῶν Γαιῶν προτείνονται νά μελετηθοῦν τὰ κάτωθι μέτρα.

α) Απογραφή αὐτῶν ἐν συνδυασμῷ μέ τὸ ΝΔ 216/1973 περὶ βοσκοτόπων καί χρήσεως γῆς.

β) Ὁ καθορισμός, βάσει οἰκονομοτεχνικῶν μελετῶν, τοῦ ἐλαχίστου τῆς ἀποδόσεως αὐτῶν.

γ) Βάσει τῆς μελέτης ἀποδόσεως τῆς γῆς νά κληθοῦν οἱ ἐνδιαφερόμενοι νά δηλώσουν ἐάν σκοπεύουν νά τὴν ἐκμεταλλευσθῶν βάσει τῆς μελέτης.

δ) Εἰάν δὲν ἔχουν σκοπὸν οἱ ἐνδιαφερόμενοι νά καλλιεργήσουν καί νά ἐκμεταλλευσθῶν τὴν γῆν νά ἐνοικιάζεται μακροχρονίως μέ προϋπόθεσιν τὴν βάσει τῆς οἰκονομοτεχνικῆς μελέτης ἀποδοσὶν καί μέ βοήθειαν τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς.

ε) Σύνταξις κτηματικοῦ χάρτου μετὰ λεπτομερῶν κτηματολογικῶν πινάκων αὐτοῦ.

στ) Νά διευκολυνθῇ γενικῶς ἡ πώλησις τῶν κτημάτων πρὸς συνένωσιν μέ γείτονας καλλιεργητάς.

ζ) Νά καθορισθῇ κατὰ περιοχὰς, βάσει γενικῶν καί εἰδικῶν κριτηρίων, τὸ κατώτατον ὄριον τοῦ βιωσίου Γεωργικοῦ κλήρου καί νά μελετηθοῦν κίνητρα καί μέτρα πραγματοποιήσεώς του ὡς ἡ ἐξαγορά ἢ συνένωσις τῶν μικρῶν κλήρων, ἐξασφάλισις ἀπασχολήσεως τῶν εἰδικῶς ἐξερχομένων ἐκ τῆς γεωργίας καί εἰδικῆ συνταξιοδότησις τῶν ἐθελοντικῶς πωλούντων πρὸς συνένωσιν τοὺς μικροὺς κλήρους μεγάλης ἡλικίας ἀτόμων, ἀγροτικά ὁμαδικὰ ἐκμεταλλεύσεις κλπ.

η) Ἡ περίπτωσις ἐφαρμογῆς τῆς ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτριώσεως τῶν σχολαζουσῶν ἰδιοκτη-

σιῶν, κρίνεται ἀπρόσφορος διὰ τὰς παρ' ἡμῖν συνθήκας, ἐκτὸς ἐξαιρετικῶν τινῶν περιπτώσεων (μικροτεμαχίων γεωργικῆς γῆς ἐντὸς δασῶν, ἢ ἐντὸς βοσκοτόπων κ.ἄ.).

θ) Επίλυσις τοῦ προβλήματος τῆς ἰδιοκτησίας τῶν Τσάμηδων ὥστε νά καταστῇ δυνατὴ ἡ παραχώρησις ὀριστικῶν τίτλων κυριότητος εἰς τοὺς πραγματικῶς ἀξιοποιούντας τὴν γῆν.

ι) Επίσπευσις συντάξεως τοῦ Κτηματολογίου καί Μελετῶν ἐνδεδειγμένης χρήσεως γῆς.

Εἰδικὰ μέτρα κατὰ τομεῖς

Γεωργία

α) Ανασυγκρότησις τῶν γεωργικῶν κλήρων εἰς βαθμὸν ὥστε νά φθάσουν τουλάχιστον τὸ κατώτατον ὄριον τοῦ βιωσίου κλήρου.

Πρὸς τοῦτο προτείνονται τὰ ἀκόλουθα:

α1. Λήψις μέτρων καί κινήτρων ἀποφυγῆς περαιτέρω τεμαχισμοῦ τοῦ γεωργικοῦ κλήρου.

α2. Παροχὴ μεγάλων διευκολύνσεων πωλήσεως (τῶν σχολαζουσῶν) ἰδιοκτησιῶν πρὸς συγγενεῖς ἢ γείτονες ἀγρότας μέ ἀντικίνητρα ταχεῖας μεταβιβάσεως τοιούτων συνενουμένων κλήρων.

α3. Ὑποχρεωτικὴ ἐκμίσθωσις τῶν ἐπὶ μακρὸν ἐγκαταλειμμένων γεωργικῶν κλήρων (ὡς προβλέπεται διὰ τοὺς βοσκοτόπους).

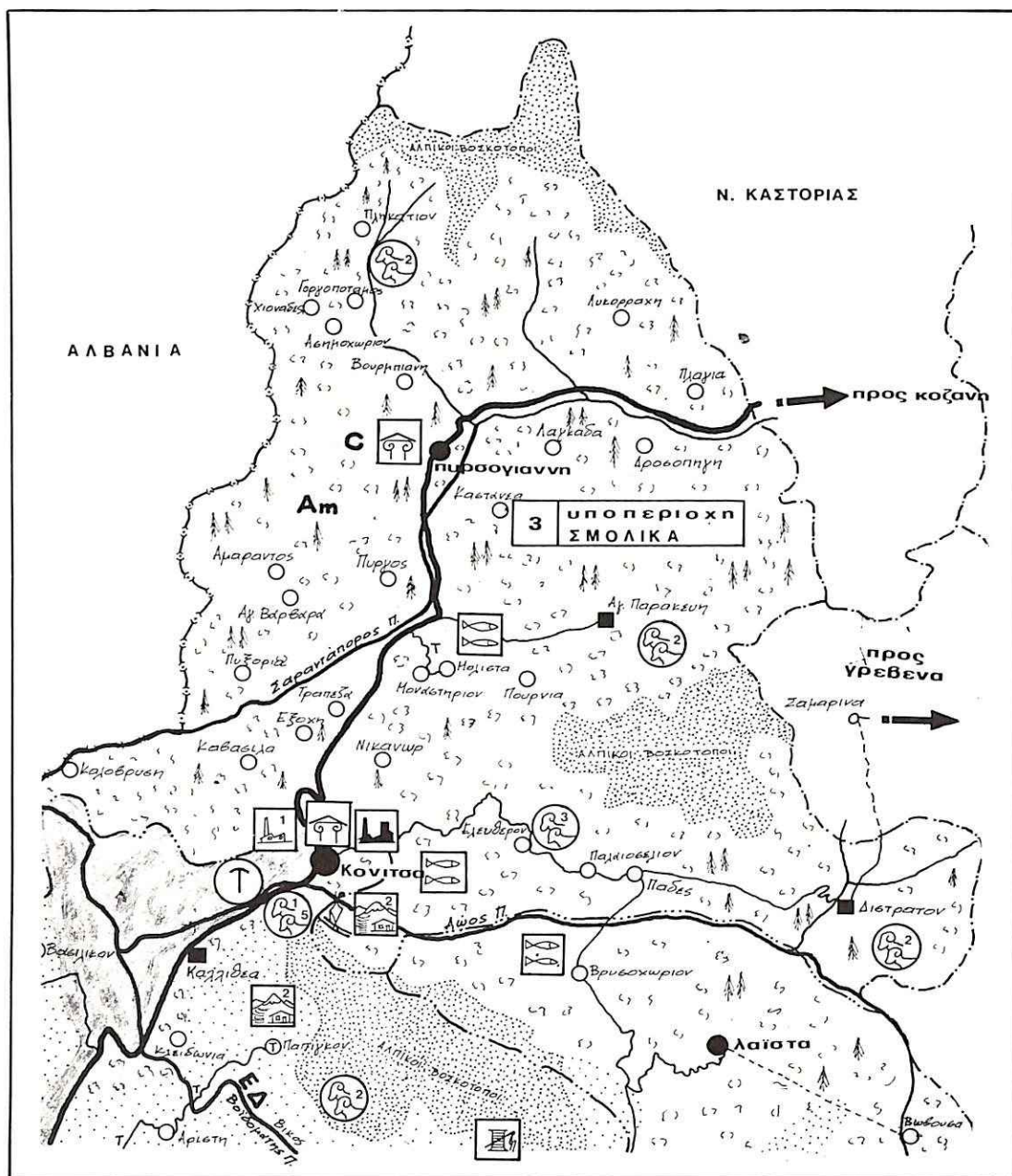
α4. Παραχώρησις τῆς κάτωθι τῶν ἐλαιοδένδρων ἐκτάσεως εἰς ἀγρότας Ἐπ. Φιλιατῶν, εἰς τοὺς ὁποίους διενεμήθησαν μόνον τὰ ἐλαιοδένδρα.

β) Βελτίωσις τῶν Γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων.

β1. Διὰ τῆς δημιουργίας μεσαίων καί μεγάλων μονάδων, μέσῳ χρηματοδοτήσεως καί παροχῆς διευκολύνσεων καί κινήτρων.

β2. Διὰ τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ θεσμοῦ τῆς «Ὁμαδικῆς Καλλιεργείας» τῶν μικροκληρούχων, εἴτε ὑπὸ τὴν μορφήν τῶν ὁμαδικῶν Γεωργικῶν Ἐκμεταλλεύσεων οἰκογενειακοῦ τύπου (ΟΓΕΟΤ), εἴτε ὑπὸ Συνεταιρικὴν Μορφήν, ἢ τέλος ὡς Ἀστικές Ἑταιρίαις ἀπὸ κοινοῦ Ἐκμισθώσεως Γαιῶν (ΑΕΚΕΓ) κατόπιν λεπτομεροῦς μελέτης.

γ) Δραστηριοποιήσις τῶν Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν, διακίνησιν καί ἐμπορίαν τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων. Ἐπὶ τοῦ τελευταίου συνίσταται ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ἐσχά-

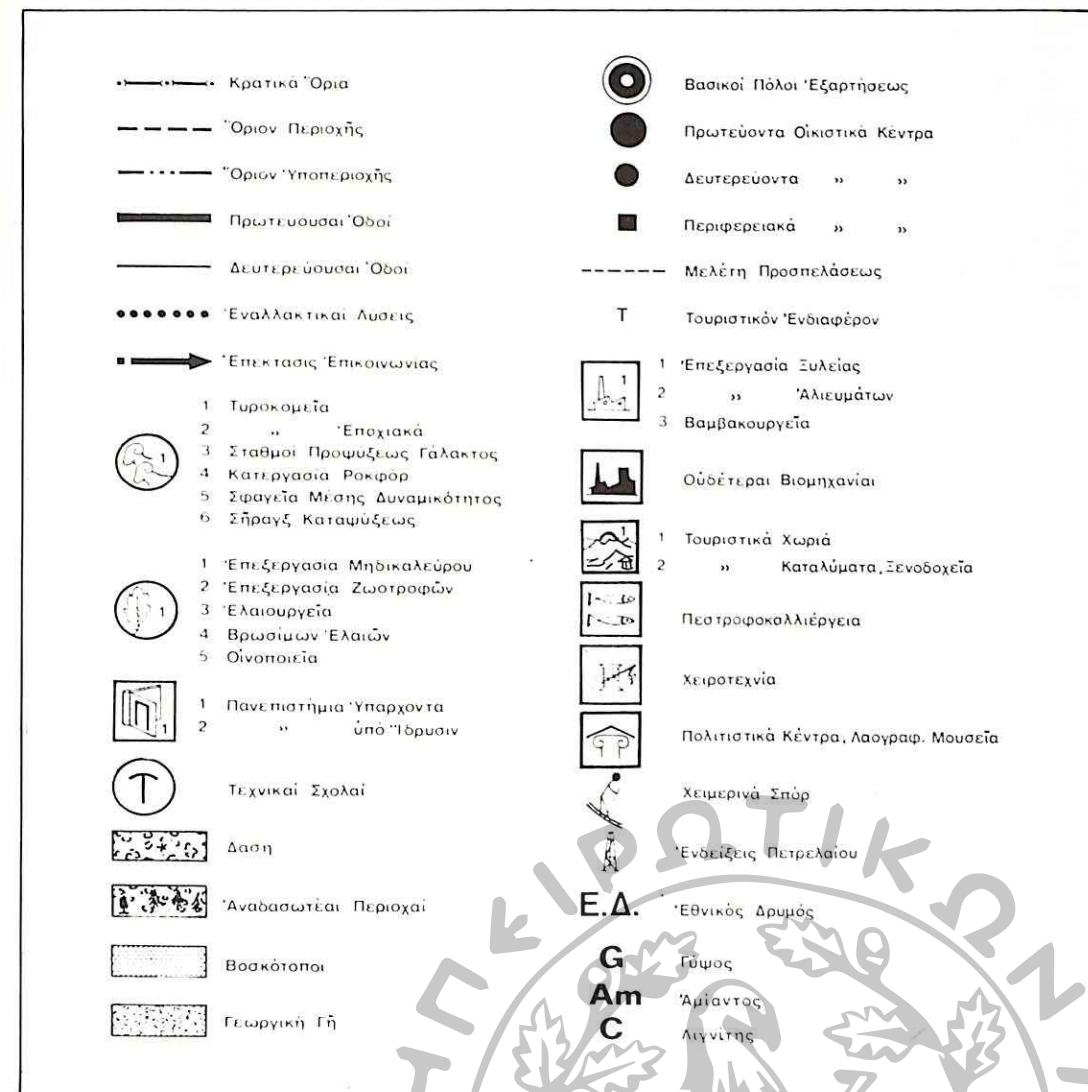

τως δημοσιευθέντος Ν. Διατάγματος δημιουργίας τοπικών αγορών και της υποχρεωτικής μέσω τούτων δραπραγματεύσεως των αγροτικών προϊόντων, καθώς επίσης προώθηση αγροτικών συνεταιριστικών επιχειρήσεων γιά παραγωγή, επεξεργασία και έμπορία προϊόντων.

δ) Δημιουργία υποδειγματικών γεωργικών εκμεταλλεύσεων υπό Γεωπόνων ή Γεωργοτεχνιτών ειδικής επιμορφώσεως, διά παραχωρήσεως

δημοσίων ή κοινοτικών εκτάσεων, ίνα καταστούν κέντρα διαδόσεως των συγχρόνων τεχνικών γεωργικών γνώσεων.

ε) Έφαρμογήν γενικής φύσεως μέτρων, συμπεριλαμβανομένης της Γεωργικής Έκπαιδεύσεως και Γεωργικής Έρευνας ως και της έρευνας επί των διεθνών έμπορίας και κόστους γεωργικών προϊόντων συνθηκών.

Κτηνοτροφία

α) Επίσπευσις της αναθέσεως σχετικών μελετών ως και συντάξεως θεματικών χαρτών ταξινομήσεως Γαιών υπό κλίμακα 1 : 20.000.

β) Επίδιωξις προσδιορισμού τιμών κτηνοτροφικών προϊόντων, βάσει έρευνας του κόστους παραγωγής των και έγκαίρου εκάστοτε αναπροσαρμογής των.

γ) Δημιουργία δικτύου κτηνιατρικών και ζωοτεχνικών σταθμών εντός του άμέσως χρησιμοποιούμενου φυσικού περιβάλλοντος.

Δάση

Διά νά έπιτευχθούν οι σκοποί του προγράμ-

ματος δέον νά ληφθούν τά κάτωθι μέτρα και νά εκτελεσθούν τά κάτωθι αναφερόμενα έργα διά τά δάση.

α) Συγκέντρωσις των δασών υπό ένιαίον φορέα.

β) Σύνταξις ειδικών δασοπονικών μελετών κατά δασικών συγκρότημα, ως και των λοιπών δασών της περιοχής των μη δυναμένων ή των μη ένδεικνυομένων εις συνένωσιν προς συγκρότησιν μεγάλων δασικών μονάδων.

γ) Διάνοιξις πλήρους δασικού οδίκου δικτύου και σύνδεσις τούτου μετά του έθνικού οδίκου δικτύου της χώρας.

δ) Αναδάσους μικρών και μεγάλων διακένων εντός των δασών, ως και έκτεταμένων γυμνών

έδαφών χρησιμοποιουμένων σήμεραν διά βοσκήν.

ε) Ίδρυσις οργανισμού ή Έταιρίας διά τήν βιομηχανικήν έκμετάλλευσιν τών περιγραφέντων συγκροτημάτων Μετσόβου-Κονίτης.

στ) Νομοθετική ρύθμισις του θέματος της συνενώσεως, όπου είναι αναγκαίον, τών δασών τών διαφόρων ιδιοκτητών (Δημοσίου, κοινοτικών κλπ.) εις ικανά μεγέθη προς δασικήν βιομηχανικήν έκμετάλλευσιν.

ζ) Μόρφωσις καί δασικήν διαπαιδαγώγησιν του πληθυσμού.

η) Μόρφωσις καί εξάσκησης δασεργατών προς θεμελίωσιν του άπαιτήτου έργατοτεχνικού δυναμικού διά τήν επάνδρωσιν τών προβλεπομένων δασικών έκμεταλλεύσεων καί βιομηχανιών ξύλου.

Ίχθυοκαλλιέργεια - Πεστροφοκαλλιέργεια

Θέσπισις ειδικών κινήτρων διά πεστροφοκαλλιέργειαν, διεξαγωγή οικονομοτεχνικών μελετών, ίδρυσις υποδειγματικών καλλιεργειών, έκπαιδευσις τεχνιτών.

Ώρυκτός πλοῦτος - Ένέργεια

Διεξαγωγή ειδικών έρευνητικών καί οικονομοτεχνικών μελετών προς αξιοποίησιν του ύπογειου πλούτου της περιοχής.

Χειροτεχνία

Έκπόνησις μελέτης «έρεύνης αγοράς» τών προϊόντων χειροτεχνίας.

Μελέτη διά ίδρυσιν κέντρου εξαγωγής καί διαθέσεως χειροτεχνικών προϊόντων.

Βιομηχανία - Βιοτεχνία

Διαφοροποίησις της περιοχής μελέτης εντός της Ήπειρου (Δ' Ζώνης) καί θέσπισις ειδικών κινήτρων. (Βεβαίως τούτο μόνον εάν δέν θίγεται ή περιφερειακή πολιτική Ήπειρου καί αί βιομηχανικά ζώναι Ίωαννίνων, Πρεβέζης, & Ήγουμενίτης).

Παροχή ήλεκτρικής ένεργείας επί μειωμένω τιμολογίω.

Παραδοσιακοί οικισμοί - Ιστορικά μνημεία

α) Όλοκλήρωσις καί προώθησις του καταρτισθέντος υπό του Υπουργείου Έσωτερικών μητρώου εις Υπ. Πολιτισμού καί Οίκισμου.

β) Κατάρτισις δι' έκαστον οικισμόν μητρώου «μνημείων» καί οίκων κατά τό πρότυπον του Ι.Σ.Ο.Μ.Ο.Σ.

Πέραν αυτών προτείνεται όπως θεσπισθούν:

α) Ειδικά κίνητρα διά τούς παλινοστούντας μετανάστας (Δυτ. Γερμανίας κυρίως) διά νά εγκατασταθούν ξανά στο χωριό τους.

Πρός τούτο, πέρα από τά ειδικά γεωργικά δάνεια καλλιεργειών, νά αναγνωρίζονται, εις αυτούς καλλίτεροι όροι δανείων επί του είσογομένου συναλλάγματος καί νά προωθηθ ή δυνατότης δανειοδοτήσεως όμαδικής συντεχνίας διά βιοτεχνίας καί προώθησις αγροτικών συνεταιριστικών έπιχειρήσεων.

β) Έπιβράβευσις καί ειδική επιδότησις εις τούς έπισκευάζοντας ή ανεγείροντας οίκιας εντός του παραδοσιακού χαρακτηρος της περιοχής.

γ) Αγορά καί διάθεσις παραδοσιακών ύλικών (ώς πλάκας στεγών κλπ.).

δ) Αύξησις του ποσού της δανειοδοτήσεως δι' έπισκευάς.

ε) Αύξησις του διατιθεμένου ποσού διά τούς παραδοσιακούς οικισμούς.

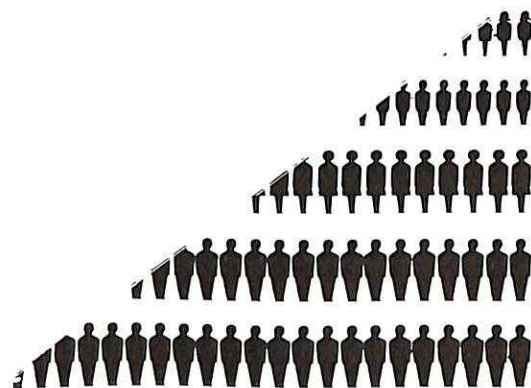
στ) Δημιουργία τοπικών όρων δομήσεως.

ζ) Κριτήρια δανειοδοτήσεως σχετικά προς τό εισόδημα καί ούχι ανάλογα μόνον προς τήν επαγγελματικήν κατηγορίαν.

η) Κοινωνική αναγνώρισις της θέσεως τών ποιμένων καί τών κατ' αποκλειστικότητα άπασχολουμένων μέ τήν κτηνοτροφίαν, πτηνοτροφίαν κλπ. διά παροχής διακρίσεων, σχετικής έπιμορφώσεως καί λοιπών διευκολύνσεων.

θ) Διαφοροποίησις της περιοχής έκ τών λοιπών περιοχών της Χώρας ως προς τήν αξιοποίησιν τών φυσικών βοσκοτόπων.

ι) Παιδεία προσαρμοσμένη καί προς τάς ανάγκας της περιοχής.

Βαράτε με κι άς κλαίω...

(ό δρόμος - ή γκρίνια μας κι ή γερμανική τηλεόραση)

Έδώ πού φτάσαμε σίγουρα στενοχωρούμε καί στενοχωριέμαστε. Τί στενοχώρια όμως τραβούνε 8 χωριά της επαρχίας μας, κανείς δέν τό λέει.

Γράψαμε καί ξαναγράψαμε καί έσαεί θά φωνάζουμε ώσπου τό έξάμβλωμα αυτό πού λέγεται άσφαλοτάπητας στήν προέκτασι του έθνικού δρόμου προς τήν Πυρσόγιαννη νά γίνει επιτέλους ανθρώπινος.

Φτάσαμε τό καλοκαίρι νά έκλιπαρούμε τή νομαρχία (υπάρχει έπιστολή στο άρχείο μας προς τόν κ. Βήχα, προϊστάμενο τών τεχνικών υπηρεσιών της νομαρχίας) ένόψη τών πολιτιστικών έκδηλώσεων γιά μία έλάχιστη επιδιόρθωση του δρόμου. Παραμονή του Προφήτη Ήλία ό ταξίτης από τά Γιάννενα μäs εγκατέλειψε έμβρόντητους στά μισά του δρόμου λέγοντας:

Έδώ δέν περνάει ούτε γάιδαρος, κορόιδο είμαι νά ρίξω τήν περιουσία μου, μισό έκατομμύριο, σ' αυτόν τόν παλιόδρομο!

Είχε δικιο ό άνθρωπος. Πώς νά περάσει άφου υπήρχαν σημαία του δρόμου πού άγγιζαν τή βάση του αυτοκινήτου καί τό ανάγκαζαν νά ίσορροπεί στις κορυφογραμμές πού σχημάτιζε ή καθίζηση του έδάφους καί ή καταστραμμένη άσφαλτος.

Τέλος πάντων έγινε μία επιδιόρθωση παραμονή της Παναγίας καί ύστερα μάλιστα από γράμματα καί διαμαρτυρίες στή νομαρχία. Έπιδιόρθωση έννοούμε τό πέρασμα ενός γκρέιντερ. Προχθές ξανανεβήκαμε μέ τή γερμανική τηλεόραση στήν Πυρσόγιαννη καί οι Γερμανοί καμέραμεν καί δημοσιογράφοι σταυροκοπήθηκαν. Κοιταχτήκαμε μεταξύ μας, δέν είπαμε τίποτα καί σπρώξαμε τό αυτοκίνητο νά βγει από τίς λάσπες. Ό Γερμανός όπερατέρ έσπευσε νά κινηματογραφήσει τήν εικόνα γελώντας μέ τήν καρδιά του.

Αυτά θά τά ξαναπούμε, ώσπου νά μπερδέσουμε τό γέλιο μέ τό κλάμα.

Προβλήματα καί ανάγκες της Κοινότητας

Ό πρόεδρος της Πυρσόγιαννης συζήτησε μαζί μας τά παρακάτω προβλήματα καί ανάγκες πού αντιμετώπιζει ή κοινότητα:

α) Οικονομική ένίσχυση γιά τήν κατασκευή τοίχων άντιστηρίξεως καί κοινοτικών δρόμων.

β) Η κατασκευή του περιφερειακού δρόμου από τό «Ξενοδοχείο» στή θέση «Ράχη» παραμένει ήμιτελής. Η άπάντησις της Νομαρχίας ότι ό δρόμος δέ δημοπρατήθηκε γιati οι εργολάβοι θεώρησαν μικρή τήν προσφορά τών 500.000 δρχ., μεταθέτει τό πρόβλημα ούσιαστικά στις καλένδες.

γ) Τήν ίδια άπάντησις έδωσε ή Νομαρχία καί γιά τήν κατασκευή του παρακαμπτήριου δρόμου από τό νεκροταφείο στών έθνικό δρόμο. Κι έδώ ή προσφορά τών 500.000 δρχ. είναι «άση-

μαντη» γιά τούς εργολάβους.

δ) Παραμένει στα χαρτιά γιά δεύτερο χρόνο ή έγκριση 1.000.000 δρχ. γιά τήν κατασκευή τεχνικών έργων στο δρόμο «ρήριαλ» από τή συμβολή της έθνικής οδού μέχρι τήν Πυρσόγιαννη. Υπενθυμίζουμε ότι από τό δρόμο αυτό έξυπηρετούνται 8 χωριά της επαρχίας μας.

ε) Νά καταργηθεί ή δαπάνη πολεοδομικών άδειών πού ίσχύει από τόν Ιούνιο του 1978. Οι κάτοικοι επιβαρύνονται μέ τό ποσό τών 40.000 δρχ. περίπου καί μέ γραφειοκρατικές έμπλοκές στήν πρωτεύουσα του νομού.

Η πολιτεία άγνοεί τίς κατασκευαστικές δυσκολίες πού αντιμετώπιζει όποιος χτίζει ή επιδιορθώνει σπιτι στα παραμεθόρια χωριά μας. Η έλλειψη εργατικού προσωπικού (μαστόροι,

ΕΚΛΟΓΕΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

Στίς 5-1-80 έγιναν έκλογές γιά τήν ανάδειξη του νέου Διοικητικού Συμβουλίου της ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ.

Έκλέχτηκαν: Χρήστος Παπανικολάου πρόεδρος, Δημήτριος Πύρρος γραμματέας, Σπύρος Βαλτάς ταμίας, Ήλιος Κουρλός καί Απόστολος Κοντοζήσης μέλη.

Ευχόμαστε όλόψυχα καλή έπιτυχία στο νέο Διοικητικό Συμβούλιο.

Η ΣΥΝΤΑΞΗ

μαραγκοί, εργάτες), τά ακριβά οικοδομικά ύλικά πού αναγκάζονται νά αγοράζουν από μακρινά άστικά κέντρα καί πού φτάνουν στή διπλή τιμή μέ τή χρησιμοποίηση ζώων γιά τή μεταφορά τους, ανεβάζουν τό κόστος της οικοδομής.

Η έφαρμογή τέτοιων μέτρων ούσιαστικά συμβάλλει στήν άναστολή μιάς προσπάθειας πού ξεκινάει από τούς ντόπιους καί άποβλέπει αποκλειστικά στήν έπιβίωση τών χωριών μας.

Η πολιτεία άς προσέξει μέ περισσότερη ευαισθησία τό πρόβλημα, γιά νά μη γίνει ή ίδια ό νεκροθάφτης της τελευταίας έλπίδας γιά τή ζωή στήν επαρχία μας.

στ) Αντίθετα ή ένταξη της περιοχής μας στο πρόγραμμα στεγαστικών δανείων παραμεθωριών περιοχών αποτελεί θετικό μέτρο καί τό χαιρέταμε άνεπιφύλακτα.

Η δανειοδότηση καλύπτει όλο τό φάσμα της οικοδομής - έπισκευής, επέκτασις καί κατασκευή (πυρήνα).

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΝ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΙΔΡΥΜΑ

Β. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ 1 - ΝΑΥΠΛΙΟΝ - ΤΗΛ. (021) 28.379

Πρὸς τὴν
Σύνταξη τοῦ Περιοδικοῦ
" ΑΡΜΟΛΟΙ "

Βασ.Κωνσταντίνου 42 - ΛΑΡΙΣΑ

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 9 Ὀκτωβρίου 1979

Ἀρ.Πρωτ.Ι008

Κύριοι,

Τὸ Δ.Σ. τοῦ Πελοποννησιακοῦ Λαογραφικοῦ Ἰδρύματος ἐκτιμώντας τὴν πολιτιστικὴν προσφορά τοῦ περιοδικοῦ σας ἀπεφάσισε στὴν τελευταία του συνεδρίαση στὴς 15/9/79 νὰ σᾶς τιμήσει μὲ τὸ χρηματικὸ βραβεῖο τῶν 20.000 δρχ. Τὸ βραβεῖο αὐτὸ σᾶς προσφέρεται στὴ μνήμη τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ καὶ ἰδρυτικοῦ μέλους τοῦ Πελοποννησιακοῦ Λαογραφικοῦ Ἰδρύματος Ἀγγ.Τερζάκη.

Με τιμὴ,

ΙΩΑΝΝΑ ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

Πρόεδρος

Κοινοποίηση:

Κ^α Α.Τερζάκη

Εὐχαριστοῦμε

Εὐχαριστοῦμε ὁλόψυχα τὸ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟ ΙΔΡΥΜΑ Β. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ καὶ ἰδιαίτερα τὴν Ἰωάννα Παπαντωνίου πού ἐκτιμώντας τὴν πολιτιστικὴν μας προσφορά τίμησε τὸ ΑΡΜΟΛΟΓΙ μὲ τὸ χρηματικὸ βραβεῖο τῶν 20.000 δρχ. στὴ μνήμη τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ καὶ ἰδρυτικοῦ μέλους τοῦ ἰδρύματος Ἀγγελου Τερζάκη.

Ἡ Πυρσόγιαννη στό Πρόγραμμα περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως

Ἡ Πυρσόγιαννη ἐντάχθηκε στὸ πρόγραμμα περιφερειακῆς ἀναπτύξεως ἀπὸ τὸ 1979. Ἐγκρίθηκε μάλιστα τὸ ποσὸ τοῦ 1.900.000 δρχ. γιὰ τὴν κατασκευὴ τῶν παρακάτω ἔργων:

- α) Ὑδρευτικὸ δίκτυο: 300.000 δρχ.
- β) Ἀποχετευτικὸ δίκτυο: 100.000 δρχ.
- γ) Ἀσφαλτοστρώση, τοιμεντοστρώση κοινοτικῶν δρόμων: 1.000.000 δρχ.
- δ) Διαμόρφωση ἐλεύθερων χώρων, πλακόστρωση, δεντροφύτευση, παιδικὴ χαρά: 500.000 δρχ.

Τὸ πρόγραμμα περιφερειακῆς ἀναπτύξεως ἀποβλέπει στὴ δημιουργία ἀγροτικῶν οἰκιστικῶν κέντρων.

Διάφοροι οἰκισμοὶ τῆς χώρας θὰ ὀργανωθοῦν σὲ συστήματα Ἀγροτικῶν ἢ Ἀγροτοβιομηχανικῶν Οἰκιστικῶν Κέντρων μὲ σύμμετρη ἀνάπτυξη ἀγροτικῶν, βιομηχανικῶν καὶ βιοτεχνικῶν δραστηριοτήτων. Στόχος τῆς ὀργανώσεως αὐτῆς εἶναι ἡ ἐπιλογὴ ὀρισμένων ἀγροτικῶν οἰκισμῶν πού παρουσιάζουν δυνατότητες δυναμικῆς ἐξελίξεως, ὥστε μὲ τὴ δημιουργία τῆς κατάλληλης ὑποδομῆς καὶ τὴν παροχὴ τῶν βασικῶν οἰκιστικῶν ὑπηρεσιῶν, νὰ ἐξελιχθοῦν βαθμιαίᾳ σὲ σημαντικοὺς οἰκισμοὺς πού θὰ ἐξυπηρετοῦν καὶ τοὺς δευτερεύοντες γειτονικοὺς οἰκισμοὺς. Ἐκτιμᾶται ὅτι θὰ διαμορφωθοῦν Ἀγροτικά Οἰκιστικά Κέντρα σὲ ὅλη τὴ χώρα γιὰ τὰ ὁποῖα προβλέπεται πληθυσμὸς τουλάχιστον 1.000 κατοίκων τὸ καθένα, ἔτσι ὥστε νὰ μποροῦν νὰ εἶναι οικονομικά καὶ πολιτιστικά βιώσιμα μὲ τὴν ἐξασφάλιση βασικῶν ὑπηρεσιῶν (στοιχειώδους ἐκπαίδευσης, ἰατρικῆ περίθαλψης, ταχυδρομείου καὶ ταμιευτηρίου, συγκοινωνιακῆ ἐξυπηρέτησης κ.λπ.).

Τὸ Ξενοδοχεῖο - ἐστιατόριο τῆς Πυρσόγιαννης

Διεύθυνση: Πολύκαρπος Σταθόπουλος
τηλ. 0655 - 31.279

Τὸ Ξενοδοχεῖο τῆς Πυρσόγιαννης εἶναι τὸ καύχημα τῆς ἐπαρχίας μας! Ὁλοκαίνουργιο, μὲ ὅλες τὶς σύγχρονες προδιαγραφές, δεσποῖ στὴν κεντρικὴ πλατεία τοῦ χωριοῦ, κυριολεκτικὰ πνιγμένο ἀπὸ τὰ κλωνάρια τοῦ αἰωνόβιου πλάτανου.

Ὅπως ξέρουμε χτίστηκε μὲ κόπους καὶ οικονομικὲς ἐνισχύσεις ὅλων τῶν πυρσογιαννιτῶν, ντόπιων καὶ ξενιτεμένων. Ἡ σημασία του σήμερα εἶναι ἰδιαίτερα καθοριστικὴ γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ χωριοῦ μας. Ὁ Σύλλογος τῆς προοδευτικῆς ἐνώσεως σὲ συνεργασία μὲ τὸν καινούργιο ἐνοικιαστὴ πρέπει νὰ αξιοποιήσουν τὶς δυνατότητες πού ἐξασφαλίζει ἡ μεγάλη κίνησις τοῦ ἐθνικοῦ δρόμου καὶ

τὸ ἀναπτυσσόμενο τουριστικὸ ἐνδιαφέρον τῆς περιοχῆς.

Προτείνουμε νὰ βοηθήσουμε κι ἐμεῖς σὲ μιά πρὶο συστηματικὴ καὶ ἐκτεταμένη διαφήμιση μέσα ἀπὸ ταξιδιωτικὰ πρακτορεῖα καὶ ἐφημερίδες. Οἱ ἐπαγγελματίες πού ζοῦν στὸ χωριὸ ἔχουν ἀνάγκη, ὅσο ποτὲ ἄλλοτε, τὴν ἐμπρακτὴ βοήθειά μας.

Η ΣΥΝΤΑΞΗ

Ἡ γερμανικὴ τηλεόραση στὴν Πυρσόγιαννη

Ἡ γερμανικὴ τηλεόραση, μὲ ἀφορμὴ τὴν ἐνταξὴ τῆς χώρας μας στὴν Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα, ἐτοιμάζει ἕνα ντοκιμαντέρ μὲ θέμα τὴν πολιτιστικὴν φυσιογνωμίαν τῆς σύγχρονης Ἑλλάδας. Συνεργεῖο τῆς ἀνέβηκε στὴν Πυρσόγιαννη καὶ φιλμάρησε παλιὸ καὶ νέο φωτογραφικὸ ὕλικό, ἀποψεις καὶ κατασκευές τοῦ χωριοῦ καὶ πῆρε συνεντεύξεις ἀπὸ τοὺς κατοίκους, τὸν πρόεδρο τῆς κοι-

νότητος καὶ τῆς προοδευτικῆς ἐνώσεως καθὼς καὶ ἀπὸ τὸ ΑΡΜΟΛΟΓΙ. Τὸ ντοκιμαντέρ θὰ προβληθεῖ τὸ ἐρχόμενο φθινόπωρό καὶ θὰ ἀναφέρεται στὴ δουλειά τοῦ Θεσσαλικοῦ Θεάτρου, τοῦ Ἰδρύματος Β. Παπαντωνίου καὶ τοῦ Πολιτιστικοῦ Ὁμίλου Ἀγιάσου Λέσβου, στὴ νέα ταινία τοῦ Θ. Ἀγγελόπουλου Ὁ Μεγαλέξαντρος καὶ στὸ

ΑΡΜΟΛΟΓΙ

Βραβείο Κώστα Γκράτζιου

Ο Κώστας Γκράτζιος πρωτοδιορίστηκε δάσκαλος στην Πυρσόγιαννη το 1912. Άφησε ζωντανές μνήμες και συγκίνηση με το ήθος του στο παλιό χωριό. Συνέχισε την εκπαιδευτική του δράση στα Τσαραπλανά, στη Ζωσιμαία Σχολή Ίωαννίνων, στο Ίεροδιδασκαλείο Βελλᾶς, στον Πολύγυρο Χαλκιδικής και, τελευταία, στο Γ' Γυμνάσιο Θηλέων Θεσ/κης.

Μαθητρίες του στη Θεσσαλονίκη εξέδωσαν πρόσφατα τη βιογραφία του Κώστα Γκράτζιου με σκοπό τα έσοδα του βιβλίου να διαθέτουν για όσο χρονικό διάστημα φτάσουν, στους πρώτους μαθητές των σχολείων και γυμνασίων που διδασκε ο Κώστας Γκράτζιος. Ένα από τα έπαθλα ανήρχεται στο ποσό των δυο χιλιάδων δραχμών και θα απονεμηθεί σε μαθητή ή μαθήτριά του δημοτικού σχολείου Πυρσόγιαννης.

Συγχαίρουμε την πρωτοβουλία και τιμούμε το σεμνό δάσκαλο.

Τά νέα Κέντρα Υγείας

Τά Κέντρα Υγείας θα ιδρυθούν και θα λειτουργήσουν σε κεντρικά σημεία των αγροτικών κυρίως και των ημιαστικών περιοχών της χώρας μας και θα εξασφαλίζουν ιατρική περίθαλψη στους οικείους πληθυσμούς.

Θά παισιωνονται, στην αποστολή τους αυτή, από τα αγροτικά ιατρεία, που αντίστοιχα λειτουργούν ήδη στην ύπαιθρο. Θά έχουν μόνιμο στελέχη 4-6 γιατρούς το καθένα, των βασικών επιστημονικών ειδικοτήτων, και το αναγκαίο νοσηλευτικό και βοηθητικό προσωπικό.

Πολλά από τα Κέντρα Υγείας θά ιδρυθούν εκεί όπου σήμερα λειτουργούν συναφείς υγειονομικοί σταθμοί και άλλα θά συγκροτηθούν όπου χρειάζεται.

Μέ έργα οδοποιίας θ' ασχοληθεί τό Νομαρχιακό Συμβούλιο

Από την εφημερίδα ΠΡΩΤΙΝΟΣ ΛΟΓΟΣ (5/12/79), αναδημοσιεύουμε την παρακάτω είδηση:

Υπό την προεδρία του νομάρχη κ. Φωτοπούλου, συνέρχεται σήμερα το μεσημέρι το Διοικητικό Συμβούλιο του Νομαρχιακού Ταμείου για να ασχοληθεί με διάφορα θέματα, κυριώτερα των οποίων είναι:

Τερρόβου.

– Τσιμεντόστρωση κοινωτικών οδών Καλεντζίου, Παρακαλάμου, Πυρσόγιαννης. ... Έγκριση από οικονομικής απόψεως συγκριτικών πινάκων έργων οδοποιίας και υδρεύσεως του προγράμματος παραμεθωρίων περιοχών.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΟΥ ΔΑΣΑΡΧΕΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΨΑΡΕΜΑ

Τό Δασαρχείο Κονίτσας ανακοινώνει ότι:

Τό ψάρεμα στους ποταμούς Βοϊδομάτη, Άωο και Σαραντάπορο, καθώς και στους παραπόταμους, χειμάρρους και ρυάκια που χύνονται σ' αυτούς, επιτρέπεται μόνο σε έρασιτέχνες ψαράδες και μόνο με μονάγκιστρα εργαλεία (καλαμιδί, πεταλούδα, καθετή κ.λπ.), απαγορεύεται δὲ με κάθε άλλο μέσο ή τρόπο (άρθρο 4 Β.Δ. 142/71).

Τό ψάρεμα τῆς πέστροφας απαγορεύεται από 1ης Νοεμβρίου κάθε χρόνο, μέχρι 15 Φεβρουαρίου του επόμενου χρόνου (άρθρο 1 παράγρ. 5 Β.Δ. 142/71).

Οι παραπάνω διατάξεις, δὲν καταργήθηκαν και εξακολουθούν να ισχύουν και μετά την έκδοση του Π.Δ. 235/79.

Ύστερα από τα παραπάνω και τη Διαταγή αριθμ. 180756/4426/6.9. 1979, του υπουργείου Γεωργίας, πληροφορούμε τους κατοίκους της περιφέρειας του Δασαρχείου μας, ότι το ψάρεμα με δίχτυα κ.λπ. μέσα και τρόπους, απαγορεύεται, και στους παραβάτες θά επιβάλλονται οι ποινές του άρθρου 11 του Αλιευτικού Κώδικα (Ν.Δ. 420/70).

Ο Δασάρχης Κονίτσας
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΕΤΣΙΜΕΡΗΣ

Ο ελληνικός τύπος ασχολήθηκε και με το περασμένο τεύχος μας, με αρκετά κολακευτικά σχόλια για την προσπάθειά μας. Ευχαριστούμε όλους όσους έγραψαν για μας και τους διαβεβαιώνουμε ότι η φωνή τους μας δίνει δύναμη να συνεχίσουμε. Ειδικότερα ευχαριστούμε για τα δημοσιεύματα (ζητάμε από τα πριν συγγνώμη αν κάποιον ξεχάσαμε):

Τό περιοδικό **Ελεύθερο Πνεύμα** που εκδίδει ο Λάμπρος Μάλαμας.

Τό περιοδικό **Δίβρη**.

Τήν **ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ**.

Τό δημοσιογράφο Κώστα Ρεσβάνη για την παρουσίαση του περιοδικού μας στην εφημερίδα **ΤΑ ΝΕΑ**.

Και πάλι τό περιοδικό **ΔΙΑΒΑΖΩ** που η στοργή του μας συγκίνησε ιδιαίτερα.

Ο Νίκος Χαμουζιάδης κατηχητής στην έδρα της κλασικής φιλολογίας και αρχαίας ιστορίας στη φιλοσοφική σχολή του πανεπιστημίου Θεσ/κης μας έστειλε τό παρακάτω γράμμα:

αγαπητέ κ. Παπαγεωργίου, Ευχαριστώ θερμά για τις ως τώρα αποστολές. Ζητώ συγγνώμη για τό πολύ καθυστερημένο αυτό σημείωμα. Αυτή τη φορά ήταν εκθαμβωτική και η εμφάνιση του θαυμάσιου περιοδικού σας.

Συγχαρητήρια για την πίστη και την ειλικρίνειά σας.

Στέλνω μαζί με τό σημείωμα κάτι χρήματα για τη συνδρομή του 1979.

φιλικά
Νίκος Χουρμουζιάδης

Ο **Στάθης Δαμιανάκος** από χρόνια εργάζεται στο εθνικό Κέντρο Επιστημονικών Έρευνών του πανεπιστημίου της Ναντέρ. Δημοσιεύουμε τη γνώμη του για τό περιοδικό μας.

Παρίσι 21.6.1979

Αγαπητοί φίλοι,

Έλαβα τό γράμμα σας καθώς και τά πέντε τελευταία τεύχη του περιοδικού σας και σας ευχαριστώ θερμά. Η άμεση επαφή που είχα έτοι με τη δουλειά σας επιβεβαιώνει τά ένθουσιώδη σχόλια που άκουσα για σας από διάφο-

ρες κατευθύνσεις και μου δίνει χαρά διπλή: χαρά, πρώτα, για τη γνωριμία μ' ένα περιοδικό του οποίου την αρτιότητα και τό επίπεδο ποιότητας θά ζήλευαν ασφαλώς πολλές από τις καθιερωμένες έκδοτικές επιχειρήσεις της πρωτεύουσας. Χαρά και ικανοποίηση, έπειτα, ν' ανακαλύψω ότι ή ζωτική υπόθεση της ενεργητικής άμυνας ενάντια στην όριστική απονέκρωση του όρεινου, ιδιαίτερα, ελληνικού χωριού, περνάει στα χέρια των άμεσα ενδιαφερομένων.

Ο δρόμος που χαράξατε για τη μελέτη του χώρου σας, απαλλαγμένος από κάθε συναισθηματικό «φοκλορισμό» ή από την τάση εκείνη προς τό διανοουμενισμό των περιοπουδαστών άρθρων (γεμάτων άστρολογίας τις πίο πολλές φορές) που κατακλύζουν τά «σοβαρά» περιοδικά, ο δρόμος αυτός είναι ο σωστός κι αξίζει κάθε υποστήριξη. Σε μία έποχή γοργών μετασχηματισμών και γενικευμένης κατεδάφισης, όπου και τά τελευταία στοιχεία για τη συγκρότηση μίας κοινωνικής και ιστορικής αυτογνωσίας χάνονται κυριολεκτικά μπροστά στα μάτια μας κι όπου ο λόγος που ειπώθηκε κάποτε σχετικά με τους «προφορικούς πολιτισμούς», ότι δηλαδή ο θάνατος ενός γέροντα ή μίας γερόντισσας ισοδυναμεί με τό κάψιμο μίας βιβλιοθήκης, αποκτά και για την περίπτωση σας δραματική επικαιρότητα, έχω τη γνώμη πως ή προσήλωσή σας στίς

προσωπικές μαρτυρίες είναι σωτήρια.

Μακάρι κι άλλες συντροφίες, σέ άλλες γωνιές της Ελλάδας, νά ακολουθήσουν τό παράδειγμα σας μέ τόν ίδιο ένθουσιασμό, τό ίδιο μεράκι και τήν ίδια σοβαρότητα.

Χαιρετώ φιλικά
Στάθης Δαμιανάκος

Από τό συγγραφέα-μεταφραστή **Φ. Δ. Δρακονταειδή**, λάβαμε τό παρακάτω γράμμα:

Αγαπητοί φίλοι,

Θερμά εύχαριστώ πού μου στείλατε τό 7ο τεύχος του περιοδικού σας. Σάν ελάχιστη συμπαράσταση στόν άγώνα σας νά διατηρήσετε τή φυσιογνωμία σας και τήν άνεξαρτησία, σάς παρακαλώ νά δεχτείτε 1000 δρχ. πού καλύπτονται μέ τήν έσώκλειστη έπιταγή.

Από τήν πρώτη στιγμή τό περιοδικό σας μου φάνηκε πηγή έμπνευσης. Δέν παύω νά μιλάω γιά τό περιοδικό σας και χαίρομαι πού ζεί άνάμεσά μας. Γιατί αυτό σημαίνει κίολας πολλά.

Πολύ φιλικά
Φ. Δ. Δρακονταειδής

Από τήν Αύστραλία ό κ. **Γρηγόριος Νίτσος** μάς στέλνει τήν πολύπλευρη συμπαράστασή του:

Μελβούρνη 8-6-79

Αγαπητό ΑΡΜΟΛΟΙ:

Μέ μεγάλη χαρά λάβαμε τήν 7η έκδοση του περιοδικού μας και ή χαρά μας είναι άπερίγραπτη. Αν και βρισκόμαστε πολύ μακριά, διαβάζοντας τό ΑΡΜΟΛΟΙ μάς έφερε πάλι κοντά στό αγαπημένο μας χωριό.

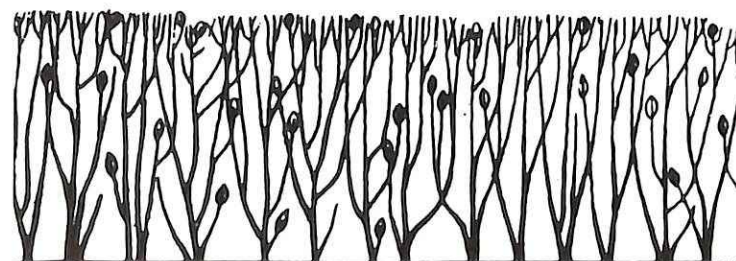
Συγχαρητήρια σέ όλους τούς συμβάλλοντες γιά τήν έκδοση και έπιτυχία του ΑΡΜΟΛΟΙ. Εσώκλείω τσέκ 1984 δρχ. γιά τήν έτήσια συνδρομή.

φιλικά
Γρηγόριος Νίτσος.

Τό γράμμα πού ακολουθεί μάς τό έστειλε από τήν κοντινή μας Κόνιτσα ό συμβολαιογράφος κ. **Ι. Παπαϊωάννου**:

Πρώτα άπ όλα έπιτρέψτε μου νά σάς συγχαρώ διά τήν σπουδαία σας αυτή έκδοτική προσπάθεια και εύχομαι τό ΑΡΜΟΛΟΙ ποτέ νά μήν πεθάνη αλλά χρόνο μέ χρόνο νά γεμίζει κλωνάρια και καρπούς, πού τόσο άνάγκη έχει σήμερα-ιδιαίτερα ό τόπος μας. Σας εύχαριστώ, μέ πολλήν εκτίμηση.

Ιωάννης Παπαϊωάννου
συμβολαιογράφος - Κόνιτσα

Ο Ε.Ο.Τ διατηρεί την παραδοση

Οι ιστορικοί παραδοσιακοί οικισμοί του ελληνικού χώρου, είτε όχυρωμένοι μεσαιωνικοί, όπως στη Χίο, στη Μάνη, στα νησιά, είτε αρχιτεκτονικοί τύποι ενός συνταριασμού βυζαντινής παραδόσεως και δυτικοευρωπαϊκών επιδράσεων του 17ου και 18ου αιώνα, παρουσιάζουν μιά ξεχωριστή ποικιλία στους τύπους και στη σημασία τους.

Ο ΕΟΤ, στην προσπάθειά του νά διατηρήσει τήν παράδοση, αναβιώνει τούς οικισμούς αυτούς, νοικιάζει και αναστηλώνει τά σπίτια μετατρέποντάς τα σέ ξενώνες, σέ χώρους φιλόξενους, πού διατηρούν όλη τήν όμορφιά του παρελθόντος, και παρέχουν τή δυνατότητα γνωριμίας μέ τήν αρχιτεκτονική μας κληρονομιά.

ΠΗΛΙΟ - Μακρινίτσα

Οία Σαντορίνης, Μακρινίτσα Πηλίου, Βυζίτσα Πηλίου, Βάθεια Μάνης, Φισκάρδο Κεφαλληνίας, Μεστά Χίου.

ελληνικός οργανισμός τουρισμού
αμερικης 2 3223111 αθηνα τη 133

"Αποψη της Πυρσόγιαννης"